

**R. P. Georgii De Rhodes Avenionensis, È Societate Iesv,
Philosophia Peripatetica, Ad Veram Aristotelis Mentem**

Rhodes, Georges de

Lvgdvni, 1671

Dispvatio II. De causis corporis naturalis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95638](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95638)

Quæst. I. Sect. I. de Causis in communi. 127

rugentibus leonibus æneis, quibus sustentabatur; & accinentibus aubibus, quæ ad arboris etiam æneæ ramos erant effictæ, ut narrat Luitprandus *lib. 6. rerum in Europa gestarum*. Talis est Cosroe sphaera chrysellina, quæ naturæ veluti speculum erat, ut refert Cedrenus. Videndi de huiusmodi mirabilibus Loyerius *lib. 1. cap. 8. & 9.* Delrio *lib. 2. q. 27.* De hydraulicis & pneumaticis si dicere tentauero, infinitus ero. De præstigiatrice magia solùm hoc cum Bodino dicam, solere istis circulatoribus hanc artem esse velamen diabolice magiæ; solent enim decem magicis præstigiis vnum subtilitatis artificiosæ actum miscere, ut persuadeant ea quæ faciunt, omnia fieri arte, ac dexteritate: vnde illa semper suspecta sunt viris probis, & cordatis.

Et hæc satis sint ad declarandam naturæ præcellentiam supra omnem artem, cuius omnis industria fundatur in naturæ viribus. Et sanè solùm vnius formicæ corpusculum superat omnia quæ narrantur & iactantur artis mirabilia.

DISPUTATIO II.

De causis corporis naturalis.

Aristoteles 2. *Physic. 1. & 5. Metaph.*

POST exposita principia corporum & eorum naturam, progredior cum Philosopho ad explicandas eorum causas, quibus nihil ignotius, nihil mirabilius esse potest. Nata videlicet Philosophia est ex effectuum illorum admiratione, quorum causæ ignorarentur. Illarum igitur cognoscendarum cupido scientias omnes peperit, acuit ingenia, industriam inflammavit. Earum autem consideratio tametsi Metaphysici etiam instituti esse videatur, Physica tamen potissimum est, cuius solius proprium munus est considerare materiam & formam, quas scientia illa non attingit, quæ abstrahit ab omni materia. De causis igitur corporum ut plena sit disputatio, considero primùm eas generatim, deinde de singulis differo, tum internis, tum externis; tum per se, tum per accidens.

QVÆSTIO I.

De causis in communi.

COMMUNIA omnibus causis esse possunt quinque. Definitio causæ propriè dictæ, diuisio causarum, conditiones necessariæ ad cauendum, comparatio causarum cum effectibus, earumdem comparatio inter se.

SECTIO I.

Quenam sit propria definitio & conceptus causæ.

CAUSAM hinc sumo propriè prout distinguitur à principio, quod, ut dixi, significat *id omne à quo aliquid aliquo modo est*: causa verò pressius sumitur, cuius hic primùm traditur definitio, deinde conceptus causæ, tum in actu primo, tum in actu secundo.

Dico primò, causam rectè definiri, *Principium*

A à quo influente aliquid pendet; effectum verò, id quod pendet ab alio influente.

Dicitur primò *principium*, quia hoc est genus huius definitionis, cum omnis causa sit principium, tametsi non omne principium sit causa.

Dicitur secundo, *à quo per se influente*, id est verè concurrente ad eius existentiam, ut exprimitur causalitas, per quam causa distinguitur à principio in communi, quod non exhibet necessariò influxum realem; causa verò semper verum habet concursum, quia dat esse suo effectui; per hoc etiam causa differt à conditione sine qua non, & à causis per accidens, quæ non influunt.

Dicitur tertio, *à quo aliquid pendet*, quia Deus Pater Deo Filio dat verum esse, sed non est tamen illius causa, quia non pendet à Deo Patre suo, cum quo est eiusdem naturæ. Pendere videlicet ab alio non est tantum accipere ab alio esse, sed est produci secundum essentiam distinctam ab essentia producentis; si enim produciens alteri tantum communicet suam essentiam improductam, res producta non erit dependens, quia cum habeat essentiam independentem, erit independens. Sed de hoc viderint Theologi; tantum enim addo, alias definitiones causæ minùs proprias videri, si vel eis destit ratio influxus, vel ratio dependentiæ. Generatio enim pendet à priuatione, quæ tamen non est eius causa propter defectum influxus; & Deus Pater producit Filium, cuius non est causa, propter defectum dependentiæ; idè ad veram causam requiritur influxus in effectum, & dependentia effectus.

Colliges ex his, quomodo dignosci possit causa prout differt à conditione sine qua non; causa enim influit, ut dixi; conditio autem non influit, sed est aliquid requisitum ut aliud influat: v. g. ut ignis comburat, approximatior requiritur, quæ tamen non producit ignem. In eo ergo differt conditio à causa, quod effectus sequatur ex vi ipsius causæ, non sequatur autem ex vi ipsius conditionis, sed tantum illa posita sequatur ex vi alterius, ut patet in approximatione. Quod autem effectus non sequatur ex vi alicuius, dignoscitur primò ex generali ratione, & natura rei, de qua quaritur approximatior v. g. relatio est, quæ non est actiua. Secundo dignoscitur, quia quoties aliquid non est de conceptu essentiali, & definitione alicuius operationis, tunc est solùm conditio, non autem causa, licet ad exercitium operationis huius requiratur: sicut quia in definitione actionis non ponitur approximatior, illa non est causa, sed necessaria conditio.

Dico secundo, causam in actu primo formaliter constitui per relationem transcendentalem ad effectum, tum in communi, tum in particulari: causam verò in actu secundo constitui formaliter per causalitatem, & relationem categoricam ad effectum. Ita docent recentiores Philosophi contra eos qui negant relationem realem causæ ad effectum, sed relationem tantum quandam secundum dici. Antequam autem probetur id quod asserui,

Obserua causam omnem posse concipi vel in actu primo, vel in actu secundo. Dicitur esse in actu primo, quando non actu agit, sed quantum est de se habet omnia requisita ad agendum. Dicitur esse in actu secundo, quando agit actu, & producit effectum. Vnde fit ut causa in actu primo constitutur per potentiam cauendi, causa verò in actu secundo per ipsam causationem, vel ut communiter vocant, per causalitatem, qui est actus ipse cauendi, seu influxus, quo causa dat esse effectui. Quo posito,

Discrimen
causæ &
conditionis

Assertio altera.
Causa conceptus in
actu primo
& secundo.

I. 4 Ratio

Prior assertio.
Definitio
causæ.

Causa in actu primo.

Ratio primæ partis est, quia omnis potentia creata est relatio transcendentalis ad aliud; si enim implicaret obiectum potentia, repugnaret etiam potentia: sed causa in actu primo constituitur per potentiam cauſandi: ergo constituitur per relationem transcendentalem ad effectum. Probatur maior; nam sicut repugnaret v. g. visio, lucis, si lux repugnaret, sic repugnaret potentia visiva, si repugnaret visio, imò potentia visiva tam est ad videndum, quam accidens ad inhærendum: sed si substantia implicaret, implicaret etiam accidens: ergo si visio implicaret, potentia etiam visiva implicaret; quod satis probatur videtur in Logica, ubi relationes transcendentales probatæ sunt; & nuper, cum dixi de potentia materia.

Probatio secundæ partis.

Ratio secundæ partis est, quia relatio quam habet causa in actu secundo ad effectum, aduenit de nouo ipsi causæ planè immutatæ, quando illa incipit agere: ergo illa est relatio solum accidentalis, cuius fundamentum est ipsa entitas causæ; ratio verò fundandi est causalitas.

Causalitas.

Dico tertio, causalitatem necessariò esse aliquid distinctum ab ipsa causâ, quod nec est sola relatio causæ ad effectum, nec sola entitas causæ, prout concurrunt ad effectum; sed entitas modalis, & distincta, per quam causa cauſat effectum.

Ratio est, quia causalitas est aliquid separabile ab ipsa causâ; quando enim causa non actu cauſat, tunc non est causalitas: ergo causalitas est aliquid distinctum à causâ. Deinde causalitas est id, quo mediante causa cauſat: sed causa non cauſat mediante se ipsa: ergo causalitas est aliquid distinctum à causâ. Quod autem non sit relatio, patet, quia relatio non est actiua.

Prima obiectio.

Obiicitur primo. Causa in actu primo constituitur per causalitatem in actu primo, idest per actionem possibilem. Sed actio non est relatio transcendentalis causæ ad effectum: ergo causa in actu primo non constituitur per relationem transcendentalem ad effectum. Maior evidens est, quia sicut causa in actu secundo constituitur per causalitatem in actu secundo; sic causa in actu primo constituitur per causalitatem in actu primo: videns in actu secundo constituitur per actualem visionem; videns in actu primo per visionem in actu secundo. Probatur minor, nam actio est respectus transcendentalis ad causam: ergo causa non est respectus transcendentalis ad actionem, alioqui daretur circulus, & eadem res referretur ad seipsam.

Respondeo negando iam maiorem, quia cum cauſare in actu secundo, sit aliquid accidentale, potest causa in actu secundo constitui per actionem sibi extrinsecam: at verò cauſare in actu primo est aliquid essenziale & intrinsecum; unde causa in actu primo non potest constitui per solam actionem in potentia. Fateor potentiam actiuam respicere tum actionem, tum eius terminum; neque sequitur quod potentia propterea referatur ad seipsam, licet actio sit respectus ad ipsam potentiam; quia terminus actionis non est aliquid respectuum, sed absolutum, ut alibi probabam: unde fit ut actio referatur ad potentiam prout absolutam, non prout respectiuam.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundo. Si causa in actu primo constituitur per relationem transcendentalem ad effectum, sequitur quod causa penderet à suo effectum: consequens illud absurdum est: ergo causa in actu primo non habet relationem ad effectum.

Resp. causam in actu primo non pendere ab effectu tanquam ab aliquo priori, à quo cauſetur, sed pendere ab eo tanquam à termino sine quo

nec esse, nec intelligi potest; & in hoc non est vllum absurdum.

Obiicitur tertio. Si causalitas distinguitur à causâ, debet pendere à causâ per aliam causalitatem; & ita dabitur infinitus progressus.

Resp. causalitatem esse dependentiam essentialiter, ideoque illam à se ipsa pendere, quia quod essentialiter est tale, seipso est tale, ut sæpe dixi.

Tertia obiectio.

SECTIO II.

Quenam sint causarum diuisiones.

Explicata causæ quidditate, superest, ut in ea membra diuidatur, quibus propriè illa conuenit, quod præstabitur si primò dixerò, quenam sint diuisiones generales causarum; secundo, quomodo recta & adæquata sit diuisio causarum in quatuor genera, materiam, formam, efficientem, & finalem; tertio, quomodo recta etiam sit diuisio causarum in proximam, & remotam.

§. I.

Quenam sint generales diuisiones causarum.

Dico primò, duodecim esse causarum diuisiones, quarum cognitio in primis necessaria est. Prima diuisio est in causam physicam, & moralem. Causa Physica dicitur quæ realiter effectum suo influxu attingit per suam entitatem existentem; ut calor physicè producit calorem. Causa moralis ea est, quæ non agit, sed mouet agens ad agendum, vel merendo, vel imperando, vel suadendo: v. g. qui socio suadet ut alium occidat, dicitur causa moralis illius homicidij: labor susceptus in hastiludio, dicitur causa moralis pramij quod aliquis adipiscitur. Dicitur verò causa moralis, quia in hominum existimatione ac more perinde se habet, ac si physicè influeret; unde illi omnino adscribitur effectus, etiam magis aliquando, quam causæ physice.

Causa physica, & moralis.

Secunda diuisio est in causam in potentia, & causam in actu. Causa in potentia est causa in actu primo, quæ scilicet potest facere aliquid, quod tamen non facit; ut qui currit, quiescere potest, non tamen quiescit. Causa in actu secundo est illa quæ de facto aliquid actu efficit.

Causa in potentia & in actu.

Tertia diuisio est in causam per se, & causam per accidens. Causa per se illa est, quæ vero & proprio influxu attingit effectum ad quem est necessaria; ut Architectus est causa per se domus edificare, quia quatenus Architectus causa est edificij. Causa per accidens ea est quæ ad effectum illum non est necessaria, ut musicus causa est edificationis, quando vir musicus edificat; tam bene autem edificaret, si non esset musicus. Duplex autem est causa per accidens; prima quæ ad effectum non concurrir, sed est coniuncta cum causa per se, ut si musicus edificat; musica enim non concurrir ad edificationem. Secunda causa per accidens est, quando aliquid est quidem causa, sed sortitur aliquem effectum, quem non intendebat: v. g. qui fodit terram est causa per accidens inuentionis thesauri.

Causa per se, & per accidens.

Quarta diuisio in causam primam, quæ in cauſando non penderet ab alia vlla priore causa, & causam secundam, quæ in agendo penderet ab alia causa priori, sine qua nihil potest agere. Hoc modo creaturæ omnes causæ sunt secundæ.

Causa prima & secunda.

Quinta diuisio in causam vniuersalem, quæ ad omnes, vel certè ad plures effectus concurrir aliam vniuersalem, & particularem.

Vniuersalis & particularis.

Quæst. I. Sect. II. de Causis in communi. 129

rem causarum, vt Deus, sol, &c. & particularem, quæ habet certum & determinatum effectum, vt ignis.

Vnioca & æquiuoca. Sexta diuisio in causam vniocam, quæ producit effectum sibi similem in specie; & æquiuocam, quæ producit effectum sibi dissimilem in specie, vt quando sol producit aurum.

Necessaria & libera. Septima diuisio in causam necessariam, quæ positis omnibus ad agendum prærequisitis in sensu composito, non potest non agere, vt cum ignis approximatus est stuppæ, non potest non agere; & liberam, quæ positis omnibus prærequisitis ad agendum, in sensu composito potest agere, & non agere.

Subordinata, & non subordinata. Octaua diuisio in causam subordinatam, & non subordinatam. Causa per se subordinata, est quæ ab altera pendet in agendo. Causa non subordinata est quæ in agendo nullius indiget concursu. Potest autem duobus modis accidere, vt vna causa pendeat in agendo ab alia. Primò essentialiter est subordinata, vt creatura pendet essentialiter à concursu primæ causæ, sine qua nulla esse potest illius actio. Secundò est subordinata per accidens, quando habet ab alia suum esse, sed ab ea tamen non pendet eius operatio; sic enim filius patri suo est subordinatus, sine quo tamen agit.

Totalis & partialis. Nona diuisio causæ in totalem & partialem. Totalis ea est, quæ totum exhibet influxum necessarium in suo genere ad producendum effectum, vt quando vnus homo trahit nauiculam, dicitur causa totalis. Causa partialis ea est, quæ in suo genere non exhibet totum concursum aut influxum necessarium ad producendum effectum, sed postulat adiuari ab alia causa in eodem genere, & ordine; vt quando sex simul equi trahunt nauim, dicuntur equi singuli causæ partiales, quia influxus quem exhibent singuli equi, non sufficit ad motum illum causandum eo modo quo fit, idest cum tanta velocitate. Causa ergo totalis, & partialis non in eo differunt, quod causa partialis producat tantum partem effectus, causa verò totalis totum producat effectum; causa enim partialis totum etiam producit effectum, sed non confert totum concursum necessarium ad eius productionem, quem tamen exhibet causa totalis.

Remota & proxima. Decima diuisio in causam remotam & proximam. Remota est quæ per se non attingit effectum, sed mediante alia causa, vt cum baculo moues lapidem. Causa proxima, quæ per se attingit effectum, vt in casu allato baculus. Causa verò alia dicitur immediata immediatione suppositi, alia immediatione virtutis. Primo modo est immediata quando suppositum agentis tangit suppositum passi, vt cum ignis tangit stuppam. Secundo modo est immediata, quando per suam entitatem non est proxima effectui, sed ab eo localiter distat, sed per suam tamen virtutem, quam transmittit per medium, attingit effectum, cui dicitur immediata immediatione virtutis, vt cum sol producit ignem in speculo concauo per lucem diffusam in aëre.

Interna & externa. Vndecima diuisio in causam internam & externam. Interna est, quæ suam entitatem communicando influit in effectum; & hæc est duplex, materia, & forma. Causa externa illa est, quæ dat esse suo effectui, non communicando illi suam entitatem, & illum componendo; & hæc iterum est duplex, efficiens, & finis: vnde habetur

Duodecima diuisio causæ in materialem, formalem, efficientem, & finalem. De qua diuisione potest esse difficultas.

§. II.

An, & quomodo bona sit diuisio causæ in quatuor genera.

Dico secundò, diuisionem causarum in materialem, formalem, efficientem, & finalem, ita bonam, & adequatam esse, vt illæ sint veræ ac propriæ causæ, & præter illas non sit alia vltra causa.

Ratio cur illæ sint veræ causæ, est quia illis conuenit definitio causæ nuper tradita, *Principium à quo influente aliquid pendet*. Quando producit ignis v.g. reperitur necessariò causa effectiua influxus, cum nihil se ipsum producat. Reperitur etiam causa finalis, quia nullum agens naturale temerè agit, sed propter finem. Causa materialis exigitur, quia ex nihilo nihil fit naturaliter. Denique requiritur causa formalis, quia oportet vt fiat nouum aliquid in materia. Sed illa quatuor ita influunt, vt effectus ab iis per se pendeat: ergo conceptus causæ conuenit illis quatuor. Imò admissa vna causa necesse est admitti quatuor, v.g. si detur causa efficiens, illa finem habet propositum, agere debet in subiecto, & aliquid producit: ergo dantur etiam tres aliæ causæ.

Ratio cur diuisio illa sit adequata, est quia quatuor tantum modis interrogari potest de causis rerum: A quo res sit? est causa efficiens: Propter quid res sit? est finis: Ex quo sit? est materia: Per quid sit? est forma. Deinde causæ vel sunt intrinsecæ, quæ se ipsas communicant effectui, & sunt vel materia, vel forma; vel sunt extrinsecæ, quæ communicant effectui esse distinctum à suo, & sunt vel efficiens, vel finis, à quo sit, & propter quod sit.

Obiicitur primò, plures videri esse causas quam quatuor; nam primò si materia, & forma sunt causæ compositi, quia sunt partes illud componentes, similiter etiam partes compositi integralis erunt illius causæ, quia sunt partes illud similiter componentes. Deinde causa dicitur quæ dat esse suo effectui: materia non dat esse, quæ non est actiua; imò recipere non est dare: materia tantum receptiua est: ergo non dat esse, atque adeò non est causa.

Respondeo, partes componentes tunc esse causas, quando earum vna est potentia, & altera est actus, idest quando vna recipit, & altera perficit aliam; si autem æqualiter tantum se habeant, & vna non sit actus, altera verò potentia, certè noti sunt causæ compositi. Partes compositi substantialis, materia scilicet est potentia, & forma est actus; idè sunt causæ compositi: partes verò compositi integralis non sunt actus & potentia, idè non dicuntur illius causæ. Fateor quod materia non effectiue quidem dat esse suo effectui, sed subiectiue tantum. Dare autem esse subiectiue, & recipere, non opponuntur.

Obiicitur secundò, Causa est quæ realiter influit in effectum: causa finalis non influit realiter, sed ad summum metaphoricè, cum multoties finis non existat in rerum natura quando producit effectus; cum enim ambulo propter sanitatem, non existit in me sanitas; quod autem non existit, non influit.

Resp. causam finalem esse verè ac propriè causam; influit enim verè ac realiter in effectum per motionem metaphoricam: nego autem quod propterea finis metaphoricè solum influat; ad influxum

Diuisio est bona.

Est adequata.

Prima obiectio.

Secunda obiectio.

influxum enim illum realem non requiritur existentia, ut constabit postea.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertio, plures causas esse quam quatuor, quia causa exemplaris est verè causa, quæ distingui debet ab aliis omnibus. Obiectum actus causa est ipsius actus; visibile v. g. concurret ad visionem: non est vlla ex causis quatuor. Dispositiones materiæ ad formam sunt veræ causæ, neque tamen reuocantur ad vllam ex illis quatuor: sicut neque terminus relationis, qui est eius causa.

Resp. causam exemplarem reuocari ad efficientem, cuius complementum est, ut ex dicendis patebit. Obiectum potest considerari vel prout imprimit speciem per quam cum potentia producit effectiue actum, & sic causa est efficiens; vel præcisè prout terminat & specificat cognitionem, & sic reuocatur ad causam formalem; est enim forma veluti extrinseca ipsius actus: quod dicendum etiam est de termino relationis. Dispositiones quæ præsupponuntur esse in materia, priusquam forma in eam introducat, possunt considerari vel in ordine ad formam educendam ex materia, prout sunt dispositiones sine quibus forma non educeretur ex materia, & sic pertinent ad causam materialem cuius sunt complementa; vel considerari possunt in ordine ad materiam quam actuant, & sic illæ sunt causæ formales; vel in ordine ad causam efficientem, & sic causæ sunt efficientes instrumentales, per quas forma proximè producitur.

§. III.

An, & quomodo bona sit diuisio causa in remotam, & proximam.

Affertio.

Dico tertio, causam remotam, in cuius virtute agit causa proxima, esse veram, & propriè dictam causam; illam verò in cuius virtute non agit, non esse causam.

Explicatio.

Obserua, causam proximam aliquando agere in virtute alterius, aliquando in virtute propria. Tunc dicitur agere in virtute alterius, quando vel assimilatur illi effectum, vel certè producit effectum se nobiliorem; ut quando calor producit ignem, agit in virtute ignis; quando lumen producit aurum, agit in virtute solis. Tunc verò non agit in virtute alterius, quando vel assimilatur sibi effectum, vel producit effectum se ipsa ignobiliorem. Hoc posito,

Primæ partis probatio.

Ratio primæ partis est, quia causa remota, in cuius virtute agit causa proxima, est causa principalis, cui soli tribuitur effectus: sed causa principalis cui soli tribuitur effectus, est vera causa: ergo causa remota, in cuius virtute agit causa proxima, est vera causa. Probatur maior, quia quoties calor producit ignem, quoties virtus seminis producit plantam, & lumen producit aurum, nulla est causa principalis cui tribuatur effectus præter causam remotam: ergo illa est causa principalis, cui soli tribuitur effectus. Secundo illa non est causa per accidens alicuius effectus, cuius loco tantum, & nomine causa proxima operatur: sed causa remota, in cuius solùm virtute agit causa proxima, huiusmodi est: ergo illa est vera causa.

Secunda pars.

Secundam partem probabunt argumenta mox facienda pro aduersariis.

Prima obiectio.

Obiicitur enim primo: Ut aliqua sit propriè dicta causa, debet esse causa per se: sed causa remota est causa solùm per accidens: ergo causa remota non est propriè causa. Probatur minor. Illa dicitur causa per accidens, quæ deficiente non deficit

A causalitas ex natura rei: sed deficiente causa remota ex natura rei, non deficit causalitas: ergo causa remota non est causa nisi per accidens. Probatur minor; nam calor separatus à subiecto eodem modo calefaceret, sicut etiam calefacit in subiecto extraneo, v. g. in aqua: quantitas etiam in Venerabili Sacramento sustentat accidentia eodem modo, ac quando inhaeret materiæ: frustra igitur est causa hæc remota.

Resp. causam remotam nullo modo esse causam per accidens. Ad probationem nego, causam per accidens illam esse, quæ sublatà non tollitur causalitas, quia ut dicam *questione* 3. instrumentum agere potest in virtute causæ principalis non existentis. Requiritur ergo tantum ut causa proxima agat in virtute causæ remotæ, siue illa existat, siue non existat. Non dicitur ergo causa per accidens ex eo, quod eà sublatà maneat eadem causalitas; nam eà sublatà causà, tamen suam exercet causalitatem in virtute causæ remotæ, ut patet in exemplo caloris, qui separatus ab igne ageret eodem modo; sed semper tamen in virtute ignis, quando produceret ignem.

B Obiicitur secundò. Causa materialis debet per vnionem immutari: sed causà remotà existente, vnio ad causam proximam nihil mutatur: ergo causa materialis remota non est propriè causa materialis. Maior est certa, quia vnio est causalitas causæ materialis. Probatur minor, quia dñm separatur quantitas à materia, seruat vnionem eandem cum qualitatibus quas sustentat. Confirmatur, quia causa remota eodem modo dicitur causare, quo paries dicitur videri: sed solus color propriè videtur, quia solus est obiectum visus: ergo causa remota non est propriè causa.

Secunda obiectio.

Resp. causam materialem proximam debere per vnionem immutari; causam remotam non debere immutari, quia sufficit ut causa proxima vniantur quatenus est vicaria causæ remotæ, quo modo quantitas vnitur accidentibus. Ad confirmationem negatur causam remotam eodem modo causare, quo videtur paries; causa enim proxima causat ut virtus causæ remotæ; color autem non videtur ut virtus parietis, cum ipse color sit obiectum visus.

C Obiicitur tertio. Si causa remota esset vera, & propriè dicta causa, posset dici Deum esse veram causam, quamuis remotè tantum concurreret ad effectus creatos: hoc autem communiter non admittitur, quia concursus immediatus requiritur.

Tertia obiectio.

Resp. verum esse, quod Deus esset verè causa effectuum creatorum, si esset causa solùm remota, in cuius virtute agerent causæ creatæ. Si autem Deus non ageret immediatè, dici nullo modo posset, quod causæ creatæ agerent in virtute illius, sed ad summum, quia primam causam ipse produxisset, idèò Deus si non ageret immediatè, non esset causa, ut diceretur plenius *quest.* 3.

SECTIO III.

Quanam sint condiciones generatim necessariae ad causandum.

Dixi, quid, & quotuplex sit causa: nunc eum certum sit, requiri vniuersim condiciones aliquas, sine quibus nulla causa vnquam causare potest, meritò queritur, quanam illæ sint. Primò autem necesse omnino est ut in ipsa causa sit virtus in actu primo ad causandum: deinde ut sit causalitas aliqua distincta (ut probabam nuper.) Difficultas igitur nunc tantum esse potest, vtrum causa quælibet,

Tres condiciones.

Quæst. I. Sect. III. de Causis in communi. 131

quælibet, vt actu causet, esse debeat actu existens, siue sit causa physica, siue tantum moralis. Reliquæ conditiones singularum causarum propriè proprium locum habent in libris de generatione, vbi dicitur de conditionibus actionis & mixtionis.

S. I.

um causa physice influens debeat actu existere.

Stans quæstionis.

Causa finalis non necessariò existit actu, quando causat, quia causat, vt dixi, alliciendo ad amorem sui, & mouendo voluntatem vt eam velit obtinere; ad hoc autem non requiritur existentia, imò si esset existens, non causeret; cessat enim causatio finis, quando adest actualis possessio. Causa materialis & formalis non causant nisi existant actu; non enim causant nisi per actualem communicationem sui, & per mutuam vñionem. Certum etiam apud omnes est, quod causa effectiua, quæ nunquam habuit existentiam, non potest causare; agere enim supponit esse. Difficultas igitur tantum est, vtum aliqua causa possit physice causare in eo instanti, quo licet dicere, *Non est, sed immediate antea fuit*: hoc enim sufficere plurimi asserunt Thomistæ.

Affertio.

Dico primò, nullam causam posse physice causare in eo instanti, quo non est, siue antea fuerit, siue non fuerit. Ita fert communis & certa sententia, de qua videri possunt Suares *disp. 14. sect. 3.* & alij Theologi *tract. de Sacramentis*.

Probatio.

Ratio autem est primò, quia omnis actus secundus præsupponit necessariò actum primum: sed actus primus est res existens: ergo actus secundus, siue actio præsupponit necessariò existentiam causæ. Probatur minor, quia omnis actualitas realis & physica, est existentia: ergo causa in actu primo est causa existens actu. Deinde nulla res dare potest existentiam, quam non habet: sed physice causare, est dare existentiam; ergo nulla res physice causare potest si non habeat existentiam. Præterea, si res aliqua posset causare illo primo instanti, quo non existit, posset etiam causare in quolibet tempore sequenti, & in eo etiam instanti antequam sit; & sic larrare posset mortuus canis, & flere puer nondum natus: non enim est maior ratio cur in primo instanti sui non esse aliquid agat, quam in instanti ultimo illius sui non esse, aut in quolibet instanti sequenti: si enim ad causandum non requiritur existentia realis, non est maior ratio cur illa negetur sufficere quando vltimò non est, quam quando primò non est. Denique quis dicat hominem mortuum posse videre, aut sentire, aut loqui, quod sequitur ex sententia quam reicimus.

Prima obiectio.

Obiicitur primò: Ad hoc vt viuens dicatur mori, non exigitur vt actu viuat dum moritur, sed satis est, quod immediatè antea vixerit: ergo pariter vt aliquid dicatur agere, satis est quod immediatè antea fuerit.

R. sp. sensum illius propositionis, *Sola viuentia moriuntur*, non esse, quod ea quæ sunt actu viuentia, moriantur; sed quod ea moriantur, quæ habebant antea immediatè vitam, quia mori est habere negationem vitæ. Tunc igitur viuens moritur, quando desinit habere vitam; vbi statim apparet disparitas, quia agere non est negatio existentia, sicut mors est negatio vitæ; idè implicat vt aliquid agat tunc quando primò non est.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Sicut contiguitas duorum corporum sufficit vt vnum agat in aliud, ita suffi-

Agit ad agendum contiguitas inter existentiam effectus & existentiam causæ.

R. sp. negando paritatem. Corpora contigua seruant existentias suas actuales, idè vnum agere potest in aliud: causa verò quæ non est, non seruat existentiam simul cum actione.

Obiicitur tertio, causam moralem & causam finalem non existere actu, quando causant. **Tertia obiectio.** ergo nec est necesse vt actu existat causa physice influens.

R. sp. esse disparitatem, quia causa moralis, & finalis mouent tantum & causant mediante cognitione; tam autem possunt cognosci præterita & futura, quam præsentia. Causa verò physica verè agit independentè à cognitione, quod supponit necessariò existentiam rei quæ agit. Imò si valeret argumentum, probaret, causam physicam posse agere quolibet instanti, quo non est. Sed hoc vt magis constet, videndum vltèrius.

S. II.

Vtrum causa moraliter influens debeat actu existere.

Dixi §. 1. quomodo differant inter se causa moralis, & causa physica: nunc posito quod causa physica causare nequeat, nisi actualem habeat existentiam, meritò disputatur, vtum idem etiam debeat asseri de causa morali, quæ non est causa solam finalis, sed est verè ac propriè causa effectiua.

Dico tertio. Ad hoc vt aliqua causa moralis causet, non sufficit vt illa sit possibilis tantum, vel futura sub conditione, vel etiam vt in intentione solum existat; sed requiritur, vt sit existens pro aliqua differentia temporis, vel præsentis, vel præteriti, vel futuri; non exigi autem vt sit actu existens: causa verò finalis potest actu causare, quamuis sit tantum possibilis, & existens in sola intentione. Quod antequam probem.

Affertio.

Obserua, causam moralem valde differre à causa finali, quamuis neutra causet nisi mouendo agens ad operandum; quia causa moralis, meritum v.g. vel demeritum, est vera causa effectiua, & mouet agens non tanquam aliquod bonum assequendum, sed tanquam aliquid iam positum, vi cuius ponatur aliquid aliud: v. g. bonum opus est causa meritoria gloriæ à Deo rependendæ, quia illud opus bonum non mouet agens vt aliquid assequendum, sed vt aliquid, quo posito, rependi debet præmium. Furtum Helenæ (inquit Philosophus) causa fuit Troiani belli, quia mouit Græcos ad inferendum bellum; non mouit autem tanquam bonum aliquod assequendum, sed tanquam aliquid positum, quo videlicet posito, ponatur bellum. Finis verò mouet tanquam bonum aliquod assequendum, v.g. merces causa est finalis illius qui rectè operatur, quia per sui amorem allicet ad illam obrinendam. Breuius dici posset, quod causa moralis mouet tanquam id à quo est motus; idè causa est efficiens: causa verò finalis mouet tanquam id propter quod est motus. His positis,

Discrimen causæ moralis & causæ finalis.

Primò dixi, causam moralem causare non posse si sit tantum possibilis: v.g. esset absurdum dicere illum esse causam mei furti, qui potuit illud mihi suadere: illum mereri coronam, qui potuit punire. Ratio est, quia causa omnis effectiua debet existere quando causat; est enim id à quo est motus: causa moralis est causa effectiua, differt enim (vt ostendebam) à causa finali, & est id, quo posito, est

Non potest esse tantum possibilis.

est effectus, non autem id propter quod obtinendum: ergo causa moralis non debet esse tantum possibilis.

Neque futura tantum sub conditione.

Secundò dixi, non sufficere ut causa moralis sit futura tantum sub conditione: v. g. non potest dici aliquis causa mei furti, quia si adfuisset, fuisset furtum: peccata, quæ Petrus committeret, si vivet diutius, non possunt esse causa damnationis eius; nec bona opera, quæ faceret, remunerari possunt à Deo. Ratio est, quia id quod non est futurum nisi sub aliqua conditione, est in statu solum possibili priusquam posita sit conditio; res autem in statu solum possibili non potest causare moraliter. Deinde sequeretur puniri posse à Deo peccata conditionatè solum prævisa, v. g. pueros occidi à Deo propter peccata quæ commissuri erant, si diutius vixissent: remunerari hominem à Deo propter opera bona, quæ facturus erat si accepisset à Deo vocationem congruam. Quæ omnia sæpe damnata sunt contra Semipelagianos. Et sanè sunt absurdissima, quia sequeretur nullum esse hominem, qui non mereatur simul gloriam & damnationem, quia nullus est homo cuius futura peccata Deus non prævideat, si gratias congruas amoveat: nullus, cuius non prævideat multa opera bona, si gratias illi præparet congruas.

Nec existere in sola intentione.

Tertiò dixi, non posse causam moralem causare si existat solum in intentione, quia causa efficiens, ut dixi, est id à quo iam posito ponitur effectus; idè debet actu existere pro aliqua differentia temporis, alioqui non est causa efficiens; causa verò moralis causa est efficiens.

Non requiritur ut sit præsens.

Quartò dixi, posse causam moralem causare, quamvis non sit actu existens pro tempore præsentis, modò sit actu existens, vel præterita, vel futura; quia bonum opus præteritum movere potest ad retributionem præmij æquè ac præsens; & bonum item opus absolute futurum: nam merita Christi v. g. antequam essent, causæ fuerunt morales omnium gratiarum, quas ab initio mundi largitus est Deus Patribus antiquis.

Prima obiectio.

Obicitur primò, causam finalem posse causare quando existit solum in intentione: ergo causare quoque potest causa moralis, quæ causat mediâ cognitione, æquè ac causa finalis.

Resp. negando paritatem; causa enim finalis causat quidem mediâ cognitione alicuius rei ut assequendæ, idè sufficit ut existat in intentione. Causa verò moralis causa est efficiens, quæ movet mediâ cognitione alicuius rei iam positæ; non enim mereor gloriam ut bene operer; sed quia bene operatus sum, vel quia sum bene operaturus. Quæ doctrina est valde utilis ad soluendas plures difficultates theologicæ.

Secunda obiectio.

Obicitur secundò. Causa moralis sæpe causat, quamvis non habeat existentiam; potest enim Princeps dare militi arma in præmium victoriæ, quam prævidet illum reportaturum.

Resp. posse causam moralem causare quando prævidetur futura, sed non posse tamen Principem dare arma militi ut præmium victoriæ, quam arma illa causatura sunt: potest ergo dare arma militi propter victoriæ causam finalem, sed non propter victoriæ causam moralem, ut dicitur *scilicet* 5.

Tertia obiectio.

Obicitur tertiò. Causa efficiens physicè influens, debet existere actu, quia est causa efficiens; sed causa moralis est causa efficiens: ergo debet actu existere; si enim causare potest ut futura, certè causare potest ut existens in sola intentione.

Resp. allatam esse disparitatem causæ influentis

moraliter, quæ causat mediâ cognitione; & causæ influentis physicè, quæ causat sine mediâ cognitione. Non sequitur autem, quod causare possit existens in intentione, quamvis causare possit ut futura; quia quando prævidetur futura, causat ut aliquid prævisum, atque adè ut existens: quod autem est solum in intentione, non est existens.

SECTIO IV.

Causarum comparatio cum effectû.

Tripliciter video comparari posse causam cum suo effectû. Primò quoad definitionem, utrum scilicet debeat omnis causa distinguî à suo effectû: secundò quoad prioritatem & nobilitatem & tertiò quoad pluralitatem, utrum videlicet possit idem effectus pendere à pluribus causis totalibus; quod enim ulterius quærî poterat, utrum eadem causa possit habere plures effectus diversæ speciei, non habet difficultatem.

S. I.

Qualis esse debeat distinctio inter causam & effectum.

Certum est primò, causam finalem non distinguî ab effectû, quia certum est quod lis. Cui necessariò ab effectû, quia certum est quod lis. vnus ex effectibus finis, est ipse finis; quia finis ut existens in intentione, causat seipsum in executione.

Certum est secundò, causam efficientem semper distinguî ab effectû suo ut primo productò, quia certum est, quod nulla res potest seipsam primò producere; nam esset prior & posterior seipsa secundum eandem actionem; atque ita existeret, & non existeret.

Difficultas igitur est, quomodo materia & forma distinguantur ab effectû suo: deinde, utrum causa efficiens possit saltem diuinitus reproducere seipsam.

Dico primò. Causam materialem naturaliter quidem semper distinguî à suo effectû, sed non implicare tamen ut diuinitus aliquid recipiat seipsam ut reproductum: posset v. g. quantitas ut primò producta sustentare seipsam ut reproductam.

Ratio est, quia causa materialis illa est, quæ causat recipiendo, & sustentando: naturaliter autem nihil sibi ipsi potest vniri, & à seipso sustentari; nam ad hoc requireretur reproductio, quæ naturaliter est impossibilis: ergo naturaliter est impossibile ut causa materialis non causet seipsam. Diuinitus autem est possibilis reproductio quantitatis: sed posita reproductio quantitas sustentari à seipsa poterit, quia sibi ipsi poterit vniri, cum ens reproductum pluribus æquiualeat: ergo diuinitus potest causa materialis causare seipsam.

Obicitur. Vnio dicit necessariò distinctionem duorum: ergo causa materialis non potest causare seipsam; non enim causat nisi per unionem. Deinde causa materialis causat ut pars determinabilis, sed nihil potest esse pars determinabilis sui ipsius; ergo nulla causa materialis seipsam causare potest. Denique totum maius est sua parte: istud autem totum in quo idem esset sibi vnitum, non esset maius sua parte: igitur fieri non potest totum ex re bis producta, & sibi vnita.

Resp. rem reproductam æquiualeare pluribus; unionem autem non necessariò dicere distinctionem realem plurium, sed satis esse distinctionem æquiualentem.

æquivalentem. Verum est, quod materia causat ut pars determinabilis, quando vnitur formæ à se distinctæ; quando autem diuinitus sibi ipsi vniretur, tunc non causaret ut pars determinabilis, sed causaret tantum sustentando. Denique totum semper est maius sua parte, quia totum istud in quo duæ partes essent eadem res bis producta, maius æquivalenter esset sua parte, quia res bis producta est æquivalenter multiplex.

Dico secundò, causam formalem semper distinguì à suo effectu formali, non adæquatè, sed inadæquatè tantum.

Ratio est, quia duo sunt effectus causæ formalis, ut dicitur *quæst. seq.* alter est vnio, quæ sine dubio distinguitur à forma, ut probatum est: alter est compositum, quod appellatur effectus formalis formæ, quia forma in subiecto vocatur effectus formalis, compositum autem est forma in subiecto, seu forma vnita subiecto: compositum ergò est effectus formalis formæ; sed compositum cum includat formam & aliquid aliud, non potest ab ea distingui nisi solum inadæquatè: ergo forma distinguitur semper inadæquatè à suo effectu formali.

Obiicitur. Materia diuinitus causare potest seipsam: ergo etiam forma causare seipsam potest diuinitus; imò si aliquid reciperetur in seipso, esset causa formalis sui ipsius. Deinde iudicium consequentiæ in discursu syllogistico, est causa formalis iudicii consequentis; nam alientior conclusioni, quia sequitur ex præmissis; & tamè ab eis non distinguitur: ergo causa formalis non distinguitur à suo effectu formali.

Resp. materiam esse causam tum formæ, quam recipitur; tum compositi: formam verò non esse causam subiecti à quo recipitur, sed solius compositi: unde fit ut materia causare possit seipsam reproductam, forma verò nunquam seipsam causare possit; quia si forma reciperet seipsam, iam non esset causa formalis sui ipsius, sed causa materialis. Denique in conclusione syllogistica semper verum est quod iudicium consequentiæ, quod est causa formalis iudicii consequentis, distinguitur inadæquatè à iudicio integro, quæ conclusio est, & includit duo; primum est, conclusionem sequi ex præmissis: secundum est, esse veram connexionem prædicati & subiecti.

Dico tertio, causam efficientem posse diuinitus reproducere seipsam, atque ita illam non distingui essentialiter ab eff. &c. Ita docent Suarez, Valentia, & alij communius in tract. de Eucharistia, vbi docent quod Christus iam existens producere possit seipsam in Sacramento Venerabili. Contrarium autem docent Vasquez, Moncaus, Albertinus, Hurtanus, Delugo, Gillius: contra quos.

Ratio sit primò, quia non implicat ut aliquid secundum diuersos conceptus pendeat à seipso, sit prius seipso, supponat seipsam; omnis enim contradictio est secundum idem: sed si aliqua causa efficiens reproducere seipsam diuinitus, eadem res secundum diuersos conceptus penderet à seipsa, & supponeret seipsam, quia eadem res vt reproducta penderet à seipsa vt primò producta: ergo non est implicancia in eo, quod aliqua res seipsam reproducat. Deinde tunc non potest esse contradictio secundum idem, quando terminus est æquivalenter multiplex: sed res reproducta est æquivalenter multiplex: ergo non potest esse contradictio in reproductione rei alicuius à seipsa. Præterea potest homo reproductus seipsam occidere, & tamen manere viuus; unde argumentor. Tunc non implicaret, ut aliquid esset posterius seipso, quia homo reproductus æquiualeat duobus: ergo non implicat aliquid esse prius seipso vt reproducto, quia æquiualeat duobus. Mitto rationes alibi adductas ex mysterio Eucharistie.

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

stia, vbi Christus saltem moraliter seipsam reproduct: non est autem maior implicancia, quod aliquid reproducat physicè seipsam, quam moraliter, quia causa moralis tam præsupponitur existens in aliqua differentia temporis ante suum effectum, quam causa physica. Potest ergo aliquid physicè reproducere seipsam.

Obiicitur primò. Nulla actio potest in eo instanti dare esse actuale termino, quem in eo ipso instanti præsupponit esse: sed si aliquid reproducat seipsam, dabit esse actuale termino, quem pro eo instanti præsupponit esse; cum enim ipse terminus productus sit causa efficiens actionis, necesse est ut actio præsupponat terminum existentem: ergo nulla res potest seipsam reproducere. Probatur maior. Implicat aliquid esse prius alio, & non esse prius: sed si actio præsupponat suum terminum existentem vt priorem, erit actio illo prior, & non prior: ergo nulla actio dare potest esse termino quem præsupponit existentem pro eo instanti.

Resp. distinguendo maiorem. Nulla actio potest in eo instanti dare primum esse actuale termino quem præsupponit esse, concedo; non potest dare secundum esse actuale, nego. Ad probationem dixi, posse aliquid esse prius, & non prius aliquo sub diuerso conceptu, non sub eodem: sicut etiam supponetur existens, & non existens sub diuerso conceptu. Et sanè Christus vt reproductus in Eucharistia est posterior seipso prout existente in cælo.

Obiicitur secundò. Causa & effectus sunt correlata: ergo distinguuntur realiter; eiusdem enim ad seipsam non est relatio. Confirmatur, quia denominatio causæ non minùs est ad res distinctas, quam denominatio Domini, & Regis: sed implicat ut aliquis sit dominus & seruus sui ipsius: ergo implicat etiam ut sit causa.

Resp. causam & effectum non esse correlata, si diuinitus idem seipsam reproducat. Ad confirmationem nego eandem esse rationem domini, & causæ; nam ut aliquis sit dominus alicuius, debet habere aliquod ius, quod non habeat ille, cuius est dominus. Implicat ergo vt aliquis seruus sit sui ipsius. Vt aliquid causet aliud, non requiritur talis distinctio iurum.

§. II.

Qualis esse debeat prioritas inter causam & effectum.

Errum est, posse aliquid quadrupliciter esse alio prius, tempore, origine, naturâ, ratione. Prius tempore dicitur id, quod existit aliquo tempore antequam existat aliud, vt pater in creatis semper prior est suo filio. Prius origine dicitur esse id, à quo est aliud, soletque appellari prioritas à quo; quia in suo conceptu nec includit, nec excludit prioritatem temporis, aut naturæ, aut rationis: sed ab illis præscindit, siquidè in diuinis excludit illas omnes prioritates; includit autem illas in creatis. Prius naturâ dicitur id, à quo aliud pender, sol v. g. prior naturâ est sua luce, quia lux ab eo pender, neque tamen in illo priori dicere licet, *sol est, & non est lumen*; sed tantum, *lux est dependenter à sole*: prioritas enim naturæ non est vilo modo prioritas in quo, quia non negat actualem existentiam eius quod est posterius naturâ; sed est duntaxat prioritas à quo, quia dicit duntaxat quod vnum sit dependenter ab alio, quod valde notandum est, quia multa sæpe video dici de instantibus naturæ falsa, & difficilia, & fingi naturæ instantia tanquam essent instantia durationis. Prius ratione dicitur illud, quod potest concipi

M sine

Secunda conclusio.

Ratio.

Obiectio.

Tertia conclusio.

Prima ratio.

Prima obiectio.

Secunda obiectio.

Quatuor modi prioritatis.

sine alio, & est vel illo vniuersalius, vel ratio & radix illius: animal v.g. est prius ratione quàm homo, quia potest concipi sine homine, & est illo vniuersalius. Diuina intellectio est prior quàm volitio, quia licet possit esse ac concipi cognitio sine volitione, nunquam tamen volitio sine cognitione concipi, aut esse potest. His ita positis,

Prima conclusio.

Dico primò, causam non esse necessariò priorem tempore, quàm effectum.

Ratio est, quia causa qua liber necessaria eodem ipso instanti agit, quo est: ergo non est prior tempore quàm effectus; sol v.g. non est antiquior suo lumine. Imò in causa finali patet, quod sanitas est posterior ambulatione, quæ medium est ad illam. Causa quoque intrinseca nullo instanti sunt, quo non causent compositum.

Secunda conclusio.

Dico secundò, causam in actu primo esse priorem origine, tum ratione, quàm effectum & causalitatem. Causam verò in actu secundo non esse priorem ratione.

Ratio est, quia illud dicitur prius ratione, quod potest sine alio concipi: causa in actu primo concipi potest sine suo effectum; prius enim concipitur esse in actu primo, quàm concipiatur esse in actu secundo. Causa verò nunquam concipi potest actu causare, quin concipiatur effectus; si enim causat, aliquid causat.

Tertia conclusio.

Dico terciò, causam tum in actu primo, tum in actu secundo esse priorem naturâ, quàm effectum.

Ratio est, quia prius naturâ illud est, à quo aliud pendet: sed effectus pendet à causa, tum in actu primo, tum in actu secundo: ergo causa tum in actu primo, tum in actu secundo est prior naturâ suo effectui.

Triplex obiectio.

Obiicitur primò. Correlatiua sunt simul naturâ, & tamen vnum causa est alterius; pater enim causa est filij: ergo causa & effectus sunt simul naturâ.

Resp. correlatiua vt correlatiua esse simul naturâ; pater v.g. & filius, prout inuicem referantur, sunt simul naturâ; prout autem vnus est causa alterius, non sunt simul naturâ.

Obiicitur secundò, causam in actu secundo non posse concipi, nec esse, quin sit & concipiatur effectus: ergo causa in actu secundo dici non potest prior suo effectui, cum in nullo instanti sit causa in actu secundo, quin sit effectus.

Resp. eo argumento probari tantum, quod causa in actu secundo non est prior ratione quàm effectus; sed non probari, quod non sit prior naturâ; cum enim effectus ab ea pendeat, necessè est vt sit posterior naturâ, quàm causa.

Obiicitur terciò. Illud non est prius naturâ, quod est posterius tempore: finis tempore posterior est, quàm media: ergo finis non est prior naturâ quàm media.

Resp. negando maiorem, quia finis causat prout existens in intentione; vnde prior est naturâ, quamuis sit posterior tempore quoad executionem.

§. III.

Vtrum possit idem effectus pendere à pluribus causis totalibus.

HÆc est tertia causæ comparatio cum effectui, in qua multò maior difficultas est, quàm in præcedentibus: pro cuius clara solutione,

Causæ totales diuersi generis.

Certum est primò, eundem effectum pendere posse à pluribus causis totalibus diuersi generis, id est quarum vna sit materialis, altera formalis, altera efficiens, altera finalis: imò nullum est corpus, in quod non conueniant quatuor illa genera causarum.

A Certum est secundò, posse eundem effectum pendere à pluribus causis diuersi ordinis, etiam totalibus, quarum scilicet vna subordinata est alteri; effectus enim idem pendet à Deo, & à creatura: idem effectus pendet ab instrumento, & à causa principali.

Diuersi ordinis.

Certum est terciò, implicare omninò vt idem effectus pendeat à pluribus causis internis totalibus, id est vt habeat plures materias, vel plures formas totales; quia hæ causæ cum causent effectum per communicationem suæ entitatis, necesse omninò est vt tot sint effectus, quot sunt entitates diuersæ, alioqui posset idem esse simul homo & draco.

Internæ.

Certum est quartò, posse eundem effectum pendere à pluribus causis totalibus in actu primo, id est, quarum vnaquæque virtutem habeat sufficientem ad producendum effectum se solâ; nam duæ candelæ simul producunt ignem, quem earum altera sufficienter posset producere; potest enim aliqua causa esse totalis, vel in actu primo, vel in actu secundo. *Totalis in actu primo ea est, quæ de se potens est ad præbendum totum influxum necessarium ad productionem totius effectus. Causa totalis in actu secundo est illa, quæ dat influxum sufficientem ad productionem totius effectus, etiamsi sola esset.*

Causæ totales in actu primo.

B Certum est quintò, posse eundem effectum pendere à pluribus causis, quarum singulæ totum producant effectum, quia v.g. si duæ candelæ producant ignem in altera candela, singulæ totum producant ignem; causa enim partialis alia dicitur *partialis partialitate effectus*, quæ partem duntaxat effectus producit; alia *partialitate causæ*, quæ non dat totum influxum sufficientem ad productionem effectus, licet totum producat effectum, & nihil in ea sit quod non ab ea pendeat.

Causæ totales totalitate causæ.

C Tota itaque nunc in eo est controuersia, vtrum possint plures causæ finales, aut efficientes, non subordinatæ causare vnum effectum totaliter in actu secundo, aded vt vnaquæque præbeat influxum necessarium hic & nunc, etiam ablato influxu alterius causæ. In qua difficultate controuersia sunt quatuor: primò vtrum naturaliter pendere possit à pluribus causis efficientibus: secundò, vtrum pendere possit à pluribus finalibus: terciò vtrum supernaturaliter pendere possit à pluribus causis efficientibus simul concurrentibus: quartò, vtrum pendere possit à pluribus concurrentibus, etiam diuisim.

Status questionis quadruplex.

§. IV.

Vtrum plures causæ totales, tum efficientes, tum finales, possint naturaliter concurrere ad eundem effectum.

Dico primò, esse impossibile naturaliter, vt idem effectus pendeat à pluribus causis efficientibus eiusdem ordinis totaliter concurrentibus. Ita docent cum communi sententia Vasquez 1. part. disp. 29. num. 17. Suarez disput. 26. sect. 4. & sæpe alibi, Valentia 3. part. disp. 3. quest. 3. part. 3. Contra Salam tract. 1. disp. 8. num. 21.

Assertio negans.

E Ratio est primò, quia si concurrerent simul plures causæ totales efficientes, vna esset prorsus superflua; causa enim totalis dat se solâ totum influxum necessarium ad productionem effectus, aded vt si auferretur omnis alia causa influens, produceretur effectus ex vi huius influxus, quem ista præbet: ergo naturaliter causæ plures efficientes non possunt effectum eundem producere. Consequentia est euident, quia Deus non dat concursum superfluum; concursus autem, quem daret duabus causis totalibus

Prima ratio.

Quaest. I. Sect. IV. de Causis in communi. 135

bus, esset superfluous. Deinde actio vna totalis habet terminum distinctum à termino alterius actionis totalis: sed quando duae actiones totales agunt, duae sunt actiones totales: ergo sunt necessario duo termini. Probatur maior. Actio totalis non potest habere terminum nisi cum ad quem determinatur à causa prima: sed non determinatur ad terminum eundem alterius actionis totalis, vt patet inductione: ergo actio vna totalis exigit terminum distinctum à termino alterius. Denique naturalis dependentia effectus à causa est indigentia effectus: sed nullus effectus potest indigere duplici causa totalis: ergo neque potest ab ea dependere.

Dico secundò, posse vnum & eundem actum externum pendere à pluribus causis finalibus adequatis, etiam naturaliter: contra Vasquem infra citandum, & paucos alios.

Secunda conclusio.

Actus externus.

Obserua, quid sit actus externus & finis adequatus. Dicitur enim actus externus, *Actus aliquis imperatus ab aliquo actu v. l. voluntatis*: v. g. cum voluntas imperat manui vt scribat, intellectui vt cogitet, sibi ipsi vt exerceat actum virtutis; illi omnes actus vocantur actus externi. Actus autem internus appellatur, *Actus elicited immediatè à voluntate, & non imperatus ab illo alio eius actu*. De solo hìc loquor actu externo, quia certum est, actum internum voluntatis non posse pendere à pluribus finibus intrinsecis adequatis, quia si actus internus haberet plures fines internos adequatos, haberet plura obiecta formalia adequata; finis enim est ipsum obiectum actus interni. Hoc autem absurdum est. Finis adequatus ille vocatur, *quem ita intendit voluntas, vt etiamsi solus esset, propter illum fieret actus*; vt cum quis Romam proficiscendum putat vt obtineat beneficium, & inuisit loca sancta, ita vt proficisceretur omnino etiamsi obtinendum ei esset solum beneficium, vel etiam inuisenda tantum ei essent loca sancta. Finis inadeguatus est is, *quem ita voluntas intendit, vt si solus esset, non assumeret mediam*; vt si Romam eas ad videndum amicum, & obtinendum beneficium; ita vt si solus tibi esset visendus amicus, Romam non ires, tunc amici visitatio non est finis nisi partialis. His positis,

Finis adequatus.

Ratio assertiva.

Ratio conclusionis est, quia experimur nos ire sapius in forum ad emendas merces necessarias, & ad videndum agrotum charissimum amicum; aut etiam mater vt videat filium, ita vt dici solet: *Si mihi eundem duntaxat esset in forum ad emenda necessaria vita subsidia, omnino irem; & si videndus mihi tantum esset amicus moriturus, etiam sanè irem*. Similiter sapientissimum consilium est piorum hominum, opera omnia sua ex pluribus virtutum motibus elicere, v. g. qui dat elemosynam, intendit satisfacere pro peccatis ex motu poenitentiae; honorare Deum ex motu charitatis; subuenire proximo ex motu misericordiae; qui omnes sunt fines totales: ergo potest idem effectus pendere à pluribus finibus totalibus.

Ratio.

Respondet Vasques, ex illis finibus non concurrere actu nisi solum vnum, alios verò non còcurrere nisi potestati. Dū v. g. dico, *Iren in forum si mihi esset tantum inuisendus amicus*; nō significat quod duo illi fines simul concurrant, sed tantum illū concurraturum, si alter non concurreret, vel cerè omnes quidem fines concurrere, sed inadeguate tantum.

Sed contrà, quia sequeretur illum non posse plus mereri, qui opus idem elicit ex pluribus motibus, quā eū qui elicit ex vnico motu totali. Probatur, quia sicut plures causae efficiētes partiales nō plus produciunt, quā vna causa totalis, vim habens ad totum effectum producendum, eo quod non concurrant totaliter; ita non plus merebitur is qui bonum

R. P. de Rhodes curs. Philosophi.

A opus elicit ex pluribus motibus, quā qui elicit tantum ex vno: & hoc manifestum est si vnicus tantum finis còcurrat, vel cerè si omnes simul sumpti non concurrant, nisi quantum concurreret vnicus.

Obicitur primò contra priorem conclusionem. Prima obiectio.

Si duo ignes eidem stuppae simul applicarentur, produceret sine dubio ignem vt causa totales: quod probò. Agens necessarium agit quantum potest; sed vterque ignis est agens necessarium, & supponitur habere vim sufficientem ad producendum totum ignem in stuppae: ergo vterque ignis produceret ignem totaliter in stuppae. Denique causae liberae possunt admittere aliquam superfluitatem; possunt duo Angeli v. g. applicare totam suam vim actionem ad mouendum lapidem. Denique causa totalis illa vocatur, quae dat totum influxum necessarium vt producat effectus: sed in casu proposito certum est singulos ignes dare totum influxum necessarium ad effectus productionem; influxus enim ille actio est: sed actio tota est à singulis ignibus: ergo singuli ignes conferunt totum influxum necessarium.

Respondeo distinguendo primum antecedens: si duo ignes eidem stuppae applicarentur, producerent simul eundem ignem, vt causae totales in actu primo, concedo; vt causae totales in actu secundo, nego. Id est, singuli haberent quidem virtutem ad praeibendum totum concursum necessarium ad productionem ignis, sed non praeberent totum concursum necessarium, quia vnus impediret alium, ne totam suam actiuitatem exeret, cum simul producat eundem effectum. Igitur si effectus producendus non sit capax intensiōis, & producat in instanti, tūc duo agentia non exerunt totam suam vim, sed vnum impedit aliud, ita vt ambo agentia faciant vniciū concursum similem ei quē daret vnum ex agentibus illis, si esset solum: si effectus sit capax intensiōis, tūc intensior producit à pluribus, quā ab vno: & sic ambo agentia suā vim exerent totā; sic enim quando duae sunt lucernae, maius in aere lumen produciunt. Quod si effectus non sit capax intensiōis, & nō fiat in instanti, tunc ambae causae concurrunt ad eum celerius producendum, quā si vnica tantum esset.

Ad probationem ergo distinguitur maior: causae necessariae semper agunt quantum possunt, quando nullum est impedimentum, concedo; quando est aliquod impedimentum, nego. Hic autem est impedimentum, quia vnus ignis eo ipso quod simul agit, & confert aliquid concursus necessarij ad effectū, impedit alter dare posse totum quod est necessarium, sicut ignis producere potest in subiecto calorem vt octo, & est agens necessarium; si tamen inueniat iā quatuor gradus productos in ligno, nō producit nisi quatuor. In casu itaque proposito vterque ignis agit, sed actione solum partiali, quia vel nō exerceat totā suā vim in actu secundo, vel producat celerius.

Deinde nego, causas liberas posse admittere hanc superfluitatem, quia omnis actio totalis habet naturaliter terminum sibi proprium, ad quem determinatur à causa prima, quae non determinat duas actiones ad eundem numero effectum.

Denique distinguitur illa maior: causa totalis illa est, quae totum exhibet influxum necessarium, etiamsi sola esset, concedo; quae dat totum influxum necessarium, prout tantum est alteri coniuncta, nego. Ignis ergo iunctus alteri producit totum influxum, id est totam actionem; neque tamen causa est totalis, quia non agit nisi vt coniunctus alteri, & hoc est non exhibere totum influxum necessarium.

Obicitur secundò contra secundam conclusionem. Id est non potest vnus effectus pendere à pluribus causis totalibus efficientibus, quia vna esset superflua: sed vnus etiam ex finibus istis esset superfluous.

Secunda obiectio.

perflus: ergo non potest vnus effectus pendere à pluribus finibus adequatis.

Respondeo distinguendo minorem: vnus ex istis finibus esset superfluus in ordine ad actionem concedo, idest multiplex ille finis non est necessarius; vt eliciatur actus; sed nego illum esse superfluum in ordine ad ipsum operantem; quia cum isti fines sint boni operanti, nullo modo dici possunt superflui in ordine ad ipsum.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertio. Si potest voluntas constituere sibi duos fines adequatos ad vnā & eandem actionem externam, pari modo potest pendere à libertate, vt applicet, vel non applicet vires suas ad trahendam nauim, & ita plures homines trahent nauim vt causæ totales.

Resp. negando paritatem; disparitas enim primo est, quia duplex actio totalis simpliciter esset inutilis, etiam in ordine ad operantem; fines autem illi plures non sunt omnino inutilis. Deinde agens liberum impediri non potest in propositione finis, sicut impediri potest in applicatione virium, si nimis effectus ab alia causa productus sit. Denique voluntatis libertas exigit, vt quos volet fines, sibi possit constituere; non exigit vt se determinet ad inuiduum actus, sed ad illud à Deo determinatur; Deus autem non determinat ad eundem numero effectum, ad quem determinata est altera actio totalis.

Quarta obiectio.

Obiicitur quarto. Non potest idem actus internus respicere plures fines adequatos intrinsecos: ergo neque actus externus potest fieri ex pluribus adequatis. Probo consequentiam. Si fieret actus externus ex pluribus finibus adequatis, penderet à pluribus actibus internis adequatis in genere causæ efficientis; quod est impossibile.

Resp. non esse absurdum, vt vnus, & idem actus externus pendeat à pluribus actibus internis, quia illi non sunt causæ totales physice, sed ad summum morales, quatenus imperant illum actum; loquutus autem sum hæcenus de causis physicis.

S. V.

Vtrum diuinitus plures causæ totales efficientes possint simul influere.

Dico tertio. Potest idem effectus supernaturaliter produci à pluribus causis simul & totaliter concurrentibus. Negat hanc acriter Vasquez tom. 3. in 3. pariem, disp. 29. c. 4. pluresque citat Doctores, & ait sententiam, quam proposui, esse destitutam Scriptorum autoritate; sed eam tamen sequuntur, & late probant Caietanus, Suarez, Fonseca, Huradus, Auerfa, & qui eam negauere veteres, de sola loquuntur potentia naturali ordinaria.

Prima probatio.

Ratio enim primo est, quia eadem forma, tum substantialis, tum accidentalis, poni à Deo potest in duobus subiectis totalibus: ergo potest etiam facere vt pendeat à duabus causis effectiuis totalibus. Sint enim in cubiculo duæ candelæ, quarum quælibet possit producere quinque gradus luminis in ære: potest Deus vtrique dare totū concursum necessarium ad lumen vt quinque producendū, & tamen efficere vt non producat nisi lumen vt quinque, sed ambæ producat eisdem quinque gradus luminis.

Secunda probatio.

Secundo. Si locus potest determinare duas actiones totales ad eandem indiuiduationem effectus, potest idem effectus prodire à duabus causis totalibus; potest autem Deus hoc primum: quod probo, quia causa prima potest actionem determinare ad quod volet indiuiduum, tum existens, tum corruptum: ergo potest determinare duas numero actiones ad effectum omnino eundem. Deinde in sententia, quæ docet, Sacramenta physice agere, certum

est, quod si duo Sacerdotes simul consecrent, aut simul baptisent, singuli producant totaliter Christi corpus, & gratiam in anima. Denique in eo quod duæ causæ totaliter producant eundem effectum, nulla est contradictio, vt constabit ex solutione eorum omnium, quæ obiciunt aduersarij.

Obiicitur enim primo: Nullus effectus pendere potest ab eo, quo non indiget: sed nullus effectus indiget pluribus causis totalibus, etiam diuinitus, quia non potest eleuari vt fiat indigentior, & imperfectior: ergo nullus effectus potest pendere diuinitus à pluribus causis totalibus. Maior certa est, quia dependentia effectus est ipsius indigentia.

Prima obiectio.

Respondeo distinguendo maiorem: nullus effectus pendere potest naturaliter ab eo, quo non indiget, concedo; pendere potest supernaturaliter, nego: nam quamuis dependentia naturali modo se habens, sit indigentia; dependentia tamen se habens modo supernaturali, non est indigentia. Duplex enim est dependentia effectus, altera est vt fiat secundum finem extraordinarium, qui est potentia Dei manifestatio, aut alicuius rei similis: altera est vt fiat secundum finem ipsius nature. Dependentia igitur effectus est, vt fiat vel secundum finem extraordinarium, vel secundum finem ordinarium: vt fiat secundum finem ordinarium, non indiget pluribus causis totalibus, sed illis indiget vt fiat secundum finem extraordinarium.

Instabis primo. Effectus non potest eleuari vt fiat imperfectior; eleuatio enim augmentum est perfectionis: sed si effectus fieret diuinitus capax duplicis dependentiæ, à Deo eleuaretur ad maiorem imperfectionem, quia maior dependentia est maior imperfectio: ergo effectus non potest fieri capax maioris dependentiæ totalis.

Prima instantia.

Resp. negando maiorem, quia per imperium Dei potest creatura reddi capax alicuius imperfectionis, cuius capax non est naturaliter, modo per eam non destruat eam natura: v. g. natura spiritalis naturaliter non est capax combustionis, cuius tamen fit capax diuinitus.

Instabis secundo, vt effectus, qui naturaliter non est capax duplicis dependentiæ, incipiat esse illius capax, necesse est vt recipiat aliquid, per quod fiat ex incapaci capax; debet enim in eo qui fit capax, cum antea non esset capax, fieri aliqua mutatio: sed effectus nihil omnino noui recipit quod non haberet vt sit capax duarum actionum totalium: ergo non potest effectus fieri capax duplicis dependentiæ totalis.

Secunda instantia.

Respondeo ex dictis prima disputatione de incompossibilitate formarum, negando maiorem; nam effectus qui non erat capax duplicis actionis, potest fieri eius capax per solam connotationem imperij diuini extraordinarij, & actionis propter predeuntis à tali imperio & Dei impotentia propter fortiori in actu primo; quia scilicet effectus ille ante diuinum imperium totam habet capacitatem secundum id quod illa dicit in recto, non autem secundum id quod illa dicit in obliquo.

Instabis tertio. Id quod est superfluum, non potest aliquid agere, alioqui non est superfluum: secunda hæc causa totalis superflua est: ergo illa non potest aliquid agere.

Tertia instantia.

Resp. negando maiorem; nam id quod agit, superfluum est, si agit id quod fit, etiam ab alia causa: huiusmodi est secunda hæc causa totalis.

Instabis quarto. Si effectus pendere potest diuinitus à pluribus causis totalibus, potest etiam pendere naturaliter, quia penderet ab illis per potentiam naturalem, quod est pendere naturaliter.

Quarta instantia.

Respondeo, effectum illum pendere à pluribus causis per vim naturalem diuinitus, & obedientialiter eleuatam; idem non pendere naturaliter.

Obiicitur

Secunda
obiection.

Obiicitur secundò. Implicat ut causa potentior agens secundum totam suam virtutem, non plus operetur quam si operaretur minus potens: hoc autem accideret si plures cause totales producerent eundem effectum, quia utraque illa causa simul sumpta potentior est quam si esset sola: ergo non possunt plures cause totales eundem effectum producere. Probatum maior, quia implicat ut causa plus agat, & non plus agat: causa potentior agens secundum totam suam virtutem, plus agit; & tamen non plus agit, quia non plus producit: ergo implicat ut causa potentior applicans totam suam virtutem non plus producat, quam causa minus potens. Confirmatur, nam ubi est maior influxus, ibi debet esse maior effectus: sed quando duæ sunt cause totales, maior est influxus: ergo debet esse maior effectus.

Respondet, causam duobus modis esse posse potentiorē aliā causā: primò intensivè, secundò extensivè. Tunc dicitur extensivè potentior, quando ad sunt plures influxus numero distincti, ex quibus non fiat unus intensior, sed illi determinentur ad unum numero effectum. Causa intensivè dicitur potentior, quando habet influxum unum intensiorem. Idè ad argumentum distinguitur maior causa potentior a tu applicans totam suam virtutem, plus operatur quam minus potens, si extensivè solum sit potentior, nego; si sit potentior intensivè, concedo, quia licet naturaliter pluribus illis influxibus respondere debeat effectus intensior, fieri tamen potest ut illi à Deo determinentur ad unum numero effectum. Quando autem sunt plures cause totales, illæ sunt extrinsecè potentiores quam una, sed non necessariò sunt intensivè potentiores. Hinc ad probationem respondetur eodem modo; non potest causa plus agere intensivè, & non plus agere, concedo; non potest plus agere extensivè, & non plus agere intensivè, nego. Ad confirmationem eadem solutio est; influxus enim est maior extensivè, non autem intensivè.

Tertia ob-
iectio.

Obiicitur tertio. Effectus qui penderet à pluribus causis totalibus, penderet ab illis, & non penderet; quod omnino implicat. Probo non pendere. Illud non penderet ab alio in suo existere, quod eo destructo manet: sed destructa una ex his causis, manet tamen effectus: ergo effectus ab ea non penderet. Deinde non potest unus effectus pendere à pluribus causis, quin ille fiat per plures actiones: sed non potest unus effectus fieri per plures actiones totales. Quod probo, quia omnis productio est traductio de non esse ad esse: sed non possunt esse duæ translationes eiusdem rei de non esse ad esse: ergo neque duæ actiones totales. Probo minorem; ubi est duplex traductio de non esse ad esse, ibi est duplex non esse: sed implicat ut eiusdem rei sit duplex non esse: ergo implicat ut sit duplex traductio de non esse ad esse.

Resp. æquivocationem esse in illa voce, *dependere*; nam illa significare primò potest, quod effectus recipiat esse à causa, etiamsi ea sublata reciperet illud ab alia causa. Secundò significat, quod ablata causa effectus aufertur. Si effectus penderet à pluribus causis totalibus, non penderet à singulis in secundo sensu, sed in primo tantum; nam à singulis verè acciperet esse. Unde ad argumentum distinguitur illa maior: illud in suo esse non penderet ab alio, quod manet eo destructo, si penderet ab eo tantum, concedo; si ab alio etiam penderet, nego. Deinde concedo, quod effectus qui à pluribus penderet causis totalibus, fieret per plures actiones totales; sed nego id esse impossibile, quia falsum est quod agere semper sit extrahere rem de non esse ad

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

esse, ut patet in conservatione; sed significat tantum dare alteri esse, siue illud prius habuerit, siue non habuerit. Dicitur ergo agens extrahere suum effectum de non esse, saltem virtualiter, ad esse; id est ex vi suæ actionis ita dat illi esse, ut extraheret illud de non esse, si antea non accepisset esse. Causa itaque totalis, & actio totalis extraheret rem de non esse saltem virtualiter; non extraheret formaliter.

Obiicitur quartò. Non potest una, & eadem actio pendere à pluribus causis totalibus: ergo neque idem effectus.

Resp. negando consequentiam; actio enim pendet essentialiter, & immediatè ab agente; unde fieri non potest ut hæc actio ab hoc agente non penderet: non potest pendere actio totaliter à pluribus agentibus, quia deberet manere sublato altero agente, sicut sublato altero agente totali maneret effectus qui non penderet essentialiter ab hoc agente, ut constabit statim.

S. VI.

Utrum possit idem effectus pendere à pluribus causis totalibus concurrentibus diversim.

Idest, utrum quilibet ita ex se pendere debeat à certa causa, ut non potuerit causari ab alia. De causis autem internis non potest esse controuersia, quia illis variatis certum est variari effectum, quem causant: mutatà v.g. materiā non est idem compositum. De sola causa efficiente dubitari potest, quia visum est pluribus Theologis nullum esse singularem effectum, qui non determinet sibi certam causam, ita ut non possit ab alia consimili prodire, v.g. debere hunc numero ignem B, fieri ab hoc numero igne A, & non ab alio: dicunt enim quilibet causam singularem, v.g. hunc ignem, continere in se infinitos alios ignes, quos ipse solus possit efficere.

Dico quartò, posse unum effectum, etiam naturaliter, pendere à pluribus causis totalibus diversim concurrentibus; atque aded nullum effectum habere certam, & determinatā causam, à qua sola produci possit, & non ab alia; sed esse indifferentem ut producat à qualibet alia causa virtutem habente ad eam speciem effectus: v.g. Petrus quemlibet hominem habere potuit patrem. Ita docent cum Scoto Suarez, Auerla, & alij Theologi communius. Videntur repugnare S. Thomas & Thomistæ omnes.

Ratio autem est, quia sine ratione vlla sufficiente videtur asseri, quod singula causa certam sibi determinent seriem effectuum, & quod singuli effectus certas etiam causas respiciant; cum omnes cause intra eandem speciem continere possint omnes effectus talis speciei; sunt enim æque nobiles ac illi: ergo non debet fingi quod illi effectus non possint pendere ab aliis causis. Probo antecedens, quia si effectus quilibet respiceret unam causam potius quam alteram eiusdem speciei, respectus ille essentialis deberet fundari vel in natura eius specifica, vel in differentia individuali: in neutra fundari potest, quia Petrus v.g. tum in natura specifica, tum in differentia individuali, non est magis similis Paulo quam Iacobo: ergo Petrus non magis respicit Paulum quam Iacobum, ut ab eo producat.

Obiicitur primò, hinc sequi, quod idem effectus potest seipsum producere, & causas illas à quibus productus est; imò quod sine miraculo potest reproduci res semel corrupta, quia si tota productio

Quarta ob-
iectio.

Sensus quæ-
stionis.

Assertio.

Probatio.

Prima ob-
iectio.

M 3 huius

138 Philosophiæ Peripat. Lib.II.Disp.II.

huius individui oriatur à diuina determinatione, per accidens erit quod Deus determinet ad productionem vnius magis quam alterius.

Resp. negando hanc sequelam, quia nihil potest sine miraculo seipsum reproducere, vel causas à quibus est productum, vel res simul corruptas; quia Deus sine miraculo non potest determinare ad res illas producendas, vt dicitur infra cum agam de determinatione ad individuum.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò, hinc saltem sequi, quod causa qualibet est causa per accidens, quia cuiuslibet causæ per accidens est quod hunc, & non alium effectum producat; neque illa magis necessaria est, quam altera. Deinde omnis effectus determinatus exigit causam determinatam.

Respondéo, causam per accidens esse illam, quæ non influit in effectum, vel ad illum non ordinatur; & sic causæ licet determinatos non habeant effectus, sunt tamen causæ per se. Determinati effectus causas habent determinatas, ita vt fiant ab hac potius quam ab alia; sed non habent ita causas determinatas vt non possint fieri ab alia.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertid. Non potest eadem actio esse nisi ab hoc numero agente: ergo neque hic effectus potest esse nisi ab hac causa.

Resp. verissimum esse, quod omnis causalitas ita pendet ab vna causa, vt ne diuinitus quidem possit pendere ab alia: v.g. hæc actio, quæ est ab hoc agente, non potest esse ab alio agente. Ratio est, quia id quod est essentialiter dependentia ab hoc agente, non potest pendere ab alio: sed hæc actio est essentialiter dependentia ab hoc agente: ergo hæc actio non potest ab alio agente pendere. Probat minor, quia id quod immediate per seipsum pendet ab hoc agente, est essentialiter dependentia ab hoc agente: actio immediate per seipsum pendet ab hoc agente: ergo est essentialiter dependentia ab hoc agente. Maior euidenter est, quia quod non pendet essentialiter ab hoc agente, sed pendere ab alio potest, debet per aliquid à se distinctum determinari ad hoc agens potius quam ad aliud: ergo quod pendet immediate, pendet essentialiter. Hinc ergo patet disparitas inter causalitatem & effectum, quia causalitas pendet immediate per seipsum, ideoque pendet omnino essentialiter: effectus autem non pendet immediate per seipsum, ideo non pendet essentialiter ab hac causa.

SECTIO V.

Causarum comparatio inter se.

Prima comparatio.

Multiplex inter causas potest institui comparatio: primò secundum rationem prioritatis in causando, sicque inquiri potest, cuius causæ prior sit causalitas; causam verò efficientem & finalem certum est causate simul, quia eadem actio est causalitas vtriusque: causalitas quoque materiæ prior est quam causalitas formæ, cum existentia formæ præsupponat existentiam materiæ, quia ex nihilo nihil fieri potest à causis creatis.

Secunda comparatio.

Secundò comparantur secundum ordinem perfectionis, idest, quænam sit causa reliquis perfectior. Paucis dico, causam efficientem absolute loquendo esse perfectiorem cæteris in ratione causando, quia illa sola propriè producit, reliquæ vel alliciunt, vel recipiunt, vel informant; quod non est producere. Forma substantialis est causa nobi-

Alior, quam materia, cum causet per modum actus, sicque ordo inter causas erit vt efficiens finalis, finalis formalem; formalis materiam superet; forma enim dicit in causando esse incompletum, quod finis non dicit.

Tertia comparatio.

Tertid comparantur secundum connexionem; dubitatur enim, an vna causa possit causare sine aliis omnibus. Certum verò est, quod efficiens per se causare non potest sine fine, quia nihil agit temerè: neque finis causat sine efficiente, cum causatio eius sit actio ad quam excitat. Materia non potest causare sine efficiente, forma & sine; nec forma causat sine materia, sine ac efficiente, quia causant per vniorem quæ sit ab agente propter finem. Denique causa efficiens & finalis causare possunt sine materia & forma, quia Deus creat Angelum propter finem.

Quartò comparantur secundum rationem primi & ultimi, quia dubitatur vtum dari possit in causis processus in infinitum, an verò setur necessarium aliqua prima, & aliqua vltima. De qua difficultate dicitur tractatu 2.

Quinta comparatio.

Quintò comparantur secundum causalitatem, & queritur vtum causæ sint sibi mutuo causæ tum in eodem, tum in diuerso genere causæ: quæ duo disputare hoc loco placet.

§. I.

Vtrum causæ possint esse sibi mutuo causæ in eodem genere.

Certum est, non posse aliquid esse causam formalem suæ causæ formalis, quia forma est causa formalis compositi; compositum verò non est causa formalis suæ formæ. De aliis causis controuersia esse potest, præsertim de efficientibus, vtum possit aliqua causa efficiens produci efficienter ab eo effectum, quem producit. Ignis A, v.g. primò produci ab igne B, & eum producere: quantitas vna sustentare quantitatem à qua sustentatur.

Dico primò, implicare contradictionem vt causæ physice influentes sint sibi mutuo causæ quoad primum esse in eodem genere causæ. Ita cum Aristotele communiter censent Doctores postea citandi: repugnant autem Thomistæ, sed immeritò.

Conclusio negatiua.

Ratio enim est primò, quia implicat omnino, vt aliqua causa præsupponat seipsum, idest sit prior seipsa, hoc autem sequeretur, si causæ sibi essent mutuo causæ in eodem genere. Quod probatur. Omnis effectus præsupponit causam suæ causæ: sed si causæ sibi sint inuicem causæ in eodem genere effectus, esset causa suæ causæ: ergo effectus præsupponet seipsum. Probat maior. Non potest præsupponi causa posita in esse, & non præsupponi eius causa; sed effectus præsupponit suam causam: ergo præsupponit causam suæ causæ, idest seipsum. Deinde quod est causa causæ, causa etiam est causati; nam auus v.g. qui est causa tui patris, tui etiam est causa: sed effectus causa esset suæ causæ: ergo seipsum etiam causaret. Præterea si effectus sit causa suæ causæ, illa causa præsupponet suam causalitatem, quæ constituitur in esse causæ: hoc autem absurdum est, quia omnis causa est prior suæ causalitate: ergo causæ non possunt esse sibi mutuo causæ. Probat maior. Omnis effectus præsupponit causalitatem, quæ facta est sua causæ: sed causalitas, quæ facta est sua causa, est ipsa causalitas alterius vt causantis ergo

Quæst. I. Sect. V. de Causis in communi. 139

ergo supponit suam causalitatem, cum supponat suam causam, & consequenter causalitatem quâ illa facta est.

Denique implicat ut aliquid prius habeat esse virtuale, in quo contineat effectum, quàm suum esse formale: sed hoc eueniret. Quod probò. In illo priori naturâ, quo licet dicere, *causa est prior effectui*, causa hæc habet esse virtuale, in quo continet effectum; & non habet esse formale in se, quia nulla res habet esse formale in se nisi illud acceperit à causa; sed in illo instanti naturâ non accipit illud à causa, quia illa nondum est: ergo non habet esse formale in se ipsa.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Tunc non est contradictio, quando aliquid est prius se ipso sub diuerso respectu; omnis enim contradictio est negatio & affirmatio eiusdem secundum idem: sed si causa se mutuo causent, idem erit prius seipso sub diuerso respectu; nam erit prius ut causa, & posterius sub ratione effectus: ergo possunt sine ulla contradictione causæ sibi esse mutuo causæ in eodem genere.

Respondeo negando minorem; si enim causæ se mutuo causent, idem erit prius seipso sub eodem respectu. Quod probò. Tunc aliquid prius est seipso sub eodem respectu, quando sub conceptu effectus est prior seipso sub conceptu effectus: sed effectus erit prior seipso sub conceptu effectus, quia ut est effectus, præsupponit suam causam, & causam suæ causæ productam, id est seipsum sub conceptu effectus: ergo idem sub conceptu effectus præsupponet seipsum ut effectum; prius enim est effectus, quàm sit causa; hic præsupponit seipsum ut causam: ergo præsupponit seipsum ut effectum.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Raritas est causa caloris, & calor est causa raritatis; si duæ manus calidæ sint, mutuo conseruant calorem; imò si manus manum fricet, se mutuo calefaciunt.

Resp. raritatem nullo modo esse causam caloris, etiam eius qui fit per motum localem; sed esse tantum conditionem sine qua calor non fieret, vel non conseruaretur. Quod si darem, raritatem esse causam caloris, certè causa non esset caloris à quo producitur, sed alterius: sicut actus producit habitum, & producitur ab habitu, sed diuerso. Duo lapides frigidi collisione calefiunt, quia licet vnus lapis verè in alterum agat, non sunt tamen effectiue inuicem causæ; non enim vnus alterum producit, imò neque calor vnus producit in alio calorem, sed calorem in vtroque sola efficit collisio. Similiter duæ manus calidæ se mutuo fouent, quia duo calores coniuncti fortius resistunt frigido circumstanti: sed vnus calor non producit alium calorem in altera manu. Sic quando duæ manus frigidæ se mutuo fricant, vna non alteram calefacit, sed illo motu excitantur spiritus in vtraque manu.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertio. Causæ morales sibi sunt mutuo causæ, quamuis causæ sint efficientes: ergo possunt etiam causæ physice se mutuo causare. Ut respondeatur argumento, videndum est paulò accuratiùs

§. II.

Virum possint causæ morales esse sibi mutuo causæ.

Conclusio negans.

Deo secundò, causas etiam morales non posse sibi esse inuicem causas, atque adeò implicare ut aliquid etiam moraliter causet suam causam.

A Ita communiùs docent Theologi tum prima secundæ, in tractatu de merito, tum 3. parte, dum agunt de causa meritoria vnionis hypostaticæ, ubi generale hoc eorum axioma est, quod *Principium meriti non cadit sub merito*. De quo satis accuratè dictum est in iis locis cum Vasque, de Lugo, & aliis communiùs, quibus repugnat Suarez tom. 1. in 3. partem, diff. 10. sect. 4.

Prima ratio.

Ratio est primò, quia causa moralis (ut probabam nuper) est vera causa efficiens, quæ necessariò supponitur existens absolute ante suum effectum, nequè satis est ut existat solum in intentione: unde argumentor. Si causa moralis causeret suam causam, præsupponeret seipsam, æquè ac si physice causeret; præsupponit enim existere suam causam, & causam suæ causæ: si ergo ipsa est causa suæ causæ, præsupponit seipsam. Causa videlicet physica idèd non potest esse causa suæ causæ, quia præsupponitur existens ante suum effectum: sed causa moralis præsupponitur existens ante suum effectum: ergo causa moralis non potest causare suam causam.

Secunda ratio.

Secundò. Idèd certum est in fide, quod nemo potest mereri primam gratiam, quia illa est causa meriti, quod non potest esse causa moralis meriti à quo causatur: ergo nihil potest esse causa moralis suæ causæ. Ideo receptissimum apud omnes Theologos est illud axioma de principio meriti, quod non potest cadere sub merito, quia meritum est causa moralis præmij; idèd prius est naturâ & causalitate, prioritas enim naturæ prioritas est independentiæ, quia entitas causæ in eo priori iam consideratur independentè à suo effectui, id est habet suum esse sufficienter, quin illud accipiat ab effectui: ergo meritum in eo priori quo præcedit effectum, consideratur ut ab eo independentens: ergo non potest realiter pendere à præmio tanquam à causa, cum concipiatur existere antequam præmium existat: ergo nihil potest esse meritum respectu rei à qua dependet. Sed de hoc plura Theologi.

Obiicitur primò, rationes has nihil probare, quia causa moralis causet exequutionem rei altius, à qua proptè existente in intentione causatur.

Prima obiectio.

Resp. nullo modo sufficere ut causa moralis existat solum in intentione antequam ponatur effectus, ut sæpè dixi, quia est causa effectiua; non enim id quod præmiantem mouet ad dandum præmium, est sola intentio boni operis, sed bonum opus existens in exequutione: ergo non potest causa moralis proptè existens in intentione, causare aliquem effectum, à quo causetur in exequutione; quia nulla causa moralis causet, si ante ipsam effectum non existat in exequutione.

Obiicitur secundò. Potest Princeps aliquis dare arma militi, quia præuidet illum bene vsurum armis ad victoriam; tunc autem victoria futura est causa meritoria armorum, arma verò sunt causa effectiua victoriæ.

Secunda obiectio.

Resp. negando victoriam, quæ pendet ab illis armis, posse causare meritorie largitionem illorum armorum, à quibus pendet; sed causare ad summum finaliter: potest videlicet Princeps dare arma militi, quia præuidet illum bene vsurum armis ad victoriam; sed ita ut victoria causa sit finalis largitionis armorum, non causa meritoria; quia nimirum ante largitionem armorum bonus eorum vsus, & victoria non sunt futura nisi conditionatè, idèd que non possunt causare meritorie, sed ad summum finaliter.

§. III.

*Verum causa possint esse sibi mutuo cause in
diverso genere cause.*

Conclusio
negans.

Dico tertio, nullam causam, quæ præsupponitur necessarîo existens ante suum effectum, posse causare suam causam, etiam in diverso genere: quando autem non necessarîo præsupponitur existens ante suum effectum, posse causare suam causam in diverso genere causæ. Sic igitur materia, forma, & efficiens, quia præsupponuntur existere priusquam existat effectus, non possunt causare id à quo causantur in vno ex illis generibus; v.g. nihil esse potest causa efficiens suæ causæ materialis vel formalis. Causa autem finalis, quia non exigit existere ante suos effectus, sed potest causare in sola existens intentione, potest causare suam causam efficientem, v.g. sanitas causa est finalis medicinæ, quæ medicina causa est efficiens sanitatis. Ita docent Suarez *disp. 1. §. Metaph. sect. 8. num. 20. & 27. & sect. 27. num. 2.* Molina in *concordia, quest. 14. art. 13.* Albertinus, Hurtadus, Auerſa, Arriaga, Thomistæ autem omnes repugnant, quibus adhaerent Valsques 1. 2. *disp. 212. num. 8.* Valentia 1. 2. *disp. 8. q. 3. p. 4. & quest. 5. p. 4.*

Ratio.

Ratio autem est, quia si causæ se mutuo causent in diverso genere, etiam illæ quæ ante suos effectus exigunt existere, sequuntur prorsus eadem incommoda quæ sequuntur si causæ se mutuo causent in eodem genere. Primò enim sequitur, quod idem præsupponit seipsum, & suam causalitatem, quia omnis effectus præsupponit suam causam existentem à suis causis: ergo præsupponit causam suæ causæ: sed ipsa est causa suæ causæ; & causalitas, quæ formalis causa, est ipsius causalitas: ergo illa causa præsupponitur ante seipsam, & ante suam causalitatem. Deinde sequitur quod aliquid causat antequam sit, imò & quod est antequam sit: si enim forma sit causa formalis suæ causæ efficientis, in illo priori naturæ nondum est causa illa efficiens formæ: ergo nec est forma per eam producta; & tamen causat, & supponitur esse: ergo causat antequam sit; imò & supponitur esse antequam sit: & contra si causa efficiens suam producat causam formalem, in priori quo nondum est forma, agit; & tamen non habet suum esse, id est suam formam: ergo causat antequam sit.

Quod autem causæ quæ non exigunt existere ante suos effectus, mutuo se causent, id est possint causare id à quo causantur, manifestum est, quia finis causa est mediorum, & media causant finem; v.g. exercitatio causa est efficiens sanitatis, & sanitas causa finalis exercitationis. De sola ergo causa finali debet intelligi Philosophus, quoties dixit, causas esse sibi causas.

Prima ob-
iectio.

Obiicitur primò. Quando aperitur fenestra per ingressum venti, tunc ingressus aëris causa est effectiva apertionis fenestræ, & apertio fenestræ causa est dispositiva ingressus aëris; non enim aperitur fenestra nisi per ingressum aëris, & aër non potest ingredi nisi aperta fenestra. Idem etiam dico de aëre, quem impellimus ambulantes; recessus enim aëris causa est necessarîo præcedens meam præsentiam in hoc loco; & mea præsentia causat recessum aëris.

Respondeo apertionem fenestræ non causari per ingressum venti, sed per impulsu quem ventus imprimit fenestræ, quam tunc aperit, non ingreditur, sed imprimendo impetum; si enim non

A ingreditur, & imprimeret impetum, semper tamen aperiretur fenestra. Idem dico de aëre, quem ambulantes impellimus; illud enim quod impellit aërem, non est præsentia corporis in eodem spatio; sed est impetus impressus ab eo qui ambulat.

Obiicitur secundo, generationem novæ formæ esse priorem corruptione formæ veteris ex parte agentis, quia causat recessum formæ introductio alterius formæ; corruptio verò formæ veteris ex parte materiæ prior est quàm generatio, non enim recipi potest forma nova in materia, nisi prius forma vetus abscesserit.

Respondeo ex dicendis tractatu 3. generationem esse simpliciter priorem corruptione, quia reuera est eius causa; corruptionem autem esse conditionem requisitam in materia in posteriori naturæ; non enim requiritur ut materia spoliata fuerit prius naturâ, quàm recipiat novam formam; sed satis est, quod per ingressum novæ formæ forma illa prior abscedat dependenter ab ingressu formæ prioris. Sed de hoc postea.

Obiicitur tertio, materiam esse causam formæ, formam verò esse causam materiæ: sed hoc posterius supra negatum est. Addunt aduersarij, creationem esse causam sui termini, à quo tamen creatio ipsa causatur materialiter. Sed ostenditur tractatu 2. quod creatio non est in termino ut subiecto sustentante. Dicunt præterea, actum charitatis esse causam effectivam gratiæ sanctificantis, à qua tamen procedit tanquam à causa dispositiva. Ita enim censet Valsques, actum contritionis disponere ad gratiam sanctificantem, & ab ea procedere. Sed hæc omnia falsa esse docet verior Theologia, ut dictum est in materia de poenitentia, ubi ostensum est, gratiam sanctificantem causari per actum charitatis & contritionis; sed illos actus per gratiam non causari. Et hæcenus de causis in genere dictum sit.

QVÆSTIO II.

De causis internis corporum.

SECTIO VNICA.

*Principium causandi, causalitas, & effectus
materiæ ac formæ.*

Super sunt hæc tria tantum, quæ de materia & forma disputanda esse videantur, post ea quæ de illis disputata sunt nuper. Considero autem nunc illas præcisè ut sunt causæ internæ, id est, quatenus causant compositum communicando illi suam entitatem.

Dico primò, proximum principium causandi materiæ & formæ esse ipsammet, illarum entitatem, quæ ad causandum tres necessarîo, exigit conditiones, existentiam, indistantiam, congruas dispositiones.

Primæ partis ratio est, quia illud dicitur proximum principium causandi materiæ & formæ, per quod illæ proximè causant suos effectus: sed materia & forma proximè causant suos effectus per suam entitatem; nam id quod causat recipiendo, non causat nisi per suam entitatem; sola enim entitas recipit, materia verò causat recipiendo. Similiter illud quod causat informando & actuando, causat sine dubio per suam entitatem; forma verò causat

Quæst. II. Sect. vnic. de Causis internis. 141

causat informando : ergo materia & forma causant immediatè per suam entitatem , quæ illis est principium causandi.

Secundæ partis ratio est , quia illæ causæ , quæ causant communicando suam entitatem , debent necessariò existere , alioqui non communicarent suam entitatem : debent etiam esse indistantes , cum causent per unionem : certas etiam exigunt conditiones , quia sine illis agens non potest formam producere in materia , sed neque forma sine illis conservari potest , unde tota illa necessitas dispositionum oritur tum ex parte agentis , tum ex parte formæ ; nam materia ex se indifferens est ad quilibet recipiendum . Neque dubium est , quin tertia hæc conditio suppleri à Deo possit , & efficere ut quamlibet materiam forma quolibet informet.

Causalitas. Dico secundò , causalitatem materiæ & formæ in compositum quod causant , esse unionem utriusque ; causalitatem materiæ in ipsam formam materialem , esse actionem educitivam.

Primæ partis ratio est , quia illud est causalitas alicuius causæ , quo primum posito , & aliis omnibus sublati , intelligitur causa esse actu causans ; & quo primum sublato etiam si alia ponantur , non intelligitur causans : sed primum posita unione , materia & forma intelliguntur actu causantes ; & ea sublata , non possunt intelligi causantes ; non enim intelligi possunt unitæ , quin intelligantur constituere compositum : illud ergo , per quod illæ dant esse composito per modum principij , est earum entitas ; illud autem per quod dant esse composito per modum viæ , sola est unio.

Secundæ partis ratio est , quia illud est causalitas materiæ in formam , per quod forma pendet à materia ; per educationem autem forma pendet à materia , pendet enim per ipsam receptionem formæ in materia , quæ educitio est : ergo educitio est causalitas materiæ in formam.

Effectus. Dico tertio , rectè numerari tres effectus materiæ , compositum , formam , & unionem ; duos autem effectus formæ , compositum & unionem , seu informationem ; materiam enim causat solum finaliter.

Ratio est , quia materia & forma sunt causæ illius , cuius sunt partes ; sunt autem partes compositi . Deinde materia sustentat formam & unionem : ergo illas causat . Forma est causa informationis , quæ non est aliud quàm ipsa unio ; non est causa formalis ipsius materiæ , ut prima disputatione ostensum est , sed ad summum causa est finalis , quia materia est propter formam , ut illam recipiat & sustentet.

Prima obiectio. Obiicitur primò . Si materia esset causa compositi , esset causa sui ipsius ; vel enim est causa totius compositi , & sic causa est sui ipsius ; vel est causa tantum partis compositi , & sic est solum causa formæ . Et hoc argumentum multò magis valet pro forma : si enim non est causa materiæ , neque sui ipsius , certè non est causa compositi , sed solius unionis.

Resp. materiam causare compositum ut totum est , non quidem adequatè , sed inadæquatè ; non sustentando compositum , sed se illi communicando ; nam causare hoc modo totum inadæquatè , non est causare aliquam eius partem , sed est esse aliquam eius partem : materia igitur causat totum inadæquatè , quia pars est totius ; neque causat propterea seipsam , quia non causat adequatè . Idem dicendum est de forma.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò . Quolibet causa relationem habet ad effectum ; si ergo materia causa est totius

A compositi , habet relationem ad compositum , atque adeò ad seipsam.

Resp. negando , quod causæ internæ relationem habeant ad effectum , in quo continentur essentialiter.

Tertia obiectio. Obiicitur tertio . Si materia est causa formæ , vel est causa interna , vel externa ; non interna , quia non est eius pars ; non externa , quia non est causa efficiens , vel finalis.

Resp. materiam esse causam internam formæ , si per causam internam intelligatur illa quæ causat aliquid in se ipsa sibi unitum ; si verò per causam internam intelligatur illa , quæ est pars , materia causa est extrinseca formæ , neque tamen est efficiens , vel finis , quia communis doctrina de causis intrinsecis & extrinsecis est tantum respectu compositi.

QVÆSTIO III.

De causa efficiente.

Nobilissima causarum omnium est , imò ferè sola propriè nomen causæ sibi vindicat causa efficiens , de qua ut distinctè dicam , tria primum de illa ponenda sunt : primò quidditas eius , & complementa : secundò principium causandi : tertio causalitas , seu actio . Conditiones verò necessarias ad causandum reiciunt Authores communiter cum Philosopho ad libros de generatione . Tribus autem illis expositis , declarandus potissimum erit concursus Dei , sine quo nulla potest esse causalitas alterius vilius causæ.

SECTIO I.

Existencia , & quidditas causæ efficientis.

Refert tres sententias S. Thomas lib. 3. contra Gentes , quas merito damnat fatuitatis . Prima est , quod nihil omnino causæ secundæ agant , sed effectus omnes ad earum præsentiam prodeant à Deo ; sed eatenus tamen illæ agere dicantur , quod ad agendum Deus non determinetur nisi ad earum præsentiam . Secunda est , quod nihil agant corpora , sed singulis tamen corporibus inest virtus aliqua spiritualis substantiæ spiritualis , à qua oriuntur effectus omnes . Hanc tenuisse dicitur Avicenna lib. de Fonte vitæ . Tertia est , quod à rebus corporeis sola producantur accidentia , & dispositiones ad formam substantialem , quam sola deinde substantia spiritalis produceret ; sic enim censuit Avicenna lib. 1. sufficientiæ , c. 10. à Platone (opinor) errore derivato , qui solas ideas volebat activas esse . Contra quos errores ,

Conclusio. Dicendum primò est , causas secundas , etiam corporeas , verè aliquid agere , ac producere , tum intra , tum extra se ; neque dici villo modo posse , quod sola causa prima omnia producat , vel quod à solis substantiis spiritalibus omnes prodeant effectus.

Primò enim sic enuncitur ex Scriptura pluribus locis , Genes. 1. *Germinet terra herbam viuentem , & facientem semen in genere suo* . Sapient. 18. dicitur , ignem in fornace Babylonica oblitum fuisse suæ naturæ , cum tres pueros non combureret . Accedit Concilij Tridentini anathema indictum sess. 6. *canone 4. aduersus eos qui vellent voluntatem humanam merè passivè se habere in suis actionibus ; hinc enim*

Tres sententiae improbabiles.

Conclusio.

Prima probatio.

enim sequeretur, quod nec esset meritum, nec peccatum, nec libertas vita, imò neque ullus actus vitalis, sed solus Deus & bene ageret, & male; & videret, & audiret.

Secunda
probatio.

Secundò, idem euincit experientia; videmus enim organa diuersa in viuentibus, quæ si nihil agerent, essent inutilia. Sentimus etiam non agendo fatigari, & videmus agens naturale inuadere passum, illud alterare, debilitare paulatim qualitates eius contrarias, ac tandem vim eius infringere, aliquando citius, aliquando tardius; quod argumento est, agere causas naturales, non autem solum Deum; alioqui producerentur æquè velociter effectus omnes, cum nihil sit in rebus creatis, quod possit retardare actiuitatem Dei Creatoris, à quo certum est accendi æquè posse lignum viride ac siccum. Deinde si non ageret causa creata, manifestum est quod ad quamlibet distantiam effectus produci possent, nihil enim distans est respectu Dei. Deinde qualitates elementorum non cognoscimus, nisi ex earum actionibus. Idem v.g. nescimus esse calidum, nisi quia calefacit.

Ratio.

Tertiò idem euincit aperta ratio, quia potentia operandi perfectio est primi entis non minùs participabilis à creaturis, quàm ipsum esse; cur enim non æquè potuit Deus illam tribuere agentibus creatis? præsertim cum vnunquodque non sit nisi operationis sue gratia: omnia igitur frustra essent, si nihil operarentur. Denique cum viuentia non constituentur nisi per facultatem immanenter operandi, certè sublata illa facultate, sequitur, nulla in creatis esse viuentia. Vnde rectè concluditur, causas secundas esse verè causas effectiuas, tum æqui-uocas, tum vniuocas, à quibus prodit mirabilis illa varietas effectuum, quæ tamen non est à solo creatore, mirabiliter potentiam eius declarat.

Definitio
causæ effe-
ctiue.

Dico secundò, causam efficientem rectè definiri ab Aristotele textu 29. *Est id vnde est principium primum motus & quietis*: id est, primum principium à quo procedit actio & effectus.

Ratio est, quia sicut propria causatio materiæ est ut sit subiectum primum; & propria ratio formæ, ut sit actus constitutus; & finis, ut sit vltimum & optimum propter quod fit aliquid: ita proprium efficientis munus est ut sit principium operandi; non agunt autem res nisi mutando: & quia motus omnis ad quietem ordinatur, nulla res esse potest principium motus, quin principium etiam sit quietis. Dicitur ergo causa efficiens, *principium primum*, quia concursus causæ efficientis est ordine naturæ prior, quàm concursus causæ materialis & formalis, cum vera sit hæc causalis, *Ideo materia & forma c. usant, quia causa efficiens agit*. Finis autem est prima in ordine intentionis, sed in ordine executionis prima est causa efficiens, à qua est actio; & sic optimè potest explicari, quomodo causæ subordinata aliis causis, quomodo causa instrumentalis, quomodo is qui ex alterius agit consilio aut imperio, sint causæ reuerà efficientes, & prima principia motus, non per comparisonem ad alias causas efficientes, sed per comparisonem ad materiam formam & finem. Denique dicitur principium, à quo motus est, & quietis, ut distinguatur à materia, quæ illud est ex quo procedit motus; à forma, quæ id est, ad quod; à fine, propter quem fit motus: sola verò efficiens est id à quo procedit actio. In quo etiam distinguitur à natura, quam designebam cum Philosopho, primum principium, vel actiuum, vel passiuum, motus eius tantum in quo est: causa verò efficiens principium est actiuum tantum, tum in eo in quo est, tum in alio.

A Superessent hæc diuisiones causæ efficientis, quas ferè tradebam *quæst. 1.* Sola restat diuisio causæ in principalem & instrumentalem, de qua dicam *sect. 3.* nunc duo explicare proposui complementa effectiue causæ, causam videlicet idealem & instrumentalem.

SECTIO II.

De causa exemplari prout complementum est causæ efficientis.

Tota Platonis Philosophia in sola ferè versabatur contemplatione causæ idealis, & in eius cognitione omnia ponebant eius discipuli; adeo ut asserat Clemens Alexandr. lib. 4. Stromatum, *disiisse sapientissimè Platonem, eum, qui contemplatur ideas, videri esse Deum inter homines*. Et Augustinus lib. 83. qq. quæstione 46. *Tanta quidditas in illis vis constituitur, ut nisi illis inellectis sapiens esse nemo possit*. De illa igitur causâ, ut plenè dicam, tria mihi video necessaria. Primò eius definitio, diuisio & necessitas: secundò propria eius quidditas, siue utrum sit conceptus formalis, an obiectiuus: tertio ad quod genus causæ idea pertineat.

§. I.

Causa idealis definitio, diuisio, necessitas.

Certum est primò, ideam in genere rectè definire, *Est imago rei faciendæ, quæ dirigit actionem intellectualis agentis, seu quam agens operando imitatur*. Idea enim generatim appellatur imago aliqua rei faciendæ, & hoc vnum sonat nomen exemplaris, atque ideæ, quod significat formam & simulacrum rei faciendæ per opificem; quod enim Græcè, *idea*; latine, *forma*, dicitur, ut exponit saepe Cicero, & Augustinus appellat eam, *speciem*; *rationem*, *formam*: Dionysius, *exemplaria*, & *efficitrices rationes*, id est *imagines non emortuas, sed opera iuas* (ut explicat Damascenus lib. 1. de imaginibus.) Anselmus autem in Monologio c. 3. *Præ se deus aliquid in ratione faciens exemplum rei faciendæ, speciem suavitudinem, regulam*. Nec malè Ludouicus Viues notat in lib. 7. *cimitatis*, à spectando, dictas esse *ideas*, quia dum artifex operatur, ideam respicit. Idea ergo forma est, & exemplum rei formandæ; forma (inquam) non intrinseca rei, & eius constitutus essentiam; sed forma distincta realiter, & à rebus separata, quarum est forma, imago videlicet illarum: imò nec quælibet imago idea est, sed illa solum, quæ opificem dirigit.

Certum est secundò, ideam aliam esse externam, aliam internam: externa est externum aliquid, idea, quod imitandum proponitur, ut Cæsar idea est externa imaginis, quæ Cæsar representatur; quod magis appellatur prototypum, & exemplar, quàm idea, neque in omnibus reperitur artefactis, neque semper dirigit agens. Idea interna, simulacrum est, & imago in mente formata, quæ dirigit ipsum agens. Et hæc iterum est duplex: primaria, quæ immediate dirigit agens: secundaria, quæ dirigit mediante alio. Vnde sequitur, rectam esse definitionem ideæ nuper traditam, quia conuenit omnibus ideis, tum internis, tum externis; aliæ verò vel soli conueniunt ideæ externæ, vel soli internæ secundariæ, ut cum dicitur, idea est id quod artifex intuens, aliquid aliud, ad eius similitudinem facit: vel idea est, quod artifex imitatur operando; melius tamen, ut

Quæst. III. Sect. II. de Causa exemplari. 143

vt patebit, idea vocatur imago; quæ dirigit actionem operantis.

Necessitas
causæ idea-
lis.

Certum est tertio, ideam non esse aliquid finem, sed eam in omni agente intellectuali reperiri; sic enim asserunt Philosophi omnes, & Theologi. Primum enim probat S. Thomas, optima ratione, quia est necesse vt in omni agente forma præexistat rei faciendæ: in intellectualibus autem agentibus illa non potest præexistere nisi secundum esse intelligibile; forma enim domus faciendæ non potest esse in architecto, nisi secundum esse intellectuale; quæ forma vocatur idea, & tota ratio artis; ars enim idea est, seu regula rei faciendæ. Secundò hæc est ratio, cur in Deo non possint ideæ negari, quia scilicet illis sublati Deus non esset artifex sapiens, nec ex ratione operaretur, imò sequeretur illum cum operaretur, vel antequam operaretur, nesciuisse quid faceret, si apud eum ratio faciendi non erat, vt bene dicitur Augustinus lib. 1. retract. c. 3. quia, vt docet Anselmus in Monol. Non potest ullo pacto rationabiliter aliquid fieri ab aliquo, nisi præexistat in mente operantis aliquid exemplum rei faciendæ. Ideo vocat S. Dionysius ideam reorum & rationem effectricem essentiarum. August. principales formas, quæ cum ipsa formata non sunt, neque oriuntur, neque intereant, secundum has tamen formari dicatur omne quod oritur, vel inuenit. Et lib. 7. ciuitatis, refert Varronem interpretari ideam Mineram, ex mente Platonis, qui dixit in Timæo, adfuisse Deo condenti mundum exemplar quod inspiceret, id est rationem, ideam, mentem. Neque sanè aliud significat mundus ille intelligibilis, ex quo aiunt Plato, Clemens Alex. Philo, & alij, natum esse mundum visibilem, quam diuinam ideam, siue, vt ait Philo, rationem Creatoris creare cogitantis: & alias, primitiua sigilla mundi visibiles, iuxta illud Apostoli Hebr. 11. Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Sic enim explicat Anselmus, & notum est illud Boët. Tu cuncta superno ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse, mundum mente gerens. Potest autem pulcher hic mundus intelligi esse diuinum Verbum, primitiua idea ideatum omnium, quia ex propria notione sua est ratio, & sapientia per quam omnia fiunt, & siue qua factum est nihil. Sed de diuinis ideis plura tradunt Theologi 1. parte.

§. II.

Quanam sit causæ idealis propria quidditas: siue, vtrum illa sit conceptus formalis, an obiectiuus.

Conceptus
formalis &
obiectiuus.

Tria hæc, quæ dixi hastenus de idea, difficultatem non habent, & comperta sunt apud omnes: nunc difficultius controuertitur, vtrum imago illa, quæ operationem dirigit agentis per intellectum, sit conceptus ipse formalis, seu cognitio artificis; an verò conceptus obiectiuus. Appellatur videlicet conceptus formalis cognitio ipsa rei, quæ imago est & forma rei cognita in mente concepta; conceptus autem obiectiuus est ipsamet res, propterea obicitur cognitioni, seu ipsa res in esse cognita: nam quoties res aliqua cognoscitur, seu obicitur intellectui, dicitur mente concipi, & accipere quoddam esse, quod appellant obiectiuum. Difficultas igitur est, vtrum idea sit cognitio ipsa rei faciendæ, an verò res ipsa faciendæ propterea cognita.

Conclusio.

Dico primò, ideam primariam, & internam esse

A conceptum formalem; conceptum autem obiectiuum esse ideam solum secundariam. Ita docent Suarez disp. 24. sect. 5. Valques 1. parte, disp. 72. cap. 1. & 2. Valent. 1. parte, quæst. 15. puncto 1. & alij, quos citant. Contrarium verò censent Molina, Gradius, Albertinus, Scotus; & videtur tenere S. Thomas 1. p. quæst. 15. art. 2. & quæst. 3. de veritate.

B Ratio est primò, quia ideæ diuinae sunt conceptus ipse formalis diuinus, seu cognitio Dei de creaturis faciendis; non autem creaturæ ipsæ, propterea cognita; nam ideæ illæ, vt ex Patribus nuper dixi, sunt imagines & exemplaria rerum, quæ à Deo faciendæ sunt; res autem ipsæ non sunt imagines rerum. Deinde ideæ formæ sunt in Deo ipso præexistentes, vt dixi ex S. Dionysio, internæ, immutabiles, substantificæ, ad quarum similitudinem omnia facta, & formata sunt. Imò ideæ sunt mundus intelligibilis, rationes rerum creandarum, & causæ primordiales illarum: quæ omnia soli conuenire possunt diuinæ cognitioni, non autem creaturis ipsis. Sola ergo cognitio est idea, non autem res ipsa in esse cognita.

C Secundò. Illud solum idea est proxima & primaria, quod solum proximè dirigit & determinat agens intellectuale ad operandum: sed illud est conceptus formalis, non obiectiuus: ergo conceptus formalis est idea primaria, non conceptus obiectiuus. Probatur minor: nam illud non immediatè dirigit operantem, quod dirigit mediante alio; sed conceptus obiectiuus dirigit operantem mediante conceptu formali: ergo conceptus obiectiuus non immediatè dirigit. Et confirmatur, quia idea in artifice est ipsamet ars; artem autem certum est esse conceptum formalem intra ipsum artificem, non autem conceptum obiectiuum: ergo idea est conceptus formalis, non obiectiuus.

D Obicitur primò. Illud est propriè idea, quod artifex operando imitatur: sed artifex in operando imitatur conceptum obiectiuum potius quam conceptum suum formalem; artifex enim non imitatur nisi quod cognoscit; non cognoscit autem, neque considerat conceptum suum formalem, sed conceptum obiectiuum, quem propterea solum imitatur: ergo conceptus obiectiuus idea est, non conceptus formalis. Confirmatur, quia sicut exemplar externum, est illud externum simulacrum, quod artifex imitatur; ita etiam exemplum internum, illud est, quod imitatur artifex operando.

E Respondeo ideam remotam, & secundariam esse id, quod agens intellectuale propriè imitatur; ideam autem proximam & primariam non esse id, quod propriè imitatur artifex, sed quod dirigit agens proximè & primariò. Dupliciter enim potest agens aliquid imitari: Primò formaliter, secundò representatiuè. Formaliter imitatur id, ad cuius similitudinem facit aliud, vt cum domum vnā facit alteri similem; cum pingit imaginem Cæsaris, & Cæsarem ipsum exprimit. Representatiuè imitatur, quando facit opus, quo modo faciendum esse representatur conceptui; & hoc modo agens imitatur suum conceptum formalem, format enim opus eo modo, quo dicitur conceptus formalis; conceptum autem obiectiuum non imitatur villo modo, quia non facit opus simile ipsi operi, sed solum ideam externam propriè imitatur.

Obicitur secundò. Idea est id, quo artifex in-

Secunda
tuens obiectio.

tuens aliquid, aliud ad eius similitudinem facit: sed artifex non intuetur conceptum suum formalem; architectus v.g. intuetur domum faciendam, non conceptum domus.

Resp. illam esse solum definitionem ideæ remotæ ac externæ, quia illam formaliter intuetur, & imitatur artifex; ideam verò internam & proximam non intuetur artifex formaliter & in actu signato, sed virtualiter tantum, & in actu exercitò, quatenus scilicet per illam dirigitur operando, atque aded intuetur illam saltem æquivalenter.

Tertia obiectio.

Obicitur tertio, dici communiter à Patribus, quod plures in Deo sunt ideæ: v. g. dicit Augustinus lib. 83. q. 99. quæst. 46. quod *alia ratione conditus est homo, alia equus*. Sed conceptus non sunt in Deo plures: ergo conceptus formalis non est idea.

Resp. non esse in Deo plures ideæ primarias, dici posse esse plures ideæ secundarias. Idea diuina primaria est ipsa cognitio diuina rerum omnium faciendarum, in qua proximè fundatur scientia Dei practica; estque, ut sæpè dicit Augustinus, *ars omnia scientis, & omnia potentis Dei*. Creatura verò faciendæ, prout cognita, sunt ideæ secundaria, quæ dirigit mediante cognitione. Idea ista est in Deo multiplex, ars verò & idea primaria non est nisi vna. Essentia verò diuina non est ideæ proxima, sed est ideæ remota, & prototypon æquivalens ideis externis, quibus vtuntur artifices creati.

§. III.

Ad quod genus causa pertinet causa idealis.

Conclusio.

Deo secundò, causam idealem pertinere ad causam efficientem, non autem ad causam formalem. Ita communiter censent omnes, contra Fonsecam, & Conimbricenses, qui reuocant ideam ad causam formalem.

Probatio.

Ratio est, quia illud quod causam efficientem in actu primo complet ad producendum effectum, pertinet ad causam efficientem: causa idealis complet eo modo causam efficientem in actu primo; sicut enim agens naturale completur ad agendum per formam naturalem, & constituitur per eam in actu primo, sic agens artificiale completur ad agendum per formam artificialem, seu per ideam; & sicut agens naturale determinatur per suam formam ad producendum effectum sibi similem, ita determinatur agens artificiale per suam ideam ad producendum opus simile formæ præconceptæ.

Prima obiectio.

Obicitur primò, Causalitas ideæ consistit in quadam passiva imitatione alicuius formæ obiectæ intellectui: ergo idea est causa formalis; vnde à Philosopho etiam sæpè vocatur forma.

Resp. negando antecedens; causalitas enim ideæ non est passiva illa imitatio, sed actio ipsa efficientis; non enim alio modo idea concurret, quam vt causa efficiens, quatenus pertinet ad constitutionem eius in actu primo: imitatio ergo illa passiva, seu representatio, est potius principium cauandæ causæ idealis, quam eius causalitas; & propterea vocat eam Aristoteles *formam*. Vel etiam quia idea duplicem dicit respectum, primò ad artificem, cuius intellectui inhaeret more aliorum accidentium, & sic est causa formalis: secundò, ad effectum, seu exemplatum; & sic forma non est, sed causa efficiens.

Secunda obiectio.

Obicitur secundò, Finis non minùs determinat causam efficientem quam idea: ergo si propter

A hanc causam idea pertinet ad causam efficientem, pertinebit etiam ad eam causam finalem, tunc qua incompletum etiam in actu primo est agens.

Resp. disparere esse rationem ideæ, & finis, quia finis supponit agens completum in actu primo, & illud non determinat nisi metaphorice, alliciendo per sui desiderium: idea verò complet agens intellectuale in actu primo, & illud perficit in ratione causæ efficientis, ad quam etiam propterea pertinet.

SECTIO III.

De causa instrumentali.

B Alterum causæ efficientis complementum est causa instrumentalis, cuius quidditas vt intelligatur, dicendum est primò, quid, & quotuplex sit causa instrumentalis; secundò, quænam requirantur ad rationem instrumenti; quomodo scilicet illud sit ignobilis effectus; quomodo illum contineat, & quomodo debeat pendere à causa principali.

Certum est primò, causam instrumentalem in genere, *illam esse quæ agit inquam virtus alterius*; tunc verò causam agere vt virtutem alterius, quando producit effectum sibi non proportionatum, & alteri debitum. Primò enim ita videtur sonare nomen ipsum instrumenti, quo nihil significatur, nisi quod producit operationes, non sibi, sed alteri debitas; seu esse principium quo aliud operatur: hoc autem est esse virtutem alterius. Deinde non aliter explicari commodè potest ratio instrumenti; non enim rectè instrumentum illi definiunt, cui effectus non tribuitur nisi cum additamento; multa enim sine dubio instrumenta sunt, quibus tribuitur effectus; nam Sacramenta v.g. producant sanctitatem.

Cur autem cum additamento tribuatur, id ipsum est quod queritur. Secundò etiam non rectè definiunt instrumentum, qui dicunt illud non mouere nisi ab alio motum; instrumenta enim separata, vt semen, non mouentur à causa principali; & calor cum producit ignem, nullum accipit motum ab igne, cuius instrumentum est. Tertio male alij negant, effectum ipsum produci ab instrumento, sed prauas duntaxat dispositiones, quia in artefactis hoc manifestè falsum est: serra v. g. lignum scindit, & in naturalibus statim probabitur, quod accidens producit substantiam. Denique non est satis dicere cum aliis, quod instrumentum non agit nisi eleuatum à causa principali; non enim explicari potest, quid sit illa eleuatio, cum causa principalis sæpè sit distans quando instrumentum agit. Sola igitur valere allata definitio instrumenti; quod nimirum agat tanquam virtus alterius, producendo effectus non sibi debitos, sed alteri.

Certum est secundò, instrumentum multipliciter solere diuidi: primò enim aliud est instrumentum coniunctum, aliud separatum. Coniunctum est, quod non agit nisi coniungatur agenti principali; huiusmodi sunt omnia instrumenta artis. Instrumentum separatum illud est, quod agit sine causa principali, vt semen producat arborem. Secundò diuiditur in instrumentum naturale, artificiale, & obediens. Naturale illud est, quod à natura ipsa institutum est pro effectum aliquo naturali producendo, vt calor instrumentum est naturæ animæ ad opera vitæ. Artificiale, quod assumitur ab artifice ad opus aliquod perficiendum, vt penicillus ad pingendum, calamus ad scribendum. Obedientiale, quod à Deo assumitur ad effectus supernaturales, vt aqua

Definitio instrumenti.

Diuisio instrumenti.

aqua in Sacramento ad gratiam producendam. His positis tota difficultas est, ut exponatur, quid exigatur ut aliquid agere dicatur tanquam virtus alterius, & effectus producere non sibi, sed alteri debitos.

Dependentia non requiritur. Dico primò. Ut aliquid instrumentum agat tanquam virtus alterius, non requiritur ut dependeat ab agente principali quoad suum esse, neque ut ab eo accipiat actualem influxum, per quem cleuetur, ut possit operari.

Ratio est, quia instrumentum naturale separatim non actu pendet ab agente principali, neque vllum ab eo accipit influxum; v. g. semen, dum producit viuens, non pendet ab agente principali, quod sæpè mortuum est. Solum ergo est fere instrumentum artis, quod pendet ab artifice, recipitque actualem influxum ab eo, alioqui esset omnino iners & inefficax. In naturalibus instrumentis nulla reperitur fere dependentia huiusmodi, sed ipsa entitas est per se virtus agentis principalis, & illa sola satis est ad totam rationem instrumenti.

Nobilitas. Dico secundò. Ad rationem instrumenti, quod agit ut virtus alterius, non etiam requiri ut illud sit ignobilius suo effectui.

Ratio est, quia licet omnis causa imperfectior effectui, quem producit, sit instrumentalis, non omnis tamen causa instrumentalis est ignobilior suo effectui. Dixi, omnem causam imperfectiorem effectui producto, esse instrumentalem, quia omnis causa principalis continet effectum formaliter, vel eminenter: si autem sit imperfectior, neutro modo continet effectum. Sed neque potest effectus esse debitus causæ quam perfectione superat, cum non sit illi proportionatus. Quoties igitur causa erit imperfectior effectui, erit sine dubio instrumentalis; sed non quoties est instrumentalis, est tamen propterea imperfectior: nam v. g. si eleuetur Angelus ad creandam formicam, producat illam instrumentaliter, & tamen superat formicam nobilitate. Artis instrumenta nobiliora plerumque sunt quam effectus, ut si aurea lamina vtaris, vt formetur lamina ferrea. Cum igitur fieri possit, ut aliquid producat effectum ignobiliorem in virtute alterius agentis, cui soli debitus est, propterea potest causa nobilior effectui agere tanquam instrumentum.

Continentia effectus. Dico tertio, ad rationem instrumenti, quod agit ut virtus alterius, non requiri ut illud contineat effectum ut quod, formaliter, aut eminenter; sed satis omnino esse, ut contineat illud ut quo, tametsi ab eo verè, ac directè actio egreditur. Quod ut declararem,

Obserua, commune hoc apud omnes esse axioma, quod omnis causa, quacunque illa sit, debet continere suum effectum; quia cum effectus egrediatur quodammodo ab ipsa, certè necesse est illum contineri ab ea, ex qua quodammodo extrahitur. Duobus autem modis contineri potest effectus in causa: primò ut quod, secundò ut quo. Continere ipsum effectum ut quod, est continere illum per se formaliter, aut sine ordine ad aliud, tanquam primum illius principium. Continere ut quo, est continere per ordinem ad aliud, tanquam via, & secundarium principium tenens locum alterius. Quidquid continet aliud ut quod, debet habere totam eius nobilitatem; quod autem continet ut quo, non debet habere totam eius nobilitatem, sed tantum posse producere loco alterius. Instrumentum, cum non sit nisi virtus alterius, non potest continere ipsum effectum tanquam id quod, sed duntaxat tanquam id quo, quia non continet illum per se, sed tantum per ordinem ad causam principalem, & tanquam principium secundarium; nam hoc est esse virtutem alterius.

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A Ratio itaque conclusionis est, quia instrumentum debet effectum aliquo modo continere, alioqui non illum produceret: non continet ut quod, quia loco alterius agit, & tanquam principium secundarium, cum producat aliquid improporcionatum, & alteri debitum: ergo instrumentum continet effectum ut quo. Neque necesse est ut contineat totam eius nobilitatem, sed tantum ut producat id quod non ipsi tribui debet, sed alteri.

B Dico quarto, instrumentum coniunctum agere semper in virtute illius causæ, per quam actu mouetur ad agendum; instrumentum verò naturale separatim agere in virtute illius causæ, à qua productum est, quando illa causa est saltem æquè nobilis ac effectus productus: semen v. g. productum viuens, est instrumentum illius à quo est decus; quoties autem causa, per quam instrumentum est productum, ignobilior est effectui producto per ipsum instrumentum, tunc illud instrumentum agit in virtute causæ, cui assimilatur effectum. Quod constabit ex dicendis de causa eorum animalium, quæ generantur ex materia putri; proxima enim eorum causa, & instrumentalis, sunt accidentia producta per solem v. g. vel aliud agens inanimatum; causa verò principalis est sine dubio aliquid viuens, in cuius similitudinem gignitur animal, ut constabit statim.

Agere in virtute alterius.

SECTIO IV.

C Principium proximum causandi efficienter.

*S*upposita existentia, quidditate, ac complementis causæ efficientis, sequitur id per quod illa constituitur causans in actu primo, solumque vocari principium proximum causandi effectiue. Quæritur ergo primò, quodnam sit principium immediate causatiuum accidentium: secundò, quodnam sit principium causatiuum substantiæ: denique, quodnam sit principium remotè ac principaliter causatiuum eorum quæ sunt genita ex putri materia.

§. I.

Principium à quo immediate sunt accidentia.

*D*ico primò. Accidentia, quæ nec vitaliter producantur, nec per emanationem producantur ab aliis accidentibus; ea verò quæ producuntur per emanationem, saltem aliqua, producantur immediate à substantia. Ita docent cum S. Thoma Thomistæ omnes contra Scotum & Scotistas.

Conclusio.

Obserua, duobus modis posse aliquid produci: primò per emanationem, secundò per propriam actionem. Per emanationem produci dicuntur ea, quæ sunt proprietates complentes essentiam rei in qua producuntur, ut productio frigoris in aqua est emanatio. Per actionem producantur ea, quæ supponunt subiectum suum iam completum in suo esse.

Notatio.

E Ratio ergo cur solum accidens producat aliud accidens, est quia primò calor v. g. positus extra subiectum, v. g. in speciebus venerabilis Sacramenti, vel etiam positus in subiecto extraneo, v. g. in aqua, producit calorem: sed tunc substantia nihil agit, ut patet: ergo solum accidens agit. Deinde accidens producit aliquando intensius, aliquando remissius ab eodem corpore; nam aqua v. g. magis aliquando calefacit, aliquando minus. Imò cum tempore marcescit aliquando vis actiua illorum corpo-

Ratio.

N rum,

rum, remanente substantia eadem : ergo id, quod
immediatè agit, non est substantia, sed accidens.

Ratio, cur accidens producat aliud ut causa prin-
cipalis, patet, quia est æquè nobile, neque agit ut vir-
tus substantiæ, nisi quando producit effectum im-
proportionatum.

Ratio denique, cur substantia per emanationem
producat suas proprietates, est quia dum aqua cale-
facta redit ad pristinum frigus, nulla potest esse cau-
sa illius frigoris præter formam substantialem
aquæ, alioqui daretur processus in infinitum : ergo
certum est, quod aliquod accidens necessariò debet
produci à forma.

Prima ob-
iectio.

Obiicitur primò, accidentia sæpè non distingui
ab essentia rei : ergo ab illa non possunt emanare.

Respondeo accidentia quæ ab essentia rei solo
conceptu differunt, non emanare realiter ab essen-
tia, sed per conceptum duntaxat cum fundamento
in re, quia illa non sunt primus conceptus rei, sed
eo conceptu posito, debent poni tanquam concep-
tus secundarius ; idè dicuntur emanare ab essentia,
quæ primus est rei conceptus ; non quòd emana-
tio illa huiusmodi accidentium sit actio aliqua,
sed tantum consequutio aliqua necessaria concep-
tum ; emanatio verò accidentium distinctorum
vera est actio.

Secunda
obiectio.

Obiicitur secundò, Substantia non est actiua per
veram, & propriam actionem immediatè : sed ema-
natio est actio vera : ergo substantia non est actiua
per emanationem immediatè.

Resp. emanationem esse quidem actionem, qua
completur esse agentis ; sed eam tamen minùs pro-
priè actionem appellari, quia propriè dicta actio vo-
catur ea, quæ procedit ab agente penitus completo.
Accidentia non sunt instrumenta substantiæ in
ordine ad actiones emanatiuas, alioqui daretur pro-
cessus in infinitum, ut dixi.

Tertia ob-
iectio.

Obiicitur tertio. Si accidentia emanant à sub-
stantiis, sequitur quod homo nunquam debet mori,
quia quantum detrimenti affert corpori calor, &
agentia extrinseca, tantum reparare anima poterit
per emanationem.

Resp. negando, id sequi ; nam idèd necesse om-
niùd est emori hominem, quia per alimentum, &
agentia extrinseca impeditur anima reparare in in-
tegrum damna, quæ calor naturalis, & agentia ex-
trinseca intulerunt, ut dicitur alibi.

S. II.

Principium à quo immediatè producitur substantia.

Conclusio.

DEco secundò, solum accidens immediatè pro-
ducere substantiam tanquam instrumentum,
& virtutem substantiæ, à qua productio illa princi-
paliter, & remotè tantum attingitur. Ita docent
S. Thomas 1. *partie*, q. 46. *art.* 5. & 8. & cum eo Tho-
mistæ omnes, Vasques 1. *partie*, *disp.* 189. c. 3. Valentia,
Bubalus q. 5. *art.* 1. *quo sit* 1. Alexander de Ange-
lis lib. 1. *contra Astrol.* q. 3. c. 151. Gillius lib. 2. *tract.* 9.
c. 5. n. 4. & c. 7. n. 2. Albertinus tom. 1. q. 2. *Philosophi-
ca*, dubit. 1. Auerla, Conimbricenses. Repugnant au-
tem Scotus in *primum* *dist.* 37. & in *secundum* *di-
stinct.* 17. Ochamus in *secundum* *dist.* 23. Durandus
in *primum* *dist.* 12. q. 2. Huradus *disp.* 9. *physica*, *sect.* 3.
& 5. qui omnes asserunt, solam esse substantiam,
quæ immediatè productiua est alterius substantiæ.
Suarez autem *disp.* 18. & Recentiores nunc commu-
nius volunt, substantiam simul cum accidente con-
currere immediatè ad productionem substantiæ.
Contra quas omnes sententias,

A Ratio primò sit, quia certum est, animalia perfe-
cta, quæ generantur intra ova, & ex semine deciso, non
posse produci à substantia immediatè, sed à so-
lis accidentibus : ergo substantia neque sola, neque
cum accidentibus producit immediatè substan-
tiam, sed accidentia sola illam producant. Probatur
antecedens ; nam quoties ex ovo pullus generatur,
non necessariò adest mas, neque femina, quæ ovum
hoc produxerunt ; imò sæpè contingit ut obierit
utrumque : tunc solum accidens ab illis ortum pro-
ducere potest substantiam, virtus nimirum semina-
lis : ergo accidens solum immediatè producit sub-
stantiam. Maior probatur, quia mas & femina sup-
ponuntur interiusse : ergo agere non possunt im-
mediatè. Idem probatur de reliquis animalibus, quæ
generantur ex semine deciso ; nam quoties leo ge-
neratur ex semine alterius leonis, procul sæpè abest,
aut etiam mortuus est leo generans : ergo solius ac-
cidentis est proprium producere tunc immediatè
leonem, qui generatur.

Prima pro-
batio.

Ad hoc argumentum respondent primò aduer-
sarij cum Suarez, in iis casibus, in quibus substantia
creata non potest immediatè agere, recurrendum ef-
se ad primam causam, quæ in generatione viuenti-
um causa sit tum vniuersalis, tum particularis, sup-
plendo defectum causæ secundæ.

Prima cau-
sa.

Sed contra, quia hinc sequitur, nullum animal
generari ab altero animali ; & falsò vnum homi-
nem dici patrem alterius hominis, quia esse patrem,
est esse causam generantem ; solus autem Deus cau-
sa erit generans omnium viuentium : unde falsò
etiam diceretur, quod inest viuentibus potentia ge-
neratiua ; illam enim haud dubiè non haberent vi-
uentia, quæ nihil omnino possent generare. Sed
neque videtur probabile, quod omnium ferè natu-
ralium effectuum causa soli Deo tribui debeat, cum
enim res non viuentes vim actiuam habeant, cer-
tè nulla est ratio probabilis, quæ negare illam pos-
sit rebus viuentibus.

Respondent secundò alij cum Hurtado animæ ma-
tris facile posse tribui generationem hanc viuentiū.

Secunda
causio.

Verùm illud primò valere non potest in ovipar-
is, quæ gignuntur extra matris uterum : nam testu-
do, & struthio camelus deferunt ova in arenis, quæ
postea benigno terræ calore maturantur ; sicut
etiam accidit laceris : & notum est quod alicubi ex-
cluduntur ova clibani calore, sine matris interuen-
tu. Adde quod hinc sequitur, quod sola ergo mater
est causa generationis factum, quia illa sola con-
curreret ; & sic rectè notat Albertus, quod quando
ex equa & asino gignitur mulus, deberet factus esse
equus soli matri similis.

Addunt tertio alij cum Fernelio lib. 7. c. 6. causam
immediatè productiuam illorum effectuum esse
coelum, quia (inquiunt) in semine quolibet cœlestis
quidam resider spiritus, quo semen penetratum, ge-
nito formam tribuit. Imò spiritum illum à solaribus
radiis productum, per omnia mundi corpora diffun-
di, eoque Chymicos asserere, quod animantur ve-
getabilia omnia, & sensitiua, & per eum cognatio-
nem habent cum cœlo.

Tertia cau-
sio.

Sed hoc ludicrum figmentum est, ut latè osten-
dit Alexander de Angelis loco citato ; spiritus enim
ille, si est animatus, oriri à cœlo non potest, quod
vita caret ; si est inanimatus, vim non habet gignendi animam. Deinde, nullum ergo viuentem produ-
ctiuum esset viuentis, sed soli cœlo tribui deberent
effectus omnes habentes vitam. Argumentum igitur
allatum efficaciter probat, quod accidens haud
dubiè vim habet immediatè producendi substan-
tiam, cum sæpius accadat, ut nulla sit præsens sub-
stantia, cui tribuatur productio substantiæ.

Altera

Secunda
probatio.

Altera etiam probatio esse potest, quia si substantia etiam partialiter concurrat ad productionem alterius substantiae, sequitur omnino actio in distans; nam cum ignis ex loco distanti accendit stuppam, solus calor immediate producit in medio calorem; ignis autem in medio nihil producit, & tamen ignem producit in stupa: ergo agit in distans. Denique si accidens quando solum est, non potest producere substantiam, non potest illam etiam producere quando est iunctum substantiae, quia idem solum non potest producere, quia non continet substantiam, sed quando iunctum est substantiae operanti, non continet substantiam, nec augetur eius actiuitas; nihil enim de nouo accipit: ergo non magis producit substantiam, quam si sit solum.

Prima obie-
ctio.

Obiicitur primo vulgare argumentum, & in hac materia ferè vnicum. Omnis effectus contineri necessario debet in sua causa, vel formaliter, vel eminenter; cum enim extrahatur à causa, debet in ea prius esse, quam extrahatur: sed accidens neque formaliter, neque eminenter continet substantiam, quia quod est alio ignobilius, continere illud nullo modo potest formaliter, quod est esse aequale; nec eminenter, quia hoc est esse nobilius: ergo accidens non potest esse causa immediate productiua substantiae.

Neque dici potest, quod accidens, prout est virtus substantiae, contineat substantiam; sic enim arguo. Esse virtutem substantiae, nihil est praeter entitatem accidentis: sed entitas accidentis nullo modo continet substantiam: ergo accidens etiam ut est virtus substantiae non continet substantiam. Deinde idem valet argumentum si dixeris, quod accidens continet substantiam *ut quo*, non *ut quod*; quia continere ut quo, est continere ut virtus alterius: sed accidens ut est virtus substantiae, non continet substantiam, cum illa virtus, ut dixi, non sit nisi entitas ipsius accidentis, quae non continet substantiam: ergo accidens non continet substantiam ut quo. Deinde nemo dat quod non habet: sed accidens non habet in se substantiam, quocunque modo illud consideretur: ergo accidens quocunque modo consideretur, non producit substantiam. Denique implicat ut aliquid sit in actu secundo, nisi fuerit prius in actu primo: sed quod non continet effectum, non est in actu primo ad illum producendum: ergo quod non continet effectum, non potest illum producere.

Respondeo, effectum non debere necessario contineri formaliter, aut eminenter in causa instrumentali, etiam si ab ea sola immediate prodeat; sed satis esse, quod contineatur in causa principali, cuius loco agit instrumentum deputatum à natura ut producat effectus, non sibi, sed alteri debitos & proportionatos. Similis responsio est ad id quod additur, effectum contineri necessario debere in eo à quo extrahitur; verum enim est, si extrahatur principaliter; falsum, si extrahatur instrumentaliter: quod enim agit tantum ut virtus alterius, non debet continere in se id quod producit, sed debet tantum posse illud producere tanquam alteri debitum. Illud autem extrahi valde metaphorice est; vinum enim è dolio reuera extrahitur, in quo continebatur; effectus autem non eo modo extrahitur è causa, in qua prius non existerat; sed tantum extrahitur è causa, quia virtus causae illum extrahit à non esse ad esse.

Ex quibus solui debent ea quae addebat argumentum. Virtus enim substantiae nihil superat.

R. P. de Rhodis curs. Philosoph.

A dit entitati accidentis, nisi quod deputatum illud sit à natura, ut producat effectus debitos substantiae: accidens autem eo modo non continet substantiam formaliter aut eminenter, siue (ut alij appellant) ut quod; sed continet instrumentaliter, siue ut quo, nec est necesse ut instrumentum aliter contineat effectum. Verum est, quod nemo dat principaliter id quod non habet; sed potest aliquid dare instrumentaliter id quod non habet. Et demum potest aliquid agens esse constitutum in actu primo instrumentaliter, etiam si non contineat effectum formaliter aut eminenter, quod est habere in se totam nobilitatem effectus; quod nego esse necessarium ad causam instrumentalem, quae non necessario est aequè nobilis ac effectus, imò tota eius ratio consistit in eo quod producat effectum improporionatum sibi.

B Obiicitur secundo. Vel immediate operari est perfectio, & sic multò magis conuenit substantiae quam accidenti; vel est imperfectio, & sic Deo non conuenit.

Secunda
obiectio.

Respondeo quod immediate operari, oritur ex immensitate, per quam efficitur ut Deus sit intus praesens omnibus, maxima est perfectio, quae solius Dei propria est. Operari autem immediate in natura finita, est imperfectio, quia quod immediate agit, debet esse indistans ab effectibus productis, ac propterea paucos necessario effectus producit, cum non possit esse praesens nisi paucis.

C Obiicitur tertio, animam necessario concurrere cum potentiis, alioqui non experiremur eum qui contemplationi attentus est, non videre obiecta praesentia; & similiter cum contemplamur, certum est potentiam nutritiuam tabescere. Deinde intellectu cogitante aliquid delectabile, statim voluntas afficitur: ergo ex his constat, quod substantia simul agit cum accidentibus.

Tertia obie-
ctio.

Respondeo, animam, ut dicitur tractatu 3. non distingui à suis potentiis; & si distingueretur, certè non ageret cum potentiis, ut probabitur eo loco; neque contrarium concluditur ex eo, quod intellectu v. g. circa contemplationem occupato, non videat oculus; hoc enim accidere potest ob defectum spirituum, quos contemplatio consumit; vel etiam quia etiam si oculus tunc videat, imaginatio tamen non aduertit ad visionem. Sympathia verò inter potentias radicas in eadem anima sola facit ut intellectu cogitante aliquid iucundum, voluntas amore accendatur. Sed hæc postea.

S. II.

Quanam sit causa principalis genitorum ex putri.

Certum est primo, animalia perfecta, qualia sunt homo, equus, leo, non posse nasci nisi ex semine, contra quam sensere multi Philosophi ante Platonem, ut refert Marsilius in Prologo Menexeni. Empedocles & Parmenides, ut Plutarchus narrat lib. 5. de placitis, cap. 7. asseriebant primos homines è terra natos esse in orientali regione, ita ut versùs Meridiem sceminæ, versùs Septentrionem verò essent nati mares. Afirmat Diodorus Siculus lib. 1. cap. 2. primos homines non aliter extitisse in Aegypto, & eandem hominum è terra natiuitatem describunt Zethzes in Hesiodum, Nonnus lib. 4. & Dionys. & Plato in Protagora, & alij, de quibus videri potest Cerda in illud Latini Poëta, *Terrea progenies duris caput extulit herbis*. Idem sentiunt Auicenna, Porphyrius, Anaxagoras, & ex

Animalia
perfecta.

N 2 recentio

recentioribus Pomponacius, Aporta, Cardanus; lutei planè homines, qui ex cæno putent posse nasci animalia perfecta, & ipsum etiam hominem; quod tamen experientia, ratio, fides stultitiæ damnant, ut rectè aduersus hos terræ filios, & verè Cadmeam progeniem probat Mirandulanus *lib. 29. euerfionis singularis certaminis*, Bisciola *tom. 1. lib. 17. horarum*, 6. 17. Scaliger *exercit. 6. 6. 6.* Et sanè si poterant ex luto prodire animalia perfecta, ut crabriones & ranæ, cur opus erat ut ea congregarentur in Noë arcam, ne tota species interiret.

Prima obiectio.

Obiicitur primò, animalia plurima perfecta reperiri apud insulas à continenti longissimè diffitas, & in orbe nouo; quæ tamen eò transfretare post diluuium, aut etiam ante illud non potuerunt: ergo illic nata non sunt ex semine, sed ex terra. Multus in hac difficultate soluenda est Iosephus à Costa *lib. 1. de natura noui orbis, cap. 20. & 22.*

Respondet autem, compertum haberi ex nouis navigationibus, nouum illum orbem non ita esse à nostro diffitum interiacente mari, ut non ei aliqua ex parte continenter hæreat; quod non ita pridem efferrere Lusitani per Indicum tractum diffidentes: quippe Sinarum regio superior non alluitur, sed perpetuis terrarum spatiis protenditur in Americam. Ad id quod obiiciebatur de insulis, responderet à Costa *cap. 21.* non haberi huiusmodi belluas in iis insulis quæ à terra longius quàm quadridui distant intervallo; si autem à continenti minùs quam eo spatio distent insulæ, potuissè facillè belluas natu traicere, cum videamus ceruos tota interdum die natæ. De hominibus minor videtur esse difficultas, quia facillè fuit illis eò penetrare nauigando, vel certè quia nauticæ acus peritiâ carebant, eò tempestate aliqua deferri, sicut narrat donatos Metello esse à Rege Sueuorum Indos, aliquot, quos tempestas vexerat in Germaniam.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò, narrari in historia Anglicana Guillelmi Mobrigenis *lib. 1. cap. 28.* quod in quibusdam latoniis à petra quæ sindebat duo ingentes profluere leporarij, vultu truces, glabra cute, odore satis graui; quorum vnus statim sit extinctus, alter ab Henrico Vintoniensi Episcopi diu habitus sit in deliciis, & miræ fuerit edacitatis. Verùm hoc Delrio rectè probat fieri non potuisse nisi à damone, qui canes illos petris inclusisset. Addi etiam solet, nasci anseres & anates in Scotia & Hebridibus, ex lignis putridis nauigiorum; sic enim narrat Gellnerus in *Bibliotheca*, Bodinus *lib. 3. theatri naturæ*, Scaliger *exercit. 59.* Cardanus *lib. 7. de varietate, cap. 36.* Delrio *lib. 2. quæst. 4.* Lobelius *in fine hist. plantarum*, Olaus Magnus *lib. 19. historia rerum Septentrionalium*, Hector Boëthius *in historia Scotica*, qui narrat anno 1490. delatam esse in Buthquaniam trabem ingentem fluctibus maris, qua per ferram diuisa, ingens statim erupit multitudo vermium, quorum alij erant rudes, aliis membra quadam erant efformata, alij planè in aues euascerant, ex quibus aliæ implumes erant, aliæ habebant plumas. Narrat idem, visas esse à se in alga marina plures conchas, in quibus inclusæ aues essent, etiam maiores, cuiusmodi plures sibi ostensas esse ab Ortelio scribit Bodinus, & ex illis vnâ oblatam esse Francisco I. Regi Christianissimo, testatur Scaliger, cum auicula intus penè perfecta, alarum fastigijs, rostro, & pedibus extremis conchæ inhaerentibus; iudicasse autem consultos à Rege viros doctos, ostreum conuersum esse in auiculam. Eodè pertinere puto quæ

A narrat Aldrouandus in Ornithologia de Scotiis anatibus, quos ait nasci ex arborum folijs in mare deciduis; vnuque asserit se habuisse in museo suo dimidiâ corporis parte formatum, reliquâ folium esse arboris.

Respondet animalia illa omnia, si ex putri nascantur, esse imperfecta tantum, & anates, ac anseres specie tantum tenus longè cæteris imperfectiores esse. Cardanus sanè asserit, illorum carnes insuauis esse ac similes piscibus. Sæpe tamen certum est, quod aues in lignis putridis nidus suos ponunt.

Certum est secundò, animalia multa imperfecta ex putri materia sæpe nasci absque semine, ut testatur Aristoteles *lib. 2. historia animal. cap. 1.*

B Quippe videre licet (inquit Lucretius) viuos existere vermes, stercore de terro, putorem cum sibi nata est intempestiuus ex inbribus humida tellus. Aliqua enim ex terra, vel arboribus putredine confectis progignuntur, ut insecta; alia ex rore, qui noctu colligitur in arborum folijs, ut cruceæ; alia ex limo, ut testaceæ; alia ex animalibus & excrementis partium, ut apes.

Primò ergo ex putri gigni certum est mures;

refert enim Alianus in Ægypto ex terra madefacta post inundationes, quamplurimos enasci mures, qui totos populentur agros, & paulò post omnes repente intereant, ut Plinius refert; neque tamen reperiantur exanimis, neque vllus fuerit vnquam, qui murem effoderit in agro. De ranis nihil atinet dicere, cum quotidie in locis puluerulentis æstiuo imbre conspersis incredibilis ranarum appareat copia, imò ranarum pluuia lego.

C Constat item vespas, & crabrones ex equi caduere; fucos ex mulis putrefactis; scarebos ex asinis; apes ex bobus demortuis oriri. Qua de re legi possunt Septalius in *lib. 2. problematum, sect. 10. problemate 15.* Scaliger *exercit. 59.* Cardanus *lib. 7. de varietate.*

Secundò gignuntur ex putri serpentes, communiter enim refertur medullam spinæ dorsî hominis mortui putrescentem in serpentem conuertere. Similiter ex capillis mulieris gigni non rarò serpentes, & ex fetis iubarum equi fluenti aquæ expositis. Scribunt Apuleius & Plinius, Philæcidem præceptorem Pythagoræ subitè expirasse maximam serpentum copia erumpente ab ipsis caduere. In Pannonia anno 1540. refert Tardinus *lib. de pilis*, natus in humanis corporibus esse viperas, & lacertas, quæ plures homines post cruciatus acerbissimos occiderunt.

Tertiò gignuntur etiam multi pisces ex putri: anguillæ, apuæ, cyprius, hurticæ, purpuræ, lepadæ, pectines, holoturia, & omnia, quæ sedibus suis hærent. Refert Plinius in Paphlagonia pisces ex altis scrobibus effodi exquisitissimos, ubi nullæ sunt aquæ: anguillas ex equo demortuo in stagnum iniecto innumerabiles sæpè ortas esse compertum est. Nihil dico de herbis, quas plures ex putri generari certum est. In Creta quocunque loco terram moueris, nisi serantur alia, cupressum aiunt gigni; in Phano insula loton, in Coreya crocum, in Rhodo aspalathum, in Babylonia palmam, in Libano cedrum, in Ponto absinthium, Athenis oleam, in Macedonia petroselinum, hederam ex cerui cornibus.

Obiicitur primò. Nulla planta est, aut herba, quæ non fiat per semen excoctum & formatum, aut per spiritum seminalem, in ligni fragminibus, ramis, furculis, radicibus, lacrymis, aut cineribus latentem: ergo potiori iure id est dicendum de animalibus.

Animalia imperfecta.

Mures.

Rana.

Serpentes.

Pisces.

Herba.

Prima obiectio.

malibus. Antecedens probatur ex Theophrasto, qui lib. 2. de plantis, c. 1. docet, omnes plantarum generationes fieri aut ex semine, aut radice, aut ramo, aut surculo, aut ipso trunco, aut etiam ligno minutatim conciso; alia verò sponte nascuntur, quia generantur ex latente semine; aliqua seminali in lacryma vim habent, ut iris & lilium: Quædam semel sata, quotannis restitibi fertilitate proueniunt (inquit Plinius lib. 19. c. 7.) ut apium & porrum; quin etiam aliquoties oliua in totius ambusta reuixit: & docet experientia mentham, & saluam in cineres redactas germinare.

Respondeo ex his quidem omnibus rectè sequi, quod nasci huiusmodi plantæ possunt ex semine, quamuis ex putri etiam sæpè oriuntur; quod etiam in animalibus ex putri natis vltro concesserim ex Aristotele, qui duplicem generationis modum tribuit imperfectis hisce animalibus: & obseruat lib. 1. hystoria, quædam animalia ex putri nata emisisse granula quædam instar putaminum albi ciceris, in quibus vis seminalis lateat ad illorum efformationem.

Obiicitur secundò, calorem vitalem non posse à sole produci, sed cum oriri necessario ex aliqua virtute seminali, & spiritibus in ea inclusis: sed animal ex eo solum calore potest nasci: ergo illud ex putri nasci non potest.

Resp. negando maiorem; calor enim vitalis, & elementaris non differunt specie, ut probabitur suo loco, proindeque gigni à sole potest, modò reliquæ non desint dispositiones; non enim solus calor generat animal ex putri, sed aliqua etiam qualitas à sole producta, & seminali virtuti proportionata.

Certum est tertio, ex superiori paragrapho, accidentia illa, quæ sunt in materia putri, concurrere ut causas instrumentales ad eorum animalium generationem; & quidem sola, ita ut causa principalis, quæcunque tandem illa sit, nihil immediatè agat, sed tantum mediis illis accidentibus, quæ ipsius virtutes erunt. Tota ergo difficultas nunc est de illa principali causa, in cuius virtute agent hæc accidentia; non enim potest esse nisi vel Deus, vel cælum, vel agens vniuocum, saltem vagum, & indeterminatum.

Dico secundò, causam principalem genitorum ex putri, neque posse dici esse cælum, neque Deum, sed naturam ipsam specificam secundum indiuiduum aliquod vagum, & indeterminatum.

Prima pars, quæ negat effectiorem hanc cælo, aduersarios plures habet, Molinam 1. parte, quæst. 10. art. 5. disp. 5. conclus. 3. Valentiam 1. p. disp. 1. q. 5. p. 6. & sæpè alibi, Hurtadum disp. 9. physica, sect. 4. Lorcam secunda secundæ, sect. 3. disp. 9. n. 17. Salam tract. 2. disp. 2. n. 63. Canum, Dandinum, & plures alios, qui docent, posse genus aliquod ignobilius contrahi per nobiliorem differentiam: v. g. cum actus charitatis pertineat ad voluntatem, non est dubium, quin secundum rationem genericam sit imperfectior actu fidei; sed eo tamen est nobilior secundum rationem specificam. Similiter actus amoris est sub genere minùs nobili quàm visio externa, quæ cognitio est, sed specificè tamen est nobilior, cum sit spiritalis. Similiter accidens spirituale supernaturale, ut gratia, est genericè imperfectius, quàm substantia materialis; sed est tamen specificè nobilior. Vnde concluditur, posse aliquid inanimatum esse nobilius re animata, quia licet habeat genus ignobilius, nobiliorem tamen habere potest differentiam. Cælum igitur, inquit, licet genericè ignobilius sit quàm ex putri genitum animal,

R. P. de Rhedæ curs. Philosoph.

A specificè tamen nobilius esse potest, & nobiliorem habere differentiam. Contra quos tamen,

Ratio est, quia causa principalis debet continere totum effectum secundum gradus omnes in eo producidos; sed cælum, quamuis esset perfectius secundum rationem specificam, quàm animal, non continet tamen gradum vitæ quem habet animal genitum ex putri: ergo non potest illud producere. Quæro enim à qua causa principali sit gradus hic vitæ, quem habet animal; certè ille non est à cælo: ergo cælo non potest tribui tale animal.

Secunda pars, Deum horret dicere causam esse particularem omnium pulicem, & cymicum, quos è putri cernimus erumpere. Ratio est, quia in naturalibus, & ordinariis effectibus, quorum causa obscura est, recurrere non debemus ad Deum; si enim Deus causa esset imperfectorum huiusmodi animalculorum, certè mirum est, quod non multò magis causa sit animalium perfectorum, aut cur nullam in natura causam prouiderit imperfectorum animalium, sed eam curam sibi soli reseruauerit.

Tertia pars veram assignat causam huiusmodi effectuum, quam tamen determinatè assignari posse negat, & est Albertini tom. 1. secundo principio philosophico, q. 1. assertione 3. num. 13. quam plures sequuntur Recentiores; sic autem explicari breuiter, & probari potest. Accidentia, quæ sunt in putri materia, & produciunt ranam v. g. non possunt agere in virtute Dei, aut cæli, aut vllius animalis determinati; generatur enim etiam si nullum sit in mundo tale animal: ergo agunt in virtute naturæ specificæ, cui assimilant effectum; & illa sola dicitur causa, non quatenus abstracta est ab indiuiduis, quia sic est tantum per intellectum; non secundum se totam, ut est à parte rei; quia idem effectus plures haberet causas totales; non secundum certum aliquod, & determinatum indiuiduum; quia non est maior ratio cur hæc rana, quàm altera dicatur causa nouæ huius ranæ productæ, quæ non est minùs similis ranæ A, quàm ranæ B: ergo causa principalis illorum effectuum est natura specificæ secundum aliquod indiuiduum indeterminatum, id est, vel hoc, vel quodlibet aliud; ita tamen ut vnum non dicatur magis causa, quàm aliud. Hoc autem ex solutione difficultatum ampliùs declarabitur. Tantum addo, quod neque Deus, neque cælum, neque alia vlla causa est excogitabilis, quæ causet huiusmodi effectus: ergo illi tribui possunt naturæ specificæ, in cuius solius virtute agent accidentia, quæ agunt sola immediatè, ut statim patebit.

Obiicitur primò vulgare, ac statim obuium argumentum. Effectus determinatus exigit habere causam determinatam; animalia genita ex putri sunt effectus determinati: ergo illa exigunt habere causam determinatam. Confirmatur, quia si rana indeterminata esset causa huius effectus, aliqua rana esset causa: hoc autem dici non potest, quia si percurrantur ranæ omnes possibiles, de qualibet licebit dicere, Non est hæc, neque illa, neque illa: ergo nulla rana est causa principalis, siue illa sit indeterminata, vel determinata.

Resp. distinguendo maiorem. Omnis effectus determinatus exigit causam determinatam immediatè, ac per se influentem, concedo; mediatè tantum influentem, & per suam virtutem, nego. Ratio est, quia cum causa principalis per se ipsam non agat, sed per suam solum virtutem, quæ instrumentum est separatim, sufficit ut instrumentum censeatur agere, quatenus est virtus illius; atqui ut instrumentum dicatur agere, quatenus est virtus illius, non

N 3 non

Secunda obiectio.

Causa proxima horum animalium.

Prima pars.

Secunda pars.

Tertia pars.

Prima obiectio.

non requiritur ut sit determinata numericè; tunc enim instrumentum agit ut virtus causæ, si ei assimilet effectum secundum speciem; sed assimilat ei effectum secundum speciem, etiam si sit indeterminata: ergo agit ut virtus illius etiam si sit indeterminata. Accidentia igitur illa non sunt instrumenta causæ principalis propter determinatam esse in individuo, sed propter determinatam esse secundum speciem, id est respiciunt totam speciem, & indifferentia sunt ad quodlibet individuum talis speciei. Ad confirmationem concedo, quod ex ranis possibilibus nulla est determinatè, cui possit effectus sic attribui, ut non possit attribui alteri; sed potest tamen attribui cuilibet sumptæ indeterminatè, vel illi, vel illi, vel illi.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Nulla causa physica potest agere per se, vel per suam virtutem, nisi existat: sed agens hoc indeterminatum nec existit, quia volo primam ranam produci ex materia putri; sed nec existere potest, quia omne quod existit, est determinatum. Confirmatur, quia si cuilibet ranæ tribui potest rana hæc producta, poterit etiam ipsa esse causa sui ipsius.

Respondeo, esse impossibile, ut id quod non existit, agat immediatè; sed non esse impossibile ut agat mediatè per suam virtutem, quia existit quodammodo in sua illa virtute. Ad confirmationem concedo, effectum hunc posse tribui toti speciei, & cuilibet individuo illius, modò tamen illud excipias quod producit, quia non potest idem esse causa sui ipsius.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertio. Idèd tantum attribuitur rana hæc producta ranæ indeterminatæ, quia instrumentum assimilat illi effectum: sed effectus determinatus magis assimilat ranæ determinatæ: ergo ranæ determinatæ debet tribui effectus, non autem ranæ indeterminatæ. Confirmatur, quia rana determinata, quæ producit, pendet ab aliqua causa principali, non solum quatenus est rana in tali specie, sed etiam quatenus est hæc numero, & determinata: sed quatenus est determinata in individuo, non potest pendere à causa indeterminata, quæ illam non continet: ergo pendet à causa determinata.

Respondeo, effectum productum idèd attribui ranæ indeterminatæ, quia illi assimilat, & non potest tribui alteri; si enim posset tribui alteri, non illi tribueretur, quamvis instrumentum illi effectum assimileret, sicut non potest tribui ranæ determinatæ, cui assimilat, quia non ita illi assimilat ut non assimiletur etiam alteri. Ad confirmationem negatur minor; potest enim rana determinata in individuo pendere à causa indeterminata, quia causa hæc indeterminata cum sit ipsa species secundum aliquod individuum indeterminatum, continet eminenter individua omnia determinata, quæ sunt in tali specie.

SECTIO V.

Propria causalitas causæ efficientis.

Ab actu primo, de quo hæcenus dixi, transco ad secundum, quem communiter appellant *causalitatem*; quia per eam agens à statu potenciali transit ad statum causantis actus. Video autem plurima disputari posse de causalitate causæ huius, quam certum est esse actionem; sed quia identificatur cum motu, plura cum eo habet connexa, de quibus dicam *disp. 7.* nunc dicere satis sit actionis existentiam, & quidditatem; secundò distinctio-

nem eius ab effectu; tertio eius subiectum; quarto unitatem numericam.

S. I.

Existentia & quidditas actionis.

Certum est primò, nullam esse realem entitatem à Deo distinctam, quæ non fiat per veram & propriam actionem; formalitates autem, & omnia entia connotativa, non fieri per actionem ullam ad se propriè terminatam, sed tantum resultare posito proximo fundamento & termino sine ulla sibi propria actione.

Actionis existentia.

Primæ partis ratio est, quia, si res aliqua sit, datur etiam necessarîo ipsum eius fieri, atque aded ex parte agentis datur ipsum facere, quod actio est, & ipsum agere.

Secundæ partis allata ratio est cum egi de relationibus; quia scilicet illud non est producibile per veram actionem distinctam ab actione, quæ sunt fundamentum, & terminus, quod non est aliquid distinctum à fundamento & termino: sed formalitates & connotationes non sunt aliquid distinctum à fundamento & termino: ergo non sunt per actiones sibi proprias, sed tantum resultant posito proximo fundamento & termino: v.g. libertas in actu voluntatis est duntaxat formalitas, quæ in recto dicitur entitatem ipsius actus, in obliquo autem potentiam ipsam indifferentem; quæ formalitas non est aliquid producibile in actu; sed posito actu & potentia indifferente, quæ illum elicit, libertas in eo resultat per eandem realiter actionem, per quam elicitur ipse actus, sed formaliter ab ea distinctam. Vitalitas est formalitas actus vitalis, & est in recto ipsa entitas actus immanentis, in obliquo autem potentia immanenter operans post acquisitum totum statum connaturalem; idèd vitalitas non est aliquid producibile in actu vitali; sed resultat ex modo, quo fit à sua causa.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Quidquid existit cum antea non existeret, necessarîo debet fieri, quia debet ab aliquo recipere suum esse: sed formalitates; v.g. libertas in actu, existit cum antea non existeret: ergo illæ debent necessarîo fieri: sed fieri est actio: ergo illæ formalitates terminant aliquam actionem.

Respondeo distinguendo maiorem. Quidquid existit cum antea non existeret, debet fieri per veram actionem sibi propriam, nego; debet fieri per actionem, vel per resultantiam, concedo: sed omne fieri, est actio, vel resultantia formalitatis, concedo. Fateor ergo formalitatem fieri per veram actionem, sed non per actionem distinctam ab actione, quæ sit proximum eius fundamentum, & eius terminus; & idèd appellatur resultantia, non quod illa non sit actio, sed quia est eadem realiter actio cum ea quæ sunt fundamentum & terminus, quibus positis dicitur resultare formalitas per eandem realiter actionem, sed non per eandem formaliter.

Obiicitur secundò: Si formalitas non fit per actionem, sequitur quod illa non habeat causam; causa enim constituitur per actionem; hoc autem absurdum est, quia homo causa est actus vitalis, actus liberi, actus mali.

Secunda obiectio.

Respondeo formalitates habere aliquam causam, sed non distinctam à causa fundamenti sui proximi, cum non fiant per actionem distinctam. Illud igitur causa est formalitatis, quod est causa proxima fundamenti proximi, à quo formalitas illa resultat.

Quæst. III. Sect. V. de Causa Efficiente. 151

ultat ut sic, id est, id à quo actus habet quod sit proximum fundamentum talis formalitatis: v. g. Deus, & creatura producant eundem actum vitalem, & tamen Deus non est causa vitalitatis, sed sola creatura, quia non habet actus propterea est à Deo, quod sit proximum fundamentum vitalitatis, sed à creatura, quæ immanenter illum producit; non enim actus denominatur vitalis propterea est à Deo. Illud est causa libertatis, à quo actus habet quod possit fieri, & non fieri: illud est causa malitiæ, à quo actus habet quod sit contra rationem.

Tertia obiectio. Obiicitur tertio, hinc sequi, quod illa omnis causa, quæ producit fundamentum formalitatis, est causa formalitatis, quod absurdum est, quia Deus causat fundamentum malitiæ, nempe actum malum; & tamen non causat malitiam.

B Respondo, negando illam sequelam, quia formalitas est quidem entitas fundamenti, sed propterea respicit talem terminum; ideoque non quicumque causat entitatem fundamenti, causat formalitatem; sed qui causat entitatem fundamenti propterea connotat talem terminum, est causa formalitatis, id est, id à quo talis entitas habet quod sit proximum fundamentum talis formalitatis; v. g. non quicumque facit actum malum, ille facit malitiam; sed quicumque facit actum malum, propterea connotat diffinitionem cum recta ratione.

Definitio actionis. Certum est secundò, actionem rectè definiri, est *dependencia effectus ab agente*, atque ita necessariò sequitur, actionem quamlibet esse fieri alicuius effectus, qui per eam fiat, & de nouo accipiat existentiam, & esse impossibiles actiones, quæ sine solum tendentia in terminum, sed non sint fieri ullius effectus.

Ratio est, quia ubicunque aliquis agit, necessariò etiam aliquid agitur: sed ubi est actio, necessariò aliquid agitur: ergo ubi est actio, necessariò aliquid agitur. Deinde actio est effectio, & fieri rei alicuius; sed ubi est effectio, & fieri, necessariò ibi est effectus & factum esse: ergo ubi est actio, necessariò est effectus de nouo productus; nihil enim fit si antea fuit. Non dixi tamen actionem esse fieri termini à se distincti; nam falsum est, saltem in motu locali, & negatur à nonnullis de omni actione generatim, contra quos disputandum nunc est.

§. II.

Verum actio distinguitur realiter à termino.

D Vplex moueri potest controuersia circa distinctionem actionis à suo termino, cuius est fieri: prima de actione, qua effectus producitur à causa creata: secunda de actione, per quam aliquid fit à Deo.

Conclusio. Dico primò, actionem saltem aliquam esse distinctam modaliter à suo termino, & ab eo esse realiter separabilem. Ita docent Suarez, Aresius, Hurtadus, Aueris, ceterique ferè recentiores, contra Nominales, Sorum, Valentiam, & plures à Veteribus, qui asserunt actionem esse realiter idem cum termino producto. Contra quos,

Prima ratio. Ratio primò est, quia illa distinguuntur realiter, quæ possunt separari: sed actio separari potest à termino, saltem aliqua: ergo actio saltem aliqua distinguitur à termino. Probat minor. Lumen quod in aëre productum pendet à Deo & à sole, potest Deus se solo conseruare, ita ut non pendeat amplius à sole, sed à solo Deo: tunc implicat ut

A lumen quod pendeat à sole, incipiat ab eo non pendere, quin fiat aliqua mutatio in aliquo, ita ut aliquid desierit, quod prius erat: sed in sole facta mutatio non est, non in ipso Deo, ut patet; non in lumine producto, quod volo manere idem: ergo facta est mutatio in actione, ita ut actio prior desierit, & noua inceperit esse.

Secundò, ignis A, qui in primo instanti producit ignem B, in secundo autem instanti non illum producit, quia solus Deus illum conseruat, ergo productio separabilis est tum à termino, tum ab agente, quia vtrumque manet in rerum natura; & tamen non manet productio. Similiter potuit hic homo nasci ab alio patre; tunc non penderet ab eo patere, à quo nunc pendet: ergo haberet actionem diuersam; actio enim dependens est.

Respondent aduersarij primò, factam esse mutationem in eo, quod lumen desierit produci à sole, à quo prius producebatur.

C Sed contra; implicat enim ut lumen incipiat non produci à sole, cum ab eo antea produceretur, nisi desinat aliqua entitas, quæ prius erat: sed nulla hic desinit entitas præter actionem; ergo desinit actio, quæ prius erat. Probat maior. Implicat ut duæ propositiones contradictoriæ de eodem enuncientur successiue, nisi aliquid nouum factum sit, vel aliquid quod prius erat, desierit: sed lumen esse descendens à sole, & esse ab eo independens, sunt enunciationes contradictoriæ, quæ fiunt de eodem lumine: ergo necesse est ut de nouo aliquid sit factum, vel destructum.

Respondent secundò, idem effectum pendere à solo Deo, quia prior concursus desinit secundum id quod dicit in obliquo, sed non secundum id, quod dicit in recto.

Sed contra. Implicat ut aliqua connotatio incipiat esse de nouo, cum antea non esset, nisi alicubi facta sit mutatio: sed hic neque mutatio fit in causa, neque in effectui, neque alibi: ergo mutatio fit in sola actione, alioqui non potest effectus connotare causam, quam prius non connotabat.

D Respondent tertio, factam tunc esse mutationem virtualement & æquiualentem in ipso Deo; id est, Deum volentem ut lumen quod prius ab ipso erat, & à sole, incipiat esse à solo Deo, habere actum æquiualentem actui, quem haberet si per impossibile mutaretur.

Sed contra, quia per solum actum immanentem & intrinsecum Deo non possunt explicari denominationes nouæ in rebus exurgentes, alioqui sine nouo calore dici posset fieri, aliquid de nouo calidum, quia Deus vult. Deinde ut lumen ex dependente fiat independens, necesse est ut sit nunc aliquid quod non esset si lumen esset dependens: sed actus ille diuinus virtualiter nouus, esset eodem modo, si lumen maneret dependens: ergo ille solus actus non sufficit.

E Dico secundò, actionem etiam illam, qua effectus producitur à Deo, vel solo, vel simul cum creatura, distingui modaliter ab effectui.

Ratio est primò, quia actio illa (ut postea probabitur) qua Deus producit effectum simul cum creatura, est actio illa eadem per quam creatura illam producit: sed actio qua creatura producit effectum, distinguitur ab effectui: ergo etiam actio qua Deus illum producit. Deinde ille idem effectus, qui pendet à Deo per hanc numero actionem, potest pendere à Deo per aliam actionem: ergo actio qua effectus pendet à Deo, distinguitur

N 4 ab

Secunda ratio.

Prima euasio.

Secunda euasio.

Tertia euasio.

Secunda conclusio.

Ratio.

ab effectu. Probo antecedens. Quando ignis in A
conferuari pendet à solo Deo, non pendet amplius
ab eo per actionem, quæ penderat ab eo simul,
& ab igne; sublato enim agente, tollitur actio: er-
go ille ignis potest pendere à Deo per aliam actio-
nem ab ea, quæ nunc pendet.

Quæstio.

Respondent aduersarij, effectum, qui produci-
tur à Deo, produci per duas actiones: per vnā
pendet à Deo essentialiter, per alterā pendet ac-
cidentaliter, siue pendeat à solo Deo, siue pen-
deat à Deo simul & à creatura.

Sed hoc quā sit improbabile, ostendam *tra-*
ctatu secundo, cum agam de creatione: nunc satis
sit dicere, quod hinc sequeretur, eundem effectum
pendere naturaliter à pluribus actionibus totali-
bus; vtraque enim illa actio totalis est, vt patet,
cum sit sufficiens ad extrahendum effectum à non
esse ad esse: ergo altera ex illis actionibus frustra
est, cum vna ex illis totum producat effectum.

Prima ob-
iectio.

Obiicitur primò. Si effectus vt transeat à non
esse ad esse, pendet ab agente per actionem distin-
ctam, actio etiam pendere similiter ab eo debet
per actionem distinctam.

Neque dicas esse disparitatem in eo, quod actio
essentialiter pendet, atque adeò pendet per seip-
sam; effectus autem cum essentialiter non pendeat,
pendet per actionem distinctam.

Contrā enim instari potest, quia manifestum
est quod creatura essentialiter à Deo pendet: ergo
illa non pendet à Deo per actionem distinctam.

Resp. actionem non pendere ab agente per
aliā actionem distinctam, non tantum quia pen-
det essentialiter ab agente, sed quia pendet tan-
quam formalis ratio dependendi; est enim depen-
dentia effectus ab agente. Creatura quidem omnis
pendet essentialiter à Deo, sed non est tamen for-
malis ratio dependendi, quia quamuis sit ens de-
pendens, non est tamen formalis dependentia;
dependet nimirum essentialiter tanquam *id quod*,
non tanquam *id quo*. Sed hæc aliās cum dicam de
creatione.

Secunda.

Obiicitur secundò. Si actio distinguitur à ter-
mino, vel illa ita pendet ab agente, vt actio tota
pendeat à tota causa, & singulæ partes actionis
pendeant à singulis partibus agentis, quod est pen-
dere diuisibiliter; vel illa ita pendet vt actio tota
pendeat à singulis partibus agentis, quod est pen-
dere indiuisibiliter: neutrum dici potest: ergo
actio non distinguitur à termino. Probat quod
non pendeat diuisibiliter, quia sit vna pars agen-
tis non inuaret aliam partem, imò cum singulæ
partes agentis producant totum effectum, certè
oportet etiam vt singulæ totam producant actio-
nem. Denique si singulæ partes agentis produce-
rent partem actionis, singulæ partes agentis non
agerent in toto passo, sed attingerent tantum par-
tem passi, & partem effectus: quæ omnia sunt ab-
surdum, quia certum est quod agentia quæ simul
agunt, agunt actione communi.

Quod autem actio indiuisibiliter tota non pen-
deat à singulis partibus agentis, probatur, quia si
qualibet pars agentis causaret totam actionem, de-
beret necessariò mutari actio tota, sublata quali-
bet parte agentis per motum localem: v. g. si suc-
cessiuè corpus interponatur inter ignem calefa-
cientem, & aërem, toties mutabitur actio totalis,
quoties vna pars desinet agere: hoc autem absur-
dum est, quia debentur infinitæ produci actiones
totales in breuissima illa mora temporis; nam to-
ties tollitur actio totalis, quoties tollitur pars
agentis; illæ autem partes per motum illum suc-

cessiuum mutantur infinitiùs, cum sint infinitæ
partes proportionales, tum in tempore, tum in
agente: ergo in motu illo successiuo producuntur
infinitæ actiones totales, tot nimirum, quot sunt
in agente, ac in tempore partes proportionales.

Resp. actionem pendere à toto agente indiuisi-
biliter, ita vt singulæ partes agentis totam produ-
cant actionem, vt rectè probat argumentum. Ne-
que absurdum est, mutari totalem actionem muta-
ta parte qualibet ipsius agentis per motum succe-
ssiuum, easque actiones eo modo esse infinitas syn-
categorematicè, quo infinitæ sunt partes tum tem-
poris, tum agentis.

Instabis: Vel illæ actiones totales, mutato suc-
cessiuè agente, mutantur totæ simul & in instanti.
& sic illæ non mutantur per motum; vel mutant-
ur successiuè, ita vt vna pars actionis tollatur
post aliam, & sic actio tota non pendet à singulis
partibus agentis indiuisibiliter, quia huiusmodi
actio diuisibiliter mutatur & amittit prius vnā
partem, deinde aliam; sic enim sublata parte agen-
tis, manebit tamen aliquid actionis, quæ penderat
à parte agentis, quæ dicitur esse ablata.

Instantia.

Resp. singulas actiones totales tunc mutari to-
tas simul, & dum sit motus; ita vt in singulis par-
tibus proportionalibus motus fiat actio noua tota-
lis, quæ licet fiat durante motu, non illi tamen
commensuratur: quod idem dicendum est de rari-
tate, vt ostendam alibi; nam cum quantitas rare-
fit, mutantur necessariò infinites extensiones
totales.

Obiicitur tertio: Si actio esset modus distinctus à
suo termino, deberet esse in suo termino tanquam
in subiecto; nam omne modificatum est subiectum
sui modi: sed terminus non potest esse subiectum
actionis per quam produciatur, subiectum enim est
prius naturā, quā illud cuius est subiectum; ter-
minus autem non est prior naturā quā actio: er-
go actio non est modus.

Tertia ob-
iectio.

Resp. terminum non esse subiectum actionis,
sed subiectum ipsius termini esse subiectum actio-
nis: v. g. calor qui produciatur non est subiectum
calefactionis, sed lignum, quod calefit, est subie-
ctum tum caloris, tum calefactionis. Quid autem
de creatione dicendum sit, quæ non potest habe-
re aliud subiectum nisi terminum, difficultas est,
de qua dicam suo loco.

Instabis: Omnis modus est posterior naturā suo
modificato; est enim affectio quædam entitatis
quæ semper est posterior entitati; actio autem non
est posterior modificato: ergo actio non est modus
sui termini.

Instantia.

Resp. distinguendo maiorem; modus qui non
se habet per modum viæ, posterior est modificato,
concedo; modus qui se habet per modum viæ, po-
sterior est naturā termino ad quem est tendentia,
nego. Actio autem tendentia est ad terminum
produendum.

Obiicitur quartò: Vel actio quæ egreditur ab
igne A, potest eadem egredi ab igne B, vel non
potest; si potest: ergo vel debet fieri per aliam
actionem, vel sine vlla mutatione potest esse actio
modò ab vno agente, modò ab alio; si autem non
potest: ergo actiones procedentes ab agentibus di-
uersæ speciei, v. g. calefactio procedens à sole, &
altera procedens ab igne, specie differunt.

Quarta ob-
iectio.

Resp. esse prorsus impossibile, vt actio hæc nu-
mero non pendeat ab hoc numero agente, quia
illa est essentialiter per seipsam dependentia ab hoc
agente, si enim pendere posset ab alio agente, cer-
te separabilis ab ea esset dependentia eius à tali
agente,

Quæst. III. Sect. V. de Causa Efficiente. 153

agente, & sic penderet per aliquid superadditum, & non esset essentialiter dependentia. Neque videretur quod inferrebat, quia calefactiones quæ pendent à diversis agentibus, non habent respectus transcendentales ad causas suas, ut diversæ sunt, sed ut una continet vim productivam caloris eiusdem rationis cum ea, quam altera continet.

§. III.

Utrum actio sit in ipso agente, an verò in termino.

Actio, ut sæpè dixi, est duplex; alia est immanens, per quam nihil sit extra ipsum agens, sed ipsa cum suo effectu manet in agente, ut visio, & intellectio; alia est transiens, per quam aliquid extra ipsum agens procedit, ut calefactio. Actionem immanentem certum est esse in agente, non quatenus agens est, sed quatenus passum est. De sola igitur actione transeunte

Tertia conclusio. Dico tertio. Actio nec est in agente, nec in effectu, sed in eo subiecto, in quo producitur effectus. Contra Caietanum, Scotum, & Scotistas.

Probatio. Ratio est, quia motus, actio, & passio sunt una res: sed passio non est in agente, sed in passio. Deinde si actio esset in agente, deberet agens mutari agendo, quod absurdum est, cum tamen non mutetur, nec recipiat aliquid; sol calefaciat, nec recipiat calefactionem: ergo actio non est in agente. Maior probatur, quia illud mutatur, quod de nouo aliquid recipit; agens autem agendo reciperet actionem: ergo agens mutaretur. Denique si actio esset in agente, deberet agens per illam denominari patiens, quod absurdum est, quia agens ut agens non est patiens: ergo actio non est in agente.

Secundò, quod actio non sit in effectu, probatur, quia effectus est aliquid posterior actione (ut dixi nuper) subiectum actionis est aliquis prius actione: ergo effectus non est subiectum actionis, deberet enim esse prior, & posterior. Deinde causæ non possunt esse sibi mutuo causæ in eodem vel diverso genere causæ; si autem effectus esset subiectum actionis, causæ sibi essent mutuo causæ: igitur solum mobile, siue passum dici potest subiectum actionis.

Prima obiectio. Obiicitur primò. Actus est in eo, cuius est actus, ut habetur ex Aristotele 2. de Anima: sed actio est actus agentis: ergo actio est in agente.

Resp. alium esse actum à quo, alium actum in quo: actus à quo est perfectio solum extrinseca eius, cuius est actus; actus verò in quo, est perfectio intrinseca. Verum est, actum in quo, esse in eo, cuius est actus; & de hoc solo loquutus est Aristoteles; actus autem à quo non est in eo cuius est actus; huiusmodi sine dubio est actio.

Secunda obiectio. Obiicitur secundò. Accidens est in eo, cuius est accidens: sed actio est accidens agentis; illud enim denominat: ergo actio est in agente.

Resp. accidens intrinsecum esse in eo, cuius est accidens; accidens autem extrinsecum, quod non nisi extrinsecè denominat, non est in eo cuius est accidens.

Tertia obiectio. Obiicitur tertio. Si actio esset in passio, deberet per eam passum denominari agens; quod probatur. Forma communicat suum effectum formalem & denominationem subiecto in quo est, sicut albedo denominat album parietem in quo est: sed actio esset in passio ut subiecto: ergo actio denominaret agens ipsam passum.

A Resp. negando quod passum denominetur agens; forma enim intrinseca denominat subiectum in quo est, sed forma extrinseca non illud denominat. Formam intrinsecam appellant eam, quæ inheret subiecto quod denominat; formam extrinsecam, quæ in vno existit, & denominat aliud, ut cognitio denominat obiectum cognitum, in quo non est. Huiusmodi forma est actio, quæ non denominat passum, in quo est; sed agens, in quo non est.

§. IV.

Vnitates numerica actionum.

De vnitates numerica & specifica actionum plura dicam *disp.* vltima, ubi dicitur de motu. Hic duplex difficultas est: primò, utrum quando plures causæ concurrunt ad eundem numero effectum, singulæ actionem habeant sibi propriam, an verò actio una communis ab omnibus producatur: deinde, utrum per eandem actionem forma producatur, & uniatur subiecto.

Dico quartò. Multiplicatis causis non multiplicari necessariò actiones, sed posse actionem eandem prodire à pluribus causis simul agentibus. Ita docent communius omnes cum Molina, Suarez, Arriaga.

C Ratio est, quia primò alioqui sequeretur, dari actionem in distans, si agentia plura non agerent actione communi; sit enim v.g. globus igneus, cuius partes internæ agunt sine dubio in aërem remotum, neque agere possunt in partes externas eiusdem globi, ne simile agat in simile; tunc si partes internæ habent actionem sibi propriam, dabitur actio in aërem distantem sine actione per medium. Secundo singulæ causæ totum producant effectum secundum gradum, quem in se habent: ergo singulæ totum dant influxum necessarium ad productionem effectus. Neque propterea causæ illæ totales sunt, ut supra sæpè notatum est; quia illa causa totalis est, quæ per se solam dat totum influxum necessarium, ita ut si sola esset, sufficeret ille influxus ad productionem effectus. Istæ verò causæ non dant totum influxum prout solæ, sed prout coniunctæ sunt aliis cum quibus faciunt unam causam totalem. Denique sequeretur, quod agentia plura inuicem iuncta non possent producere intensiorem effectum, quàm si vnicum tantum esset; vnum enim agens non inuaret aliud. Sed de actione communi plura in libris de anima.

D Dico quintò, actionem, per quam forma tum substantialis, tum accidentalis producitur in subiecto, necessariò esse duplicem; alteram, quæ producatur ipsa forma; alteram, quæ producatur vnio. Contra Suarem, Auerlam, & Conimbricenses.

Ratio est, quia ubicunque sunt distincti termini, debent esse necessariò actiones distinctæ; actio enim specificatur à termino, & est illius modus; implicat autem ut eiusdem modi sint plura modificata: sed forma & vnio sunt entitates distinctæ: ergo illæ necessariò sunt per actiones distinctas.

E Obiicitur primò contra priorem conclusionem: Actio pendet essentialiter ab agente: ergo non potest pendere ab alio quàm ab hoc. Deinde non potest eadem actio respicere plura principia specie diversa.

Resp. concedendo, quod actio pendens ab vno tantum agente, non potest pendere ab alio etiam diuinitus; mutato enim agente, necesse est mutari actionem; sed una tamen actio indiuisibilis pendere

Actio communis plurium.

Eductio duplex est actio.

Prima obiectio.

pendere potest essentialiter à pluribus agentibus, quorum vno sublato auferatur actio totalis. Ad argumentum ergo distinguatur antecedens: actio pendet essentialiter ab agente, vno vel pluribus, concedo; pendet essentialiter ab vno agente, nego. Quod additur, non posse actionem eandem respicere plura principia specie diuersa, falsum est, cum possit vna cognitio terminari ad obiecta diuersa.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò contra conclusionem posteriorem. Hæc ratio præcisè sumpta, per quam forma fit, est in subiecto: ergo per illam actionem forma fit in subiecto.

Resp. ex dictis de vnione, distinguendo consequentiam: ergo per illam actionem forma fit in subiecto formaliter, nego; concomitanter, concedo: nam quamuis actio illa præcisè sumpta fit fieri formæ, non est tamen formaliter fieri eius in subiecto.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertio. Esse formæ accidentalis est inesse subiecto: ergo eius fieri est fieri in subiecto. Deinde omnis forma, quæ pendet à subiecto, non fit etiam quoad entitatem suam sine concursu subiecti: sed subiectum concurrat tantum ad formam prout inexistens: ergo forma non fit nisi per actionem, qua fit in subiecto.

Resp. distinguendo primum antecedens; esse formæ accidentalis est inesse per concomitantiam, concedo; per essentialem identitatem, nego: dum enim accipit esse concomitanter, accipit inesse subiecto. Similiter omnis forma, quæ pendet à subiecto, non fit sine concursu subiecti concomitante, concedo; sine concursu subiecti formaliter concurrentis per eandem actionem, qua forma fit, nego.

Instapria.

Instabis. Actio illa, qua fit entitas formæ formaliter, esteductio; non enim est creatio: ergo formaliter est fieri formæ in subiecto.

Respondeo distinguendo antecedens: actio illa præcisè sumpta esteductio, sieductio sumatur adæquatè prout significat productionem formæ, & productionem vnionis, nego; si sumatur inadæquatè, concedo:eductio enim includit duas actiones, alteram quæ fit forma, alteram quæ fit vnio. Itaque actio illa præcisè sumpta non est quidem creatio, quia essentialiter exigit concomitantiam actionis quæ producat vno cum subiecto; sed esteductio sumpta inadæquatè.

QVÆSTIO IV.

De concursu Dei cum causis secundis.

Quam sit mirabilis concursus Dei.

Dixi hæcenus de causis secundis efficientibus, sequitur nunc vt agam de necessaria illis assistentia causæ primæ, prouidentia nimirum diuinæ opus mirabile cooperatio eius est cum omnibus causis creatis, quas operando sic sequitur vt præcedat, sic præcedit vt totus cum illis, & post illas sit. Earum videlicet actus etiam malos adiuvat, & malitiam eorum damnat; nec peccata facit dum peccantibus assistit, malitiam separans à seipsa, & in ipso peccati regno trophæum erigit sanctitatis suæ, vt vnde homo peccans seipsum inquinat, splendorem hinc nouum Dei puritas acquirat, peccatis ipsis cooperans absque vlllo peccato. De hac igitur tam perenni, tam secreta, & tam mirabili Dei operatione triplex est controuersia: primò, an sit, siue il-

lius existentia, & necessitas: secundò, quid sit diuinus ille concursus cum causis secundis: tertio, quomodo coniungantur causa prima & causa secunda ad operandum, vtrum scilicet causa prima secundam determinet, an verò ab ea determinetur.

SECTIO I.

Existentia concursus diuini cum causis secundis.

Non quæritur primò hic, vtrum Deus concurrat mediâtè ad omnes actiones creatas, conseruando scilicet earum causas; de hac enim necessitate concursus conseruatiui dicitur in sequente tractatu: nunc satis sit dixisse cum Trismegisto cap. 1. Pimandri, *Si à quodam opere inflexum suum ille subtraxerit, deficiente vita in moriem currunt vniuersa.*

Nec quæritur secundò, vtrum Deus mediâtè concurrat cum causis, eo quod ab initio causas illas produxerit, à quibus istæ posteriores productæ sunt; nam hoc est etiam compertissimum, & sapienter ibidem asserit Trismegistus, *Quod in Deo, & à Deo omnia.*

Neque tertio quæritur, vtrum ad actus supernaturales immediâtè concurrat Deus adiuvando potentiam de se impotentem ad tales actus; hoc enim contra Pelagianam vefaniam rectè cum vniuerso Fidelium cœtu pronunciat Augustinus lib. de gratia & libero arbit. *Ipsè vi velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens.*

Quæritur ergo tantum, vtrum causæ omnes creatæ ita subordinentur causæ increatæ, vt nullus effectus possit ab ipsis produci, quem producere immediâtè per seipsam non debeat prima causa, tanquam vniuersalis energia, & virtus omnium, quæ mouent & mouentur; quod vt demonstrarem clarissimè. Primùm quæro, vtrum de facto concurrat Deus cum causis illis, quæ sunt: secundò vtrum sit possibilis aliqua creatæ causa, cuius operatio Deum non exigit cooperantem: tertio, vtrum Deus concurrat ad actus malos: quarto, vtrum concurrat ad actus liberos: quintò, vtrum concurrat cum causis etiam distinctis ab efficiente.

§. I.

Vtrum Deus de facto concurrat cum omnibus causis secundis.

Dico primò, Deum ita immediâtè concurrere cum omnibus causis creatis, vt nulla creatura earum, quæ sunt, possit quidquam sola operari. Ita omnes Philosophi, & Theologi, tum Christiani, tum Ethnici; quibus temerariè omnino repugnant Durandus & Aureolus, absolutè negantes necessitatem concursus diuini; & nuperus scriptor, negans eius necessitatem ad actum liberum. Certè S. Thomas lib. contra Gentes, cap. 89. damnat Origenem, quod negauerit hunc concursum, & dicit id euidenter esse contra Scripturas.

Prima ergo probatio petitur ex multiplici Scripturarum autoritate. Actorum 17. *In ipso viuimus, mouemur, & sumus*; & ibidem, *Dans omnibus vitam, inspirationem, & omnia.* Isaia 6. *Omnia opera nostra operatus es nobis Domine.* Iob 10. *Manus tuæ, Domine, fecerunt me, & plasmauerunt me totum.* Psalmo 141. *Qui operit calum nubibus, & parat terræ pluiam.* Ioan. 5. *Pater meus usque modo operatur, & ego operor.* Ad Corinth. 12. *Operatur omnia*

Quaest. IV. Sect. I. de Concursu diuino. 155

omnia in omnibus. Quas omnes Spiritus sancti voces eo modo necesse est intelligere, quo eas explicant communiter Sancti Patres. De diuino autem concursu eas interpretantur Augustinus lib. 5. de Genesi ad litteram, c. 20. & lib. 4. cap. 12. epist. 140. ad Consensum, quaest. 2. Cyrill. lib. 1. in Ioan. cap. 5. & lib. 2. cap. 133. Chrysost. homilia 37. in Ioannem, & 38. in Acta, & alij communiter.

Sancti Patres.

Secundò idem euincit authoritas Sanctorum Patrum, quorum nullus Durandò fauet: dicam enim de Origene §. 3. Diuinum autem concursum numerant inter opera prouidentiae, sicut creationem, & conseruationem, praeter citatos Patres, Augustinum, Cyrillum, & Chrysostomum S. Anselmus lib. de concordia, cap. 7. & 24. lib. de casu diaboli, cap. 20. Gregor. lib. 16. Moral. cap. 18. Irenaeus lib. 1. cap. 23. Epiphanius haeresi 26. Tertullianus lib. de praescriptionibus, cap. 46. Deinde contrariam sententiam partem esse asserunt erroris Pelagiani, v. g. Hieronymus epistola contra Ctesiphontem, & lib. 1. contra Pelagianos. Qui hac dicit (inquit) quā non excedit blasphemiam, quā non superat venena haereticorum. Augustinus epist. 106. & lib. de gratia Christi, cap. 4. Paulus Orosius in apologia pro libertate.

Theologi.

Tertiò, praeter hunc Scripturam, Patrumque consensum Theologi omnes & Philosophi, praefertim Christiani, sententiam Durandò damnant, primò enim pronunciant illam haereticam esse, Albertus in secundum distinct. 35. art. 7. Gregorius in secundum distinct. 34. quaest. unica, art. 3. Gabriel, Petrus de Alliaco, Capreolus, Toftatus, Olkott, Valentia. Secundò erroneam vocant S. Thomas in secundum distinct. 37. quaest. 2. art. 2. Egidius Romanus, Argentinus, Brauardinus, Carthusianus, Franciscus à Christo, Bellarminus, Salas, Azor, Valsequez prima parte disp. 99. cap. 2. Suarez disp. 22. metaphysica, sect. 1. num. 7. & lib. 1. de concursu Dei, cap. 4. Ruiz de voluntate Dei disp. 39. num. 11. Denique impiam, falsam, periculosam dicunt Lessius lib. 1. de attributis, cap. 3. num. 8. Pererius, Toletus, Pesantius, Pennotus, Trigofius, Bonauentura. Contra quam communem Doctorem omnium vocem quisquis audeat dicere, certè ille omnium voce damnandus est.

Ethnici Philosophi.

Quartò idem etiam sentire Ethnici Philosophi, vt testatur Cyrill. lib. 2. contra Iulianum; sic enim v. g. Orpheus cecinit, apud Eusebium lib. 13. preparationis, cap. 7. cum dixit, Viruses diuinas esse in rebus diffusas. Denique ipsum in rebus penetrarum, esse illud quod eas format, Trismegistus in Asclepio & Pinandro, Plato in Timaeo, & lib. 4. de legibus. Aristoteles sanè clarissimè loquutus est secundo Metaph. textu 4. & lib. 12. cap. 7. lib. de causis propos. 1. & 2. de caelis, textu 100.

Prima ratio.

Altera probatio petitur ex ratione naturali, multas enim afferunt Gregorius in secundum distinct. 34. quaest. unica, art. 3. Bassolis eadem distinct. quaest. unica, art. 2. Suarez disp. 22. sect. 1. Prima sit, quia Deo supremo Domino tribuendum necessariò est supremum & perfectissimum dominium, quod concipi animo potest in res omnes creatas; rebus autem creatis summa subiectio, & dependentia: atqui maius & perfectius Dei dominium erit in creaturas, & maior creaturarum à Deo dependentia, si nihil illis operari possint sine Deo cooperante: ergo nihil est creatum, quod sine Deo concurrente possit operari. Probatur minor, quia pendere in conseruari, & in operari, maius est quàm pendere solum in conseruari: ergo Dei dominium erit perfectius, & creaturae subiectio ma-

A ior, si pendeat à Deo in operari. Similiter pendere à Deo tum mediare, tum immediate, maius est quàm pendere solum mediare: sed si Deus non concurrat ad actus quolibet creatos, & ad actionem, illi effectus, & actio non pendeant à Deo nisi mediare: ergo non summe pendeant.

Confirmatur, quia non alio magis argumento probatur necessitas diuinæ conseruationis, nisi quia summum Dei dominium exigit vt creaturae omnes summe à Deo pendeant: ergo eodem argumento probatur necessitas diuinæ cooperationis, alioqui actio & effectus quamplurimi nunquam penderent à Deo si tollatur concursus Dei: v. g. lumen, species intentionales, actus vitales, quia illa pendent semper actu à suis causis creatis.

B Neque dicas cum quibusdam recentioribus, æquale futurum esse Dei dominium, si creaturae non pendeant quidem à Deo cooperante, sed pendeant à Dei permissione tanquam à conditione sine qua non possunt operari.

Hoc enim absurdum esse postea demonstrabitur, nunc breuiter insto, quia dici eodem modo posset, quod summum Dei dominium non exigit vt creatura in conseruari pendeat à Deo vt causa; sed satis esse si pendeat à Dei permissione, tanquam à conditione: istud secundum absurdum est: ergo & primum. Deinde dependere à Deo tanquam à causa, maius est quàm pendere ab eo vt conditione; conditio enim non influit, nec ab ea pendere dicitur effectus: sed creatura pendet à Deo summo modo: ergo pendet ab eo vt causa.

C Secunda ratio est, quia non minus certum est, quod Deus cooperatur cum causis secundis, quàm ratio, quod illa conseruentur immediate à Deo: sed est omnino certum, quod Deus conseruet causas secundas: ergo est etiam omnino certum, quod Deus cum causis secundis cooperetur. Minor probabitur suo loco tanquam catholicum dogma, pronunciatum ab Apostolo Hebraeorum primo: Portans omnia verbo virtutis suae. Minor probatur. Ens creatum non est minus ens per participationem in suo fieri, quàm in suo conseruari; sicut enim se habet res ad esse, sic se habet ad fieri: sed ens creatum idè pendet à Deo in suo conseruari, quia est ens per participationem: ergo debet etiam necessariò pendere à Deo in suo fieri, quia est æquè tunc ens per participationem. Maior probatur, quia res postquam existit, non est magis ens per participationem, quàm quando fiebat: ergo non est magis ens per participationem in suo esse, quàm in suo fieri: ergo æquè pendet in fieri ac in esse.

D Respondet Durandus, effectum in suo fieri pendere à sola causa secunda; in conseruari autem pendere solum à causa prima, quia debet pendere ab aliqua causa; non potest autem pendere in conseruari à causa secunda: necesse igitur est, vt conseruetur à causa prima.

Durandi casus.

E Sed contrà; si enim ignis productus in suo fieri non est dependens à Deo, nulla ratione potest euinci esse necesse, vt definente actione causae secundae, debeat ignis conseruari ab aliqua causa; cur enim vbi semel productus est, non potest perseuerare in illo esse, quod primum accepit? tota siquidem ratio, cur ens creatum egeat conseruatione, est quia debet semper pendere à Deo: ergo etiam in primo suo fieri pendere debet à Deo. Deinde sequitur, vt nuper notabam, multa entia non pendere à Deo, atque ita non esse villo modo entia per participationem à Deo: lumen v. g. quod conseruatur semper à sua causa secunda, & actio; non est enim maior ratio cur effectus esse debeat ens per participatio

participationem à Deo, quam actio: sed nulla prorsus actio esset ens per participationem à Deo, si Deus non concurrat cum causis efficientibus.

Tertia ratio.

Tertia ratio est, quia potest Deus impedire actiones causarum secundarum, non destruendo causas illas secundas; nam v.g. ignem impediit fornacis Babylonice, ne tres pueros exureret, aut etiam leviter contristeret; quamvis eodem tempore plures alios consumeret positos extra fornacem: sed si Deus non concurreret cum causis secundis, non posset impedire actiones causarum secundarum contrario carentes, v.g. illuminationem solis, emissionem specierum, actus intellectus, aut voluntatis angelicæ, nisi destruendo ipsas causas. Probatur, quia Deus non posset impedire actiones illas, nisi vel producendo contrarium, quod suppono nullum esse; vel subtrahendo concursum, qui tamen negatur requiri, vel destruendo causam, quod sanè absurdum est; nunquid enim impedire Deus poterit ignem ne vrat, solem ne luceat, angelum ne cognoscat.

Neque satisfacit Hurtadus dicens, actionem hanc causæ secundæ impediri posse à Deo, si imperet causæ secundæ ne operetur; sic enim imperium illam ligabit: non satisfacit inquam quia imperium Dei omnino immanens, & extrinsecum, nihil omnino in rebus potest mutare nisi per actionem; quomodo enim imperare potest manui ut sit calida, nisi producendo calorem? Hic autem si Deus impediat actionem solis, nulla est actio: ergo solum imperium Dei non potest illam impedire.

Neque respondet probabilis Arriaga, quod hæc actio impediri poterit à Deo, quia illa pendet permissivè à Deo; hoc enim supra reiectum est.

Quarta ratio.

Quarta denique ratio est, quia causa secunda est de se indifferens ad individuum effectus & actionis, neque potest se ad illud determinare, sed determinari ad illud à Deo debet: Deus non determinat nisi concurrente: ergo necessarius omnino est concursus causæ primæ ad omnes operationes causæ secundæ.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Causæ secundæ principales sunt sufficientes ad totius effectus productionem; si enim causæ sunt uniuocæ, sunt æque perfectæ; si æquiuocæ, sunt perfectiores: ergo non egent auxilio superioris causæ ad productionem effectus. Deinde quoties causæ duæ simul agunt, utraque imperfecta est, & partialis, quod Deo convenire non potest. Denique causa prima vel agit per causam secundam, & sic non agit immediate; vel non agit per causam secundam, & ita concursus non facit, ut creatura subordinetur Deo in operando, sed tantum ut sit concausa cum Deo. Imò si verum est quod Deus concurrat ad actus omnes creatos, dicetur Deus latrare cum cane, mugire cum boue, currere, videri, &c.

Resp. negando primam maiorem; nam quamvis causæ principales sæpe sint perfectiores effectui producto, non sunt tamen sufficientes ut producant solæ: unde propositio hæc, *Causa perfectior sufficiens est ad productionem effectus*, distinguenda debet; est sufficiens ut producat cum causa prima, concedo; est sufficiens ut sola producat, nego. Imò absolute negari potest, quia Angelus est perfectior homine, quem non potest tamen producere. Ad secundum dico, Deum & creaturas non posse dici causas parciales partialitate effectus, quia utraque totum producit effectum, sed posse dici causas parciales partialitate causæ, quia neutra totum adhibet influxum sufficientem ut producat effectus; Deus enim si solus produceret effectum, ma-

aiorem adhiberet influxum, quam cum agit cum creatura. Neque sequitur, Deum esse causam imperfectam si causa sit partialis, indigens alterius ope; hoc enim rectè distinguit S. Thomas *lib. 3. contra Gemes, cap. 70.* Causa, quæ alterius ope indiget ex insufficientia virtutis, imperfecta est, concedo; quæ indiget alterius ope ex immensitate bonitatis, imperfecta est, nego. Ex Dei autem bonitate provenit, quod agat cum causa secunda id quod posset facere solus. Potest tamen secundò dici, Deum & causam secundam esse causas totales, quia sunt diversi ordinis. Ad tertium nego causam primam agere per causam secundam, quia causa secunda non est instrumentum, sed causa principalis in suo genere. Deus ergo, & causa secunda simul agunt, ita tamen ut causa secunda subordinetur Deo, quatenus sine Deo non potest agere. Neque sequitur, Deum latrare, currere, videre, quamvis concurrat ad illos actus; quia hæ denominationes non conveniunt causis, quæ agunt transeunter, sed illi solum quæ agunt immanenter, & vitaliter.

Obiicitur secundò. Si ex eo, quod causa secunda pendeat in conservari à Deo, sequitur quod pendeat etiam in operari, sequitur ergo quod lumen productum à sole pendeat ab eo in operari, sicut pendet in conservari.

Resp. negando paritatem, nam effectus creati essentialiter pendet in conservari à Deo, lumen autem non essentialiter pendet à sole in conservari; idè non sequitur quod pendeat in operari.

Obiicitur tertio. Si Deus cum creaturis peccantibus concurrat, sequitur, illum non minus causam esse peccati, quam creaturas: quid enim aliud est esse causam peccati, nisi causare actum malum. Et si Deus concurrat cum causis liberis, certè omnem illarum excindat indifferentiam; quia vel eas determinat, & sic libertatem violat; vel non determinat, & sic nihil videt quare agat nunc potius, quam ante, vel post.

Hæ duæ sunt huius loci difficultates primariæ, de quibus priusquam agam, videndum est,

§. II.

Verum sit possibilis creatura, quæ operetur sine Dei concursu.

Deo secundò, nullam creaturam fieri posse à Deo, quæ operetur sine immediato concursu Dei. Ita Suarez *disp. 22. sect. 1. num. 16.* & alij nuper citati Doctores; sed dubij tamen sunt Hurtadus & Arriaga, quibus nulla repugnantia satis persuadet hoc esse impossibile.

Ratio tamen est, quia eadem omnino argumenta, quæ probant necessitatem concursus divini pro causis nunc existentibus, probant etiam pro creaturis possibilibus; nulla enim creatura est possibilis, quæ Dei dominio perfectissimo non subiaceat, quæ non essentialiter pendeat à Deo in conservari, cuius actionem Deus nequeat impedire: sed creatura, quæ sine Deo ageret, non subiaceret perfectissimo Dei dominio, non penderet essentialiter à Deo in conservari, cuius actionem impedire Deus non posset, nisi eam destruendo: ergo nulla creatura possibilis est, quæ agat sine concursu Dei. Denique nulla creatura est possibilis, quæ non sit ens per participationem; non esset autem ens per participationem ea, quæ operaretur sine concursu Dei, neque illius actio esset ens per participationem: ergo huiusmodi creatura tam implicat, quam creatura, quæ sit ens à se.

Obiicitur

Quæst. IV. Sect. I. de Concursu diuino. 157

Prima ob-
iectio.

Obiicitur primò. Potest Deus aliquam creaturam suo loco substituere ad eam perfectam, ut iuuat operationes alterius, & suppleat vices causæ primæ; quod probatur primò, quia potest Deus eleuare muscam ad creandum Angelum, quem solus Deus creare potest: ergo potest substituere creaturam, quæ suppleat vices causæ primæ. Deinde concursus Dei per modum obiecti in ordine ad visionem beatam non minus est Dei proprius, quam concursus causæ primæ: sed potest produci à Deo species impressa, quæ suppleat Dei vices in ordine ad visionem beatam: ergo potest aliqua creatura supplere Dei vices, & loco eius concurrere cum causâ secunda, saltem aliqua.

Resp. negando, posse creaturam vllam substitui, quæ Dei vice concurrat cum causâ secunda. Ad primam probationem negatur paritas, quia eleuatio creaturæ ad agendum supra suas vires non destruit rationem creaturæ, nec dependentiam eius à Deo: agere autem sine concursu Dei destruit rationem creaturæ, & dependentiam eius à Deo. Ad alteram probationem negatur eodem modo paritas; ideo enim concursus Dei per modum obiecti suppleri potest, quia sic non destruitur ratio creaturæ, si aliqua species creata suppleat vices essentiali concurrentis ad visionem per modum obiecti, sicut solet supplere vices obiecti creati; si autem aliqua creatura suppleat vices causæ primæ, sequitur contradictio quam ostendi; erit enim, & non erit creatura.

Obiicitur secundò. Si ad eam est essentialis creaturæ indigere concursu Dei, debet ingredi conceptum, & definitionem creaturæ; quod falsum est.

Resp. indigentiam illam essentialem esse creaturæ, & de conceptu ac definitione illius; non quod explicite in eius definitione poni debeat, sicut neque ponitur explicite ratio substantiæ vel accidentis, entis finiti, &c. sed quia implicite illa ratio imbibitur in conceptu essentiali cuiuslibet creaturæ, sicut ratio entis creati & dependentis imbibitur in rationibus inferioribus ipsius entis.

§. III.

Utrum Deus concurrat ad actus malos.

Deus non
est causa
peccati.

Certum est primò, Deum nec posse peccare, cum sit Sanctus in omnibus operibus suis; neque vilo modo posse velle peccatum, quia mundi sunt oculi eius, ne videant malum, & respicere non potest ad iniquitatem; neque posse causam esse, vel authorem peccati, quia illud prohibet & punit acerbissime: *Odisi omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Quæ tamen omnia quis credat negare potuisse homines tam impudenter blasphemantes aduersus Deum (vt loquitur Irenæus) *vi eum dicere ausi sint authorem, & causam omnium peccatorum?* Quod certò tamen asseruerunt Lutherus, Caluinus, post Simonem Magum, Iulianum Apostatam, Theodorum Mopsuestenum, & alia hominum monstra, quorum insaniam & blasphemiam satis conuincit & damnat nomen ipsum Dei. *Damna aures pater alme meas* (inquit Prudentius in Hamartigenia) *& claudite meatus obbrutescentis capitis, nec per uia tales concipiat fluxura sonos.* Tum subdit: *Quis ferat hac iniecta Deo conuicia?*

Permittere
peccatum.

Certum est secundò, esse in Deo actum positum, quo vult permittere peccata, idest illa non impedire, propter fines optimos, quamuis nullo modo velit illa esse, vel fieri; quia vt tradit egregie

R. P. de Rhedens cnsf. Philosoph.

Agè Augustinus, *neque nolens finit, sed volens; neque fuerit bonus male fieri, nisi omnipotens etiam de malo posset facere bonum bene.*

Ex his autem difficultas nascitur; quomodo Deus concurrere possit ad actus malos cum creatura; neque tamen vel vilo modo peccare, vel causa esse peccati; quod facit cum creatura.

Dico tertio, Deum concurrere cum omnibus causis secundis liberis ad omnes actus malos sumptis materialiter, non tamen sumptos formaliter, quatenus mali sunt; idest, Deum producere quidem entitatem materiale peccati, sed non causare tamen malitiam eius formalem; atque ita nullo modo dici posse causam peccati. Materiale peccati appellatur physica entitas peccati, quæ omnino esset eadem si absque libertate fieret sine consideratione rationis.

Prima pars eisdem ferè habet Authores, quos adduxi pro necessitate concursus diuini ad actus creaturarum, ad eam vt S. Thomas contrariam sententiam pronunciet esse errori proximam, quam tamen præter Aureolum & Durandum tenuerunt non pauci apud Magistrum in 2. dist. 37. & Bonauenturam ibidem art. 1. quæst. 1. neque omnino damnam esse iudicat Hartadus §. 35. citans pro ea Origenem, & Hugonem Victorinum. Poterat autem addere Theodorum Abucaram opusculo 35. & 37. Sed ea tamen reicienda omnino est tanquam contraria omnium Patrum sensui, & omnibus iis rationibus conuincitur, quibus probatus est concursus Dei generationem. Summum enim Dei dominium, & summa dependentia creaturæ à Deo exigit, vt materiale ipsum peccati à Deo sit: exigit etiam natura entis participari à Deo primo radicali ente, quod est fundamentum omnis realitatis. Denique non posset alioqui Deus actus malos impedire creaturarum, nisi eas destruendo.

Secunda pars de formali malitia peccati ab iis solum negatur, quibus demon pro Deo est, vt rectè argumentatur Basilius homilia, *Quod Deus non sit author mali*: quia Deum concurrere ad formalem malitiam peccati, est Deum esse formalem causam peccati, & malitiam vt sic à Deo esse; atque ita non minus Deum peccare, quam creaturam; idem enim tantum peccat creatura, quia facit tum materiale, tum formale peccati: igitur certissimum est, quod formale peccati à Deo non est.

Ratio autem, cur Deus totum faciens actum malum, non causet tamen eius malitiam, ita vt actus ille propterea est à Deo non habeat formalitatem mali, quam habet propterea est à creatura, duplex reddi potest.

Prima petitur ex natura formalitatum exposita quæstione superiori, initio vltimæ sectionis; malitia enim formalis non est aliqua entitas, sed formalitas, idest ipsamet actus propterea diffinis rectæ rationi; formalitates autem non sunt aliquid producibile in actu, vt supra dixi, sed tantum resultant ex positione fundamenti proximi, & termini; atque ita non quicunque causet entitatem actus, causet omnes eius formalitates: v. g. si vnus effectus pendeat à duabus causis, certè ille propterea pendet ab vna causa non pendet ab altera; atque ita quamuis tota fiat entitas actus ab vna, non fit tamen ab illa formalitas, quæ pendet ab altera: ergo non quicunque causet entitatem aliquam, causet omnes eius formalitates, sed illa sola est causa formalitatis alicuius, à qua entitas fundamenti habet, quod connotet talem terminum, siue id à quo fundamentum habet, quod ex eo resultet talis formalitas.

Causat ma-
teriale pec-
cati.

Non causet
formale.

Prima
ratio.

alis, ut explicatum est eo loco. Ex quo sic conficitur argumentum.

Quando plures causæ producunt actum malum, illa sola causa est malitiæ formalis, à qua entitas actus mali habet quod difformis sit rectæ rationi: sed quando Deus concurrit ad actum malum cum creaturis, actus propterea est à Deo, non habet quod sit contra rationem: ergo quando Deus causat actum malum simul cum creatura, Deus non est causa malitiæ formalis, sed creatura tantum. Probatur minor. Idem actus malus, propterea est à creatura, est contra rationem, quia recta ratio dicitur, quod creatura non debet elicere actum illum: sed recta ratio non dicitur quod Deus non debeat elicere actum illum, imò verè dicitur, quod illum debeat elicere tanquam causa prima, accommodando se causis secundis liberis secundum earum exigentiam: ergo actus malus propterea est à Deo, non est contra rationem.

Tota ergo prima ratio, cur Deus faciens totam entitatem peccati materialem, quam facit creatura, non attingat tamen formalem malitiam, est quia ille actus propterea est à Deo, non est contra rectam rationem; ideo autem non est contra rectam rationem, quia recta ratio, quæ dicitur creaturæ ne hoc faciat, dicitur Deo ut faciat concurrente cum causa secunda libera, etiam malè operante.

Et hoc confirmatur evidenter, quia quando Deus eundem actum prohibitum elicit cum creatura, quæ ignorat illum esse prohibitum, eodem modo agit, ac quando creatura non ignorat prohibitionem; & tamen actus Dei tunc non est malus: ergo quando creatura cognoscit prohibitionem, & peccat, actus etiam ille non est malus, propterea est à Deo.

Secunda ratio.

Altera ratio etiam optima est Molina *prima parte, quæst. 14. art. 13. disp. 6. & in concordia disp. 26. Ruiz de voluntate Dei, disput. 45.* & aliorum quamplurium; idem Deus non causat formalem malitiam peccati, quia præbet concursum indifferentem in actu primo, idest quia concurrit ad actum malum ex determinatione causæ secundæ, non autem ex sua determinatione; causa enim secunda determinat primam ad speciem & exercitium actus, ut postea demonstrabitur. Quod si causa prima determinaret secundam ad illa duo, certè nulla ratio esset cur negaretur Deus esse causa peccati, ut probabitur *sect. 3.* Ex quo conficitur argumentum.

Illam causam non facit formale peccati, neque causat peccatum ut sic, quæ non determinat ad actum malum, sed ab alia determinatur: sed Deus ad actum malum determinatur à causa secunda: ergo Deus non causat formalem malitiam peccati. Probatur maior. Ille non causat formalem malitiam peccati, qui non facit contra rationem: sed qui causat actum ex determinatione alterius, non facit contra rectam rationem, quia recta ratio prohibet hunc actum fieri ex determinatione alterius per modum causæ primæ: ergo ille qui facit actum malum ex determinatione alterius, non causat formale peccati.

Quæ ratio posterior parum, ut vides, differt à prima; sic enim in paucis possunt ambæ contrahi. Deus non facit formale peccati, quia actus malus ex modo quo fit à Deo, non est contra rationem; idem autem non est contra rationem primò, quia recta ratio dicitur Deo ut concurret ad actum illum tanquam causa prima: secundò quia Deus ad illum actum determinatur à causa secunda, cum tamen ex se paratus esset ad dandum concursum ad actum bonum. Et hoc vnum volunt aliæ plures solutiones

A à Doctoribus excogitata; v. g. quod peccatum sit à Deo ut causa efficiente, non ut à causa deficiente; significatur enim tantum, quod actus propterea est à Deo, non est contra rationem, quæ dicitur Deo ut illum faciat.

Obiicitur primò. Illa causa est peccati formaliter sumpti, qui causa est actus positivi formaliter inordinati: sed Deus causa est actus positivi formaliter inordinati: ergo Deus est causa peccati.

Respondeo iuxta doctrinam allatam, distinguendo maiorem. Ille causa est peccati formaliter sumpti, qui causa est actus formaliter inordinati, si actum illum causet tantum secundum materialem entitatem, nego; si causet illum secundum inordinationem formalem, concedo: idest, si actus ille, propterea est inordinatus, sit à tali causa, certè illa est causa ipsius formalis peccati. Deus autem (ut probavi) ita causat actum formaliter inordinatum, ut causet solam eius entitatem materialem, formalem autem inordinationem nullo modo attingat, eo quod actus malus, propterea est à Deo, sit maxime ordinatus, ut satis probatum est.

Instabis primò. Quoties aliqua denominatio, vel aliquid totum consistit in tribus partibus, quicunque tres illas partes producit, causat etiam totum quod produci aliter non potest, nisi causando eius omnes partes: sed odium Dei formaliter sumptum, est aliquid totum, cuius partes sunt iudicium rectæ rationis, libertas & actus physicus; quid enim aliud est formalis hæc malitia: sed hæc omnia Deus causat: ergo Deus causat formalem malitiam.

Resp. distinguendo maiorem; quicunque causat partes omnes ex quibus constat aliquid totum, causat etiam ipsum totum, sumptum materialiter, & secundum entitatem, concedo; causat ipsum totum secundum omnes formalitates, nego; satis enim ostensum est, formalitates non causari ab omni ea causa, quæ causat totam entitatem rei.

Instabis secundò. Illa formalitas malitiæ ut sic, Secunda est aliquid totum, cuius Deus omnes partes producit; est enim entitas actus, iudicium, & libertas; quæ omnia Deus producit: ergo Deus producit illam malitiam formalem.

D Resp. negando consequentiam, quia ut causetur totum aliquod secundum entitatem materialem, satis est quod causetur omnes illius partes; sed non est satis causare omnes partes ut causetur totum sumptum formaliter, ut in pluribus exemplis probatum est. Deus v. g. causat totum actum vitalem, neque tamen causat formalitatem vitalitatis.

Instabis tertio. Similitudo est aliqua formalitas, & tamen quicunque producit entitatem albedinis in duplici pariete, producit similitudinem inter illos parietes: ergo qui producit entitates ex quibus coalescit formalitas, producit etiam formalitatem.

E Resp. alias esse formalitates, quæ oriuntur ex ipsa entitate intrinseca, & physica fundamenti, & termini, quæ rectè appellantur à Scoto, *relationes intrinsecas aduenientes*; alias esse formalitates, quæ non oriuntur ex ipsa entitate intrinseca & physica fundamenti ac termini, sed ex modo, quo sunt à suis causis fundamentum, & terminus. Vocari autem commodè possent relationes extrinsecas aduenientes; sunt enim ferè tantum denominationes extrinsecæ fundamentis & terminis, ut vitalitas, libertas, malitia, bonitas: quicunque producit entitatem fundamenti & termini, producit etiam necessariò relationes intrinsecas aduenientes, sed non formalitates aduenientes extrinsecas.

Prima instantia.

Secunda instantia.

Tertia instantia.

insecus. Formalis malitia peccati non est formalitas & relatio intrinseca ipsi actui, cum possit actus planè immutatus de bono fieri malus, & de malo fieri bonus; sed est formalitas solum extrinseca, quæ non oritur ab ipsa physica entitate actus, sed tantum à modo, quo actus fit cum libertate ac consideratione rationis, cui non se conformat operans ex propria determinatione; idè non quilibet quis causat actum malum, causat formalem eius malitiam.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Si Deus propterea non causat formalem malitiam actus mali, quia illa est formalitas resultans in actu ex modo quo ille fit cum libertate ac consideratione rationis, sequitur quod Deus etiam non causat formalem bonitatem actus boni: Deus v. g. non magis causabit conuersionem Sancti Petri, quam proditorem Iudæ; nam de vtraque rationes eadem probant. Prima ratio, cur Deus non causet formalem malitiam, est quia actus prout est à Deo, non habet quod sit contra rationem: secunda, quia Deus non determinat ad actum malum; sed neque actus bonus creaturæ, prout est à Deo, habet quod sit bonus, & moralis; neque Deus creaturam ad actum illum determinat: ergo Deus non magis causat formalem bonitatem, quam formalem malitiam. Absurdum autem est dicere, quod Deus non causet formalem bonitatem actus supernaturalis; nam omne quod est supernaturale, produci debet à Deo; formalis autem bonitas actus supernaturalis, est supernaturalis: ergo illa est à Deo.

Resp. nullo modo verum esse, quod Deus non est magis causa conuersionis Sancti Petri, quam proditoris Iudæ; primò enim auxilium dat speciale præueniens Petrum ut conuertatur, distinctum à concursu generali, quo licet voluntatem non cogat, aut necessitet; potentissimè tamen allicit ad bene operandum, visorum suasionibus agendo, deterrendo periculis, beneficiis attrahendo: nihil enim libertati detrahit, sed eam tamen suauitatis illicitis oppressam & captam sic delectat, ut vincat; sic vocat, ut volentem trahat; sic de illa triumphat, ut eam non patiat superari nisi à seipsa. Deinde bonum opus intendit, ad illud hortatur, & impellit etiam hominem, quantum libertatis leges patiuntur. Ad peccatum verò neque præuenit speciali vilo auxilio, neque ad illud hortatur, neque intendit illud, sed ab eo detertet, & quantum est ex se, vult illud non esse. Formalem ergo bonitatem actus boni Deus magis indirectè causat, quam formalem malitiam, etiam si directè neutram causet, cum actus, siue bonus sit, siue malus, prout est à Deo, non habeat quod sit moralis, & liber. Quod autem additur, formalem bonitatem ut sic esse supernaturalem in actu supernaturali, atque adeò illam causari debere à Deo, solui debet ex dictis; nam omne supernaturale, quod est producibile per veram actionem, est à Deo directè: sed supernaturale, quod resultat solum ex positione alicuius supernaturalis, non est à Deo semper directè, sed satis est quod sit saltem indirectè.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertio. Si Deus determinaret voluntatem ad materiale peccati, in iis circumstantiis, in quibus illud est inseparabile à formali malitia, determinaret etiam ad formalem malitiam præcisè, quia est inseparabilis: ergo quando Deus concurrat ad materiale peccati in iis circumstantiis, in quibus illud est inseparabile à formali malitia, Deus concurrat ad formalem malitiam, quia est inseparabilis à materiali.

R. P. de Rhodas curs. Philosoph.

A Resp. negando consequentiam; disparitas enim est primò, quia malitia formalis est quidem inseparabilis ab actu producto in talibus circumstantiis respectu causæ determinantis ad talem actum; sed non est inseparabilis respectu causæ, quæ ad illum determinatur ut causa prima: propterea si Deus ad actum illum malum determinaret, ille solus esset causa malitiæ formalis, creatura verò non esset causa illius. Deinde malitia formalis est quidem in talibus circumstantiis inseparabilis respectu creaturæ à materiali entitate actus mali, quia recta ratio dicitur creaturæ, ut hoc non faciat; sed non est inseparabilis respectu Dei concurrentis ut causæ secundæ, quamdiu aget ut causa prima. Itaque si Deus determinaret causam secundam ad materiale peccati, causaret etiam formalem malitiam; si autem concurrat solum ut causa prima, non erit vilo modo causa peccati formalis.

B Obiicitur quartò. Nullum est ens positivum, quod produci non debeat à Deo; nam ens positivum adequatè diuiditur in ens participatum à Deo, & ens imparticipatum; sed malitia formalis est difformitas positiva ipsius actus cum recta ratione: ergo malitia formalis produci debet à Deo.

Quarta obiectio.

C Respondeo ex dictis, omne quidem ens positivum, quod est producibile per veram & propriam actionem, produci debere à Deo, & ab eo esse necessariò participatum; ens autem positivum, quod non est producibile per veram & propriam actionem, sed resultat tantum ex modo quo à sua causa producit fundamentum & terminus, nego illud produci debere à Deo; quando enim ens diuiditur in ens participatum à Deo, & ens imparticipatum, verum est de illo ente, quod est entitas vera, non autem de illo, quod est solum formalitas; nam illa non est ens participatum reduplicatiue ac formaliter, sed identicè tantum, & specificatiue. Sed de hoc dictum est prima secundæ.

§. IV.

Verum Deus concurrat cum causis materialibus & formali.

D Vtrum videlicet Deus, sicut concurrat effectiue ad omnes effectus causæ efficientis, sic concurrat materialiter cum causa materiali, & formaliter cum causa formali, idest per modum causæ formalis, & finaliter cum causa finali, & exemplariter cum causa exemplari.

Dico quartò, Deum non posse vnquam concurrere in genere causæ materialis, aut formalis; sed supplere tamen posse in genere causæ effectiue causalitatem materiæ in ordine ad formam. Causalitatem autem eius in ordine ad compositum, & causalitatem formæ, in nullo genere supplere posse. Ita communiter censent omnes, & ferè sola eget explicatione.

Conclusio.

E Primò enim modus causandi materiæ & formæ, Deus non est vniri mutuo; sed Deus non potest causare, se ipsum vnendo: ergo non causat materialiter, nec formaliter. Imò materia causat recipiendo formam, & forma causat actuando materiam, vtraque componendo per modum partis; quæ omnia sunt à Deo alienissima: ergo Deus causare non potest in genere materiæ & formæ.

Deus non concurrat materialiter.

Secundò tamen certum est, quod supplere potest effectiue concursus materiæ in ordine ad formam, tum substantialem, tum accidentalem, quia potest conseruare formam extra subiectum, sicut conseruat accidentia in Eucharistia supplendo defectum subiecti per actionem creaturam.

Supplet effectiue.

O 2

Tertio

Concursus
materiæ &
formæ.

Tertio concursus materiæ in ordine ad compositum, & concursus formæ in ordine ad materiam, & in ordine ad compositum, est vnio, & compositio: sed Deus neque vnitur, neque componit causando: ergo Deus non potest supplere illos concursus in eodem genere.

Prima ob-
iectio.

Obiicitur primo. Si Deus conseruaret formam cœli extra omnem materiam solo concursu effectiuo, vel ille concursus idem esset, quo forma cœli conseruatur in materia, vel diuersus. Non idem, quia per eum non magis suppleretur materiæ concursus, quam ante; si diuersus: ergo est concursus materialis.

Resp. concursum, quo Deus conseruat formam extra subiectum, esse diuersum ab eo, quo forma conseruatur in subiecto; conseruabatur enim in subiecto per eductionem, extra subiectum verò conseruatur per creationem, non autem per concursum materiale à Deo prodeuntem.

Secunda
obiectio.

Obiicitur secundò. Causalitas vnus generis non potest vllò modo contineri intra causalitatem alterius generis: ergo Deus conseruando formam extra materiam, non potest effectiuè supplere concursum materiæ.

Resp. causalitatem causæ primæ efficientis continere posse causalitates aliarum causarum, saltem aliquarum, atque aded effectiuè posse à Deo suppleri causalitatem materiale.

Tertia ob-
iectio.

Obiicitur tertio: Deus deberet similiter concurrere cum causa finali mouendo metaphoricè voluntatem, & cum causa exemplari dirigendo idealiter actionem artificis; quod tamen falsum est.

Resp. Deum effectiuè concurrere ad causalitates etiam causarum finalis, & exemplaris, quia causalitas etiam earum actio est, quæ sine dubio est à Deo; sed finaliter tamen & idealiter Deus non concurrat cum illis causis.

SECTIO II.

Quid sit concursus diuini cum causis secundis.

Dixi, Deum cooperari omnibus causis effectiuis creatis, & cum illis omnes effectus producere; nunc non est facile dicere, quid sit diuina illa cooperatio. Concursus videlicet ille in actu primo vocatur Dei omnipotentia parata creaturæ per decretum voluntatis de concursu exhibendo quoties ipsa exigit. Concursus autem in actu secundo, est actualis cooperatio Dei cum causa secunda. De concursu Dei in actu primo, seu de voluntate illa, qua Deus decernit applicare omnipotentiam suam ad cooperandum creaturæ, dicitur *scilicet* 4. nunc de concursu actuali duo quæri possunt. Primo, vtrum sit aliquid præuium actioni creaturæ, tanquam eius principium. Secundò, vtrum sit ipsamet actio causæ secundæ.

§. I.

Vtrum diuinus concursus sit actio aliqua, an verò aliquid præuium actioni, & eius principium.

Auxilium
gratiæ.

Certum est primò, quod ad actus bonos & supernaturales necessarium omnino est vt causa creata recipiat aliquid præuium actioni, quod vocatur auxilium gratiæ, quo præuenitur voluntas & adiuuatur ad actus illos eliciendos; differt enim à concursu, qui præterea requiritur sicut ad alios omnes actus, vt per eum Deus dicatur immediatè operari. Ad actus igitur bonos requiritur aliquod prin-

A cipium actionis, & diuinus concursus; ad actus alios sufficit omnino diuinus concursus.

Certum est secundò, concursum hunc Dei non ita esse aliquid præuium actioni, vt sit intrinsecum ipsi Deo; loquor enim de concursu ad extra: sed difficultas tantum est, vtrum sit aliquid à Deo productum in causa secunda, quod antecedit eius operationem, & sit causa illius; siue voluntatem determinet, siue non, de quo postea videro.

Dico primò, concursum Dei non esse aliquid præuium actioni, tanquam eius principium; sed esse necessarium aliquam actionem. Ita docent, & innumeros alios citant Suarez *lib. 1. de auxiliis, cap. 6. Ruiz de voluntate Dei, disp. 46. & de scientia disp. 49. & 50.* contra plurimos Doctores, qui Dei concursum volunt esse qualitatem impressam causæ secundæ; alij appellant motionem, excitationem, complementum virtutis, applicationem.

Ratio autem est, quia vel concursus Dei totus consistit in illo principio antecedente actionem, siue in hac prima motione; vel consistit in eo principio præuiò simul & actione: neutrum dici potest: ergo concursus Dei tantum est actio, non autem aliquid præuium actioni. Probatur minor; primò enim, quod principium illud præuium actioni non sit totus concursus Dei, clare ostenditur, quia Deus ita concurrat cum causa secunda, vt immediatè influat per se in effectum & actionem: sed si concursus Dei adæquatè consisteret in eo solum principio præuiò, Deus per se non immediatè influeret in effectum, sed tantum produceret in causa principium productiuum effectus; actio autem & effectus non immediatè prodirent à Deo: ergo illud principium præuium non est totus concursus Dei.

Deinde causa quæ solum dat alteri virtutem ad agendum, si non aliter concurrat ad eius actionem, reuerà concurrat solum remotè, ac per accidens; sicut ignis, qui aquam calefacit, non concurrat proximè ad calefactionem causatam ab aqua calida: sed in data suppositione Deus non concurrat ad actus causæ secundæ nisi dando illis virtutem ad agendum: ergo concurrat tantum remotè.

Denique posito concursu Dei implicat vt non ponatur actio: sed posito quouis principio præuiò, potest non poni actio, quia nullum est principium, cuius actionem Deus nequeat cohibere: ergo concursus Dei non consistit in eo solum præuiò principio.

Secundò quod Dei concursus non consistat in eo principio simul & actione, sed in actione sola, probatur, quia causa secunda in ordine ad actus naturales est completa in actu primo: ergo non necessarium accipere debet aliquid à Deo, per quod compleatur in ratione principij actiui. Probo consequentiam. Causa secunda non tam est incompleta in ordine ad actus naturales, quam in ordine ad actus supernaturales: sed ided tantum est incompleta in ordine ad actus supernaturales, quia indiget principio superaddito ad illos eliciendos: ergo si est completa in ordine ad actus naturales, non eget principio. Deinde completum in actu primo dicitur quod non eget vllò complemento, sed habet totum quod requiritur ad operandum; si ergo causa secunda in ordine ad actus naturales eget aliquo principio sine quo non potest agere, certè tam est incompleta in actu primo in ordine ad actus naturales, quam in ordine ad actus supernaturales.

Effugium autem, quo vtuntur aduersarij, non potest illis fauere; dicunt enim principium illud præuium non esse necessarium vt causa secunda possit operari, sed tantum vt operetur.

Sed

Principium
actionis.Ratio pri-
ma.Prima pars
minoris.Secunda
pars mi-
noris.

Quæst. IV. Sect. II. de Concurſu diuino. 161

Sed contra, quia illud est necessarium vt causa secunda possit operari, sine quo non potest operari: sed sine principio illo præuio causa secunda non potest operari: ergo illud est necessarium vt causa secunda possit operari, & non tantum vt operetur.

Deinde ponamus fieri creaturam aliquam à Deo, quæ habeat totum complementum in actu primo, quod videtur non posse negari; certe illa egebit adhuc toto concursu Dei, qui nec erit aliquid præuium actioni, quia sic causa non haberet totum quod actioni præuium est: ergo diuinus concursus erit tunc solum actio.

Denique vel principium illud præuium est necessarium vt causa secunda pendeat à causa prima essentialiter in agendo, & hoc dici nequit, quia causa secunda pendeat à causa prima essentialiter, si non possit agere, nisi simul agat causa prima; vel vt effectus pendeat essentialiter, & hoc non est etiam verum, quia effectus pendeat à Deo essentialiter, si necessariò producat à Deo: ergo principium illud præuium non est illo modo necessarium, sed sufficit vt concursus diuinus sit actio.

Ratio generalis.

Ratio ergo generalis est, quia causa prima etiam si nihil præuium imprimat, obtinere tamen potest fungi munere causæ primæ; tunc enim Deus fungitur munere causæ primæ, quando nulla est causalitas, quæ ab ipso non pendeat; sed quamuis nihil imprimat præuium actioni, omnis tamen causalitas ab ipso pendeat: ergo fungetur munere causæ primæ, quamuis nihil præuium imprimat.

Confirmatur, quia tota quidditas diuini concursus necessariò reperiri debet vbicunque reperitur generalis concursus: sed principium illud præuium non reperitur vbicunque reperitur generalis concursus; Deus enim non potest imprimere quiddam voluntati quando peccat, alioqui Deus exciteret & impelleret ad id quod hic & nunc est mihi peccatum, cum tamen prohibeat & puniat peccatum. Adde quod præuius ille concursus voluntatem determinaret, & totam libertatem excinderet, vt patebit ex sequentibus.

Axiomata contraria.

Obiiciuntur aliquot axiomata desumpta ex S. Thoma, & Philosopho. Primum est, quod *causa secunda non mouet nisi mota à causa prima*; secundum quod *causa secunda applicatur à causa prima*, quod est causas secundas accipere impressionem aliquam à prima: tertium quod *causa secunda subordinatur essentialiter causa prima*: ergo non sunt tantum concausæ, sed aliquid etiam accipiunt à prima. Quartum, quod *causa secunda necessariò excitatur à causa prima*. Quintum, quod *causa a se ideo dicitur prima, quod prior agat, quam causa secunda*: si autem prius agit, imprimat præuium aliquid.

Quæ omnia, quomodo nihil probent, sed significant solum necessitatem diuini concursus simultanei, dicitur *sect. 3*. Ea enim ferè afferri solent vt probetur causas secundas determinari à causa prima.

S. II.

Virum concursus Dei sit eadem actio creaturæ.

Conclusio negatiua.

Dico secundò, concursus Dei non esse actionem realiter distinctam ab actione creaturæ, sed formaliter tantum, aded vt vna sit, & indiuisibilis actio Dei & creaturæ.

Non differunt realiter.

Prima pars, quod vnica realiter actio procedat à Deo, & à creatura, docetur à S. Thoma *prima parte, q. 105. art. 5. ad secundum. Capreolo in secundum dist. 1. q. 2. art. 3. Deza ibidem q. 2. art. 3. Molina prima parte, q. 1. 4. art. 1. 3. dist. 6. Suarez dist. 22. Metaphys. sect. 3. & lib. 1. de auxiliis, cap. 4. & lib. 3. cap. 13. Valque primò R. P. de Rhodes curs. Philosoph.*

A secunda, disput. 185. cap. 5. Ruiz disput. 45. de volunt. Dei, sect. 10.

Ratio est, quia debet actio creaturæ necessariò pendere à Deo immediatè: sed non potest pendere à Deo immediatè, si actio Dei diuersa sit ab actione creaturæ: igitur actio Dei non differt realiter ab actione creaturæ. Maior certa est, quia actio creaturæ non est minus ens per participationem à Deo, quam effectus. Probatur minor. Si effectus produciatur per duas actiones, quarum vna sit à Deo, & altera sit à causa secunda, vel actio quæ sit à causa secunda pendet etiam immediatè per se à causa prima, vel non; si non pendet: ergo non est ens per participationem à Deo; si pendet immediatè à Deo simul & causa secunda: ergo vna, & eadem actio est causæ primæ & secundæ, licque inutilis est actio altera procedens à sola causa prima, quia per illam aliam causa prima sufficienter influit in effectum.

Dices, actionem causæ secundæ pendere immediatè à causa prima, sed per aliam actionem, quæ immediatè à solo Deo est.

Sed contra; nulla enim actio fieri potest per aliam actionem, alioqui daretur processus in infinitum; si enim actio illa, quæ à solo Deo est, non sit per aliam actionem, certe actio quæ à creatura est, cum similiter etiam sit actio, poterit esse immediatè à Deo sine alia actione, præsertim cum eadem actio prodire possit à pluribus agentibus subordinatis, vt nuper probatum est; nam v. g. intellectus & species impressa, potentia & habitus non producant actiones diuersas.

Secunda pars, quod actio hæc proptè est à Deo, differunt formaliter à se ipsa proptè est à creatura, videtur manifesta, quia hæc actio quatenus est à creatura, plures habet formalitates, quas non habet quatenus est à Deo, v. g. est sape mala, est libera, est vitalis, est immanens; quæ omnia non illi conueniunt quatenus est à Deo. Deinde implicat, vt actio hæc, quatenus est à Deo, sit à creatura; & vt sit à creatura, quatenus est à Deo: hoc autem est actionem illam distinctam esse formaliter.

Obiicitur primò. Si effectus eadem actione, qua penderet à creatura penderet à Deo, non penderet à seipso. Deo essentialiter, quod absurdum est. Probatur hæc sequela: quod penderet à Deo per dependentiam non essentialem, non penderet essentialiter: sed effectus penderet à Deo per dependentiam non essentialem; penderet enim per dependentiam accidentalem, & ab eo separabilem: ergo non penderet à Deo essentialiter.

Resp. negando, effectum non pendere à Deo essentialiter, si pendeat per eandem actionem, qua penderet à creatura; quia scilicet non ideo effectus creatus penderet à Deo essentialiter, ex eo quod hæc actualis actio & dependentia, qua penderet actu, sit illi essentialis; sed ex eo, quod carere non possit actione aliqua, per quam pendeat à Deo. Sicut figura est essentialis quantitati finitæ, quamuis nulla sit figura, quæ non possit ab ea separari. Itaque ad illam propositionem, illud non penderet essentialiter, quod non penderet per dependentiam essentialem, responderi debet distinguendo; vel enim sensus illius est, quod illud non penderet essentialiter, à quo separari potest omnis dependentia actualis; & sic concedo: vel sensus est, quod illud non penderet essentialiter, à quo potest separari hæc actualis dependentia, nego. Sed si actio Dei & creaturæ vna est, effectus penderet à Deo per dependentiam non essentialem; si sensus sit quod potest ab eo separari omnis actualis dependentia à Deo, nego; potest separari hæc, & hæc dependentia, concedo.

○ 3

Obiicitur

Secunda
obiectio.

Obiicitur secundò, Nihil esse potest determinatio sui ipsius: sed actio causæ primæ determinat ad indiuiduum actionem causæ secundæ: ergo actio causæ primæ differt ab actione causæ secundæ. Deinde si causa secunda subordinatur causæ primæ in agendo, & ab illa pendet, necesse est ut actio causæ secundæ pendeat ab actione causæ primæ: ergo est necesse ut distinguatur.

Resp. actionem causæ secundæ determinari quidem formaliter ad indiuiduum ab actione causæ primæ, sed non determinari effectiue. Id est, Deus determinat actionem causæ secundæ eo ipso, quod elicit hanc numero actionem, quam elicit etiam causa secunda de se omnino indifferens ad quodlibet indiuiduum actionis. Ad argumentum ergo distinguo maiorem; nihil potest esse determinatio sui ipsius effectiua, concedo; formalis, nego. Deinde falsum est, quod actio causæ secundæ debet subordinari actioni causæ primæ, sicut causa secunda subordinatur causæ primæ; nam sufficit quod actio causæ secundæ subordinetur Dei omnipotentia, nec requiritur quod subordinetur actioni omnipotentia.

Tertia ob-
iectio.

Obiicitur tertio, Si sit actio vna Dei & creaturæ, vel hæc actio prius naturā pendet à Deo, quā à causa secunda, vel prius pendet à causa secunda quā à Deo. Si prius à Deo: ergo concursus Dei determinat & necessitat voluntatem; si prius à causa secunda: ergo in illo priori naturā causa secunda independentē à Deo agit.

Resp. distinguendam esse prioritatem temporis, prioritatem rationis, & prioritatem naturæ. Primum enim certum est, quod actio Dei non est prior tempore, quā actio creaturæ; simul enim agunt ambæ causæ. Secundò certum etiam est, quod nec actio Dei prius naturā est à Deo, quā à creatura, nec prius à creatura, quā à Deo: quia cum sit eadem actio, non causatur actio creaturæ ab actione Dei. Actio itaque illa simul, tum tempore, tum naturā prodit à causa prima, & à causa secunda, quia cum illæ sint duæ causæ partiales partialitate causæ, non partialitate effectus, nulla earum potest agere, aut actionem inchoare sine consortio alterius; sicut constat, habitum supernaturalem, & potentiam ita simul agere, ut actus neque prius pendeat ab habitu quā à potentia, neque prius à potentia quā ab habitu. Verum verò prius ratione actio à causa prima prodeat, quā à causa secunda, dicitur scilicet.

Quarta ob-
iectio.

Obiicitur quartò, Id quo causa secunda determinat causam primam ad præbendum actualem concursum, non est actualis concursus Dei: sed actio creaturæ est id, quo causa secunda determinat causam primam ad exhibendum actualem concursum: ergo actio creaturæ non est actualis concursus Dei. Maior evidens est, quia si concursus Dei determinaret Deum ad præbendum concursum actualem, Deus prius videret suum concursum futurum, quā vellet illum esse futurum. Hæc est præcipua huius materiæ difficultas, ut patebit ex quarta sectione, ubi plenius illa dissoluitur. Nunc breuiter

Respondeo distinguendo maiorem; id quo causa secunda determinat causam primam ad præbendum actualem concursum, non est realiter actualis concursus Dei, negatur; non est formaliter actualis concursus Dei, conceditur: nam actio eadem prout est causa secunda, determinat causam primam ad eandem actionem, quæ sub alia formalitate à Deo erit. Sed hoc, ut vides, difficillimum est, & longiori postea egebit explicatione.

SECTIO III.

Quomodo causa prima, & causa secunda coniungantur ad operandum.

Exposita existentia, & quidditate concursus diuini, sequitur tertium caput, quod propositum; modus nimirum, quo Deus suum illum concursum exhibet: certum enim est, illum exhiberi nullo modo posse, nisi coniungantur simul ad operandum duæ illæ causæ; cum enim illæ simul ad eandem actionem concurrant, oportet ut coniungantur ad operandum: non possunt autem coniungi nisi vel causa prima determinet causam secundam, vel causa secunda determinet primam. Cum enim non casu conueniant, & per accidens ad eandem actionem, sed ex instituto, & per se, omnino necesse est, ut vna determinet alteram, vel certè quod ambæ determinentur ab altera superiore; quod vltimum dici nullo modo potest, ut patet. Sequitur ergo, necesse omnino esse, ut vel causa prima determinet secundam, vel quod secunda determinet primam. Quod ut exponam clarissime, statuendum mihi videtur primò, quod causa secunda, præsertim libera, determinet causam primam, non autem ab ea determinetur ad operandum. Secundò, ad quid determinet, siue utrū causa secunda determinet primam ad speciem & exercitium actus. Tertio, utrū determinatio ad indiuiduum sit à causa prima. Quarto, quale sit Dei decretum concurrenti cum causis liberis. Quintò, quomodo, & per quid causa secunda libera determinet causam primam. In quibus exponendis si fieri copiosior, dandum grauitati & obscuritati difficultatis.

§. I.

Utrū causa secunda determinet causam primam ad concurrendum; an verò causa prima determinet secundam ad operandum.

DE solo hîc loquor generali & naturali concursu Dei ad actus naturales causæ secundæ; de auxiliis autem gratiæ diuinæ ad opera supernaturalia, ad quæ Deus sine dubio præuenit voluntatem, illamque specialiter comitatur à principio vsque ad finem: de illo (inquam) gratiæ concursu, nullam hîc pono disputationem, cum sciam quid Cathedra Petri prohibuerit, & quid philosophicum institutum postulet; cuius fines intra solam naturam descripti sunt, & extra quos egredi alienum esset ab instituto.

Dico primò. Causa secunda ita determinat causam primam ad præbendum concursum generalem ad omnes actus naturales, ut causa prima nullo modo determinet secundam ad operandum.

Hanc assertionem ut solidè demonstrarem, necesse in primis est declarare, quid dicant Authores illi, qui censent causam primam concurrendo sic coniungi causæ secundæ, tum necessariæ, tum liberæ, ut tota determinatio ad operandum sit à causa prima. Ad quod

Obserua, tria esse quibus tota continetur aduersariorū sententia, quæ asserit causam secundam impelli, moneri, determinari ad opus à causa prima. Docent enim primò, determinationem illam, & motionem dari, aut negari causis secundis ex sola Dei voluntate antecedenter ad omnem cognitionem & consensum creaturæ, adeò ut voluntas

Causa pri-
ma & se-
cunda con-
iungi de-
bent ad
operan-
dum.Status qua-
tionis.

Assertio.

Explicatio
contrariæ
sententiæ.

Quæst. IV. Sect. III. de Concurſu diuino. 163

luntas creata non poſſit efficere vt illa determinatio ſit, vel non ſit; cum prior ſit omni actu illius voluntatis. Secundò docent, illam eſſe huiusmodi, vt poſtquam ſemel eſt præſens, implicet omnino vt agat. Tertiò volunt, neceſſitatem huius determinationis oriri ex intrinſeca & eſſentiali ſubordinatione cauſæ ſecundæ cuiuſlibet ad cauſam primam; atque ita voluntatem, ſiue malè agat, ſiue benè, ſemper determinari, & impelli ad operandum. Ita cenſent grauiſſimi multi Doctores ex recentiori ſchola S. Thomæ, contra quos

Prima ratio ex authoritate. Prima demonſtratio ſit ex multiplici authoritate. Vt autem eloquia Scripturarum, decrèta Conciliorum, ſuffragia Patrum, quæ ad hanc rem ſunt innumera, & clariſſima, prætermittam, quia præſcriptos, vt dixi, ſines naturalis Philoſophiæ non egredior,

Pura teſtimonia S. Thomæ. Primum ſit, & clariſſimum teſtimonium S. Thomæ, cuius doctrinæ ac omnibus principiis repugnat aſſerere, quod cauſa prima determinet cauſam ſecundam ad operandum: quod manifeſtè ſic demonſtro. Qui ponunt determinationem actus creaturæ eſſe à cauſa prima, volunt primò concurſum Dei eſſe aliquam entitatem realem à Deo productam in cauſa ſecunda, priuſquàm illa ſuam effundat operationem; hoc autem apertè negat S. Doctor opuſculo 9. q. 38. & quæſt. 22. de veritate, art. 8. & prima ſecunda, quæſt. 49. art. 4. & quæſt. 50. art. 5.

Secundò negant, quod cauſa ſecunda determinet primam, quod tamen expreſſè habetur lib. 3. contra Genes. c. 66. n. 5. vbi ait S. Doctor, cauſas ſecundas eſſe quaſi particulantes, & determinantes actionem primi agentis. Quæſt. 1. de potentia, art. 4. ad tertium: Dicendum, inquit, quòd licet cauſa prima maxime influat in effectum, tamen eius influentia per cauſam proximam ſpecificatur & determinatur. Idem aſſerit q. 5. de veritat. art. 9. ad 10.

Tertiò negant, quod voluntas ſe ipſam determinet ad agendum: S. verò Thomas ſemper hoc aſſerentiſſimè affirmat quæſt. 22. de veritate, art. 5. ad 5. Hoc eſt (inquit) proprium voluntatis, vt voluntas eſt, quod ſit domina ſuorum actuum. Et de potentia, q. 9. art. 1. ad 3. Sole ſubſtantie rationales habent dominium ſui actus, inque in ipſis eſt agere, & non agere. Et prima ſecunda, q. 9. art. 6. ad 3. Homo per rationem determinat ſe ad volendum hoc, vel illud, quod eſt verè bonum, vel apparens bonum. Et in 2. diſt. 25. quæſt. 1. art. 1. ad 3. poſt allatum diſcrimen cauſæ neceſſariæ & liberæ, ſic addit: Sed tamen determinatio actionis, & ſine in poteſtate liberi arbitrij conſiſtitur, unde remanet ſibi dominium ſui actus. Et diſt. 28. q. 1. art. 1. Non eſſet (inquit) homo liberi arbitrij, niſi ad eum determinatio ſui operis pertineret, vt ex proprio iudicio eligeret hoc aut illud. Et diſt. 39. q. 1. art. 1. Ipſa autem potentia voluntatis, quantum in ſe eſt, indifferens eſt ad plura, ſed quod determinatè exeat in hunc actum, vel in illum, non eſt ab alio determinante, ſed ab ipſa voluntate. Certè quid dici poſſit clariùs, non video. Mitto plura, & ſanè innumera.

Quartò aſſerit ſententia quam impugno, cauſam ſecundam liberam ab extrinſeco ſic determinari antecedenter, vt poſita ea determinatione, voluntas non poſſit non agere; hoc autem negat S. Thomas frequentiffimè, v. g. q. 24. de veritate, art. 1. ad 14. Non oportet (inquit) quod humana mentes ſint determinatæ ad aliquos effectus, ſed reſpectu multorum efficaciam habent, ratione cuius conuenit eis libertas. Et quæſt. 2. art. 6. Ex hoc dicitur, aliquid eſſe neceſſarium, quòd eſt immutabiliter determinatum ad vnum. Et quæſt. 2. de potentia, art. 1. 2. Voluntas in quantum voluntas eſt, cum ſit libera, ſi habet ad vnumlibet; poteſt

A enim agere, & non agere; ſic vel ſe agere; velle, non velle. In ſecundum diſt. 28. quæſt. 1. art. 2. ad quartum, ait, Naturalia neceſſario agere, non libera; quia homo habens virtutem po. eſt ex non vti. Et quæſt. 6. de malo, art. unico, ait, diſpoſitionem non ſubiacentem voluntati, mouere ex neceſſitate, non quæ poteſt remoueri. Denique prima ſecunda, quæſt. 1. 6. art. 4. Quia (inquit) voluntas eſt actuum principium, non determinatum ad vnum, ſic Deus ipſam mouet, quòd non ex neceſſitate ad vnum determinat, ſed remanet motus eius contingens, & non neceſſarius. Cætera ſi perfequar, infinitus ſim.

B Quintò contendunt aduerſarij, voluntatem creatam determinari etiam ad actum malum: contrarium clariùs tradit S. Doctor, quàm ſi radiis ſolaribus exſcripiſſet, v. g. in ſecundum, diſt. 37. quæſt. 2. art. 1. ad primum. Prima ſecunda, quæſt. 8. art. 1. Nihil poteſt (inquit) directe eſſe cauſa peccati, niſi quòd poteſt mouere voluntatem ad agendum. Si Deus voluntatem peccantem determinat, mouet eam ad agendum: ergo ex mente S. Thomæ Deus erit cauſa peccati. Alia prætermitto; ſatis hæc ſint, vt videas quàm clare negat S. Thomas id quòd noui eius diſcipuli tam certò aſſerunt.

Secundum verò eſt teſtimonium ex antiquioribus, & grauioribus Thomiſtis, quos manifeſtè conſtat negaſſe determinationem cauſæ ſecundæ à cauſa prima concurrente; ſic thim omnino doceant Ægid. Rom. in 2. diſt. 1. q. 2. art. 6. & diſt. int. 25. quæſt. 1. art. 3. Paludan. in 3. diſt. 18. art. 1. 2. 3. Heruæus quodlib. 1. q. 1. art. 1. Capreolus in primum diſt. 1. q. 2. art. 1. & quæſt. 3. art. 3. & diſt. 38. q. 1. art. 1. 2. 5. Deza in 2. diſt. 24. quæſt. unica, art. 3. & 4. & diſt. 25. quæſt. unica, art. 3. Conradus prima ſecunda, quæſt. 1. art. 2. & q. 6. art. 2. Caietanus 1. p. q. 14. art. 13. & q. 22. art. 4. & quæſt. 41. art. 2. & prima ſecunda, quæſt. 9. art. 4. Ferrariensis lib. 1. contra Genes. c. 67. 81. 82. 88. & lib. 3. c. 56. Dominicus Soto lib. 1. de natura & gratia, c. 15. & 16. Vignierius, Holcot, & plures alij.

D Tertium teſtimonium ſit ſuffragium commune Scholaſticorum, quorum Catalogum dabunt Suarez lib. 3. de gratia, c. 35. Ruiz de voluntate Dei, q. 49. Illi autem ſunt Albertus Magnus 1. p. 1. q. 67. membro 5. vbi docet cauſas ſecundas liberæ gubernari à prouidentia ſecundum conſeſſionem, cui ſæpè reſtituit. Alexand. Alenſis 1. p. q. 26. membro 4. art. 3. & ſæpe alibi. Bonau. in 2. diſt. 22. quæſt. 1. art. unico, q. 1. & 2. Scotus in 4. diſt. 1. q. 1. ad 4. Guillelmus Pariſienſis 1. p. tract. de viſib. Valdenſis lib. 1. doctrinale, à c. 21. ad 30. Dionyſius Cifterciensis in 2. q. 2. & ſæpe alibi. Argentina, Carthuſianus, Auguſtus, Armacanus toto lib. 16. quæſtionum Armenorum.

Denique recentiorum omnium Doctorum eadem vox eſt; defendunt enim quod voluntas libera determinat ſeipſam, Franciſcus Victoria, Petrus Soto, Roſſenſis, Ruardus, Driedo, Vega, Caſtro, Stapletonius, Cardinalis Contarenus, Ioannes Coſclæus, Ioannes Medina, Corduba, Camerarius, Catherinus. Quæ communis Doctorum conſenſio, quamuis ſola eſſet, ſufficeret ſanè ad perſuadendam veritatem ſententiæ quam propoſui.

E Quartum denique teſtimonium ſit conſenſus Philoſophorum, etiam Ethnicorum, præſertim Platonis & Ariſtotelis. Et primò quidem de Platone luculentum ſuffragium eſt Nemefij lib. de homine, c. 38. Omnis (inquit) Platonis oratio eò pertinet, vt electiones, & aliquas actiones ex electione in poteſtate noſtra eſſe oſtendat. Idem ex Platone refert Theodoretus contra Græcos, Iuſtinus in Apolog. ad Antoninum, Clemens Alexand. lib. 5. Strom. c. 7.

Teſtimonium veterum Thomiſtarum.

Suffragium commune Scholaſticorum.

Conſenſus Philoſophorum, etiam Ethnicorum.

Alcinous c. 19. Platonicos addere hic non lubet, omniū insignes in eo genere; reliquis præcellunt Philo lib. quod Deus sit immutabilis, Plotinus enneade 3. lib. 1. 2. 3. enneade 6. lib. 8. c. 1. Maximus Tyrius differt. 25. n. 49. locum clarissimum Porphyrij affert S. Cyrillus lib. 3. contra Iulianum.

Aristotelis insignia sanè sunt testimonia: tertio Ethic. c. 5. Nostra (inquit) in potestate virtutes omnes, & vitia collocantur; quibus enim in rebus in nostra situm est potestate agere, & non agere, & in quibus non agere, in his etiam agere. Idem habetur lib. 1. de interpretat. c. 8. & 9. Metaphys. textu 10. ubi ostendit potentias rationales esse ad opposita: Quæ quidem (inquit) cum ratione contrariorum sunt; quæ irrationales, unus. Et lib. 2. Eudemiorum, c. 7. & 1. Moralium, c. 10. Eius discipulos non refero, quorum vna vox est, voluntatem dominam esse suorum actuum. Pulchra ex Alexandro referunt Eusebius lib. 6. præparat. c. 7. Cyrillus lib. 3. in Iulianum, ad text. 1. Immerito ergo Philosophum trahere aduersarij conantur in suas partes, quia sæpe 7. & 8. Phys. dicit, omne quod mouetur ab alio moueri: ex quo concludit, necessariò dari primum aliquem Motorem immobilem. Immerito (inquam) quia non id dicit Philosophus, quòd existimer esse necessariam actua-lem motionem ab extrinseco, cum id in omnibus animalibus sit manifestè falsum; sed nomine motus intelligit primam productionem, & conseruationem. Omne (inquit) quod mouetur, necessariò produci debuit, & conseruari ab alio primo mouente; quod cum sit immutabile, non potuit ab alio produci. Exemplum autem baculi quod adducit, non debuit in omnibus esse simile. Ex quo tam multiplici testimonio liquet (opinor) quàm sit tuta, & indubitata sententia, quam proposui.

Definitio libertatis.

Secunda ratio est, quia si causa prima determinat causam secundam ad operandum, etiam eam, quæ libera est, nulla prorsus voluntati creatæ libertas relinquitur, tum remota, tum proxima; idest nullus est in voluntate vsus libertatis, ad eò ut voluntas nunquam expedita sit proximè ad agendum, nec vnquam agat liberè. Quod argumentum vrgent efficaciter citati nuper Doctores, & à nobis videtur 1. parte, & prima secunda clarissimè demonstratum.

Prima probatio.

Primò quia omnis necessitas orta ex necessitate antecedente violat libertatem: si Deus concurrendo determinat causam secundam, necessitat illam antecedenter: ergo violat libertatem. Maior probatur, quia datur aliqua necessitas contraria libertati; nam libertas propriè dicta illa est, quæ opponitur necessitati; necessitas consequens non tollit libertatem, ut patet, sed eam supponit: ergo sola est necessitas antecedens, quæ destruit libertatem. Deinde, quod ponitur in voluntate independentè à voluntate, facitque ita illam agere, ut non possit non agere, tollit indifferentiam & dominium voluntatis in suum actum, quæ tota libertas est: necessitas antecedens facit voluntatem agere, & ponitur independentè à voluntate: ergo violat libertatem. Præterea certum est apud omnes Dialecticos, quod quoties antecedens est necessarium, consequens non potest esse contingens: vnde argumentor. Quoties antecedens non pendet à libero arbitrio, neque pendet etiam consequens: concursus necessitatis & determinans non pendet à libero arbitrio: ergo nec ab eo pendet actus qui ex eo sequitur. Potestque confirmari efficaciter in his exemplis. Amentia, pueritia, amor beatificus idè tantum impediunt vsu libertatis, quia sunt impedimenta, quæ voluntas remouere non potest, neque

A simul cum illis in sensu composito non operari: necessitas antecedens illud idem habet: ergo illa eripit libertatem.

Iam verò minor primi argumenti, quæ erat, quod si Deus concursu suo determinat voluntatem creatam, imponit illi necessitatem antecedentem, nulla eget probatione; necessitas enim antecedens illa est, quæ oritur ex suppositione antecedente, id est, ex suppositione, quæ facit ut voluntas agat, & ponitur independentè ab omni actu voluntatis: determinatio primæ causæ concurrentis facit ut voluntas agat, & ponitur independentè à voluntate: ergo illa facit necessitatem antecedentem.

B Secundo argumentor ex ipsa natura & definitione libertatis, quæ definitur, Potestas agendi & non agendi, positis, idest, stantibus omnibus, quæ ad agendum sunt prærequisita; hoc enim est per quod potentia libera differt à potentia non libera, quæ licet possit non agere quando non adsum ea quæ ad agendum necessaria sunt, positis tamen illis non potest non agere, ut sæpe alibi demonstraui. Ex quo formatur facilis demonstratio.

Illà potentia non est libera, quæ non habet potestatem agendi, & non agendi positis omnibus requisitis ad operandum in sensu composito; quia, ut dixi, nulla est potentia necessaria, quæ sublati requisitis ad agendum, seu in sensu diuiso, non possit non agere: sed si causa prima determinat causam secundam præbendo ei concursum, causa secunda positis omnibus ad agendum prærequisitis in sensu composito, cum illis non potest non agere; nam ille concursus Dei est vnus ex prærequisitis ad agendum: ergo causa secunda non est vnquam proximè libera & indifferens ad agendum, vel non agendum. Imò certum est quod esse liberum, est habere dominium sui actus, ut sæpe dixi; si autem Deus concursu suo determinat voluntatem, illa non habet dominium sui actus: quod probò. Habere dominium sui actus, est illum elicere si velit, & non elicere si velit, vel etiam contrarium elicere: sed si voluntas à Deo determinetur, non potest ita disponere de suis actibus, ut illos eliciat, si velit; & si velit, non eliciat, vel etiam contrarios eliciat; quod enim sic alligatur ad vnus actum, ut non possit illud non elicere, non habet potestatem disponendi de pluribus: ergo si voluntas determinetur à Deo, manifestum est, quod illa non est domina sui actus.

D Denique manifestum est quod voluntas, si à Dei concursu determinetur, nec habet libertatem proximam contrarietatis, idest ad amandum proximum, vel ad eum odio habendum; sic enim habet determinationem concursus ad odio habendum, v. g. ut concursus nullo modo sit ei paratus ad eum amandum. Neque habet proximam libertatem contradictionis, idest ad omittendum actum, vel ad eum ponendum; tunc enim non omittit liberè actum v. g. amoris, quando nullo modo potest illum ponere: sed quoties voluntas omittit actum, nullo modo potest eum ponere, quia quoties voluntas omittit actum amoris, non habet determinationem causæ primæ ad eum ponendum; si enim eam haberet, poneret actum: sed sine tali determinatione non potest ponere actum amoris: ergo voluntas non potest ponere, quoties illum omittit. Sed neque potest illum omittere quoties elicit, quia sic illam determinat concursus, ut non possit illum respuere. Nihil ergo est reliquum libertatis, si determinatio causæ secundæ à Deo est.

E Prima & sollemnis aduersariorum euasio est, quod voluntas posito concursu determinante, potest quidem non operari, vel etiam contrarium operari, in sensu

Ex definitione libertatis.

Tollitur libertas contrarietatis & contradictionis.

AT
fio
ter
m
fin
po

Euasio de sensu composito & diuiso.

Quaest. IV. Sect. III. de Concurſu diuino. 105

ſenſu diuiſo; quamuis non poſſit non operari in ſenſu compoſito. Senſum autem compoſitum & diuiſum ſic explicant. Voluntas (inquiunt) determinata non poteſt non operari, ideſt quamdiu habet determinationem; ſed poteſt non operari in ſenſu diuiſo, ideſt ſi auferatur concurſus determinans.

Sed contra ſic inſto. Vt voluntas ſit proximè libera, debet poſſe agere & non agere, ſtantibus omnibus prærequiſitis ad agendum in ſenſu compoſito, & non tantum in ſenſu diuiſo, alioqui, vt ſæpe dixi, nulla eſt cauſa neceſſaria, quæ non agat liberè; nam ignis ſublato concurſu Dei determinante, tam poteſt non agere, quàm voluntas hominis: ergo tam eſt liber. Deinde argumentor. Tunc tantum ſenſus compoſitus, ſeu ſuppoſitio præſens non violat libertatem, quando ponitur dependenter à voluntate, quæ poteſt illum impedire; quando autem ponitur independentem à voluntate, quæ non poteſt illum impedire, toties violat libertatem, & vocatur ſenſus compoſitus, ſeu ſuppoſitio antecedens: ſed concurſus determinans poſitus in voluntate, facit ſenſum compoſitum independentem à voluntate: ergo tollit libertatem. Minor admittitur ab aduerſariis. Probatur maior. Aliquis ſenſus compoſitus, ſeu ſuppoſitio præſens, violat libertatem: ſed ille non poteſt eſſe alius ſenſus compoſitus, quàm is, qui eſt independentem à voluntate: ergo ſenſus compoſitus poſitus independentem à voluntate, violat libertatem. Probatur maior. Si ſuppoſitio illa quæ auferat poteſtatem non agendi in ſenſu compoſito, non violat libertatem, cæcus liber eſt ad videndum; ille qui detinetur in vinculis, liber eſt ad currendum; beatus liber eſt ad peccandum; amens & puer liberi ſunt ad agendum bene aut male, quia pater illas eſſe ſuppoſitiones, quibus ſublatis, habetur poteſtas agendi; ſi enim amouetur cæcitas à cæco, videbit; ſi tollatur à beato viſio Dei, poterit peccare; ſi vincto ſoluantur vincula, & carcer aperiatur, poterit currere: ergo eſt manifeſtum, quod quoties ſuppoſitio independentem à voluntate tollit in ſenſu compoſito poteſtatem non agendi, violat libertatem, quamuis eam poteſtatem relinquat in ſenſu diuiſo. Et ſanè manifeſtum eſt, quod aliqua ſuppoſitio præſens poteſt afferre voluntati neceſſitatem contrariam libertati: Deus v. g. poteſt cogere ad aliquid voluntatem; cogit v. g. damnatos vt ſint in inferis; homo damnatus ad furcam, cogitur mori: ſed nihil poteſt afferre neceſſitatem, niſi ſit in ſenſu compoſito; quod enim poſitum non eſt, non poteſt afferre neceſſitatem: ergo neceſſitas in ſenſu compoſito tollit libertatem.

Altera euasio de po-
tentia ſimul-
tatis &
ſimultate
potentia.

Altera euasio aliter explicat ſenſum compoſitum & diuiſum. Voluntas (inquiunt) in ſenſu compoſito non poteſt non agere, neque aliud agere, ſed tantum in ſenſu diuiſo, ideſt non poteſt actio contraria, vel non actio componi, & iungi cum concurſu determinante; ſed tamen voluntas retinet ſemper potentiam ad non actum, vel ad actum contrarium; ſicque ſuppoſitio antecedens non deſtruit potentiam agendi, & non agendi, quamuis impediat actionem, & non actionem: ſicut duæ actiones contrariæ non poſſunt eſſe ſimul, & tamen voluntas habet ſimul potentiam ad actiones contrarias; ſimiliter enim voluntas poſito concurſu habet ſimultatem potentia, ſed non habet potentiam ſimultatis, ideſt ad oppoſita ſimul habenda.

Sed contra. Voluntas quæ habet concurſum determinantem in ſenſu compoſito, eodem modo ſe habet, quo voluntas beati habentis Dei viſionem;

A quo potentia motrix hominis vincti; quo voluntas pueri, aut amentis: ſed in illis omnibus potentia non eſt proximè libera: ergo neque proximè libera eſt voluntas determinata. Probatur maior; nam voluntas Beati v. g. quamuis propter viſionem non poſſit carere actu amoris, habet tamen potentiam ad amandum, vel non amandum; ideſt, quamuis non habeat poteſtatem ſimultatis, habet tamen ſimultatem potentia: ſed voluntas determinata per concurſum non habet potentiam ſimultatis, ſed tantum ſimultatem potentia: ergo eodem modo ſe habet. Vnde iterum argumentor. Vt aliqua potentia ſit proximè libera, non ſufficit vt habeat ſimultatem potentia, ſed exigitur vt habeat potentiam ſimultatis; non ſufficit quod habeat entitatem potentia agendi & non agendi, ſed debet habere antecedenter potentiam ſimultatis; non quidem copulatiuè, vt patet, quia non poteſt agere ſimul, & non agere; implicat enim vt iungat actum cum non actu; ſed diſiunctiue, ita vt poſſit agere ſi velit, vel non agere ſi velit; alioqui in omnibus exemplis quæ attuli, potentia eſſet proximè expedita: ſed voluntas habens concurſum non habet diſiunctiue potentiam ſimultatis: ergo non eſt proximè libera.

Dices, Voluntas habens amorem in ſenſu compoſito, non poteſt habere carentiam amoris: ergo libertas non exigit potentiam ſimultatis.

Instantia.

Reſp. dixiſſe me ſapius, quod ſenſus compoſitus poſitus dependenter à libertate, non tollit libertatem, ſed eam ſupponit; vnde conſeſſo antecedente, diſtinguo conſequentiam; ergo libertas non exigit potentiam ſimultatis, conſequentem, concedo; antecedentem, nego.

Tertia ratio eſt, quia ſi cauſa ſecunda propter dependentiam & ſubordinationem eſſentialem ad cauſam primam debet determinari à cauſa prima, neque ſine illa determinatione poteſt erumpere in vllum actum; certè neceſſario ſequitur, quod Deus eſt verè ac propriè cauſa, & author peccati cuiuſlibet, non tantum ſecundum materiale, ſed etiam ſecundum ipſum formale peccati. Sed hoc in Theologia plenè (vt arbitror) demonſtratum tract. 1. diſput. 5. non virgebo pluribus, hanc vnā rationem omnino claram hîc addens. Tunc determinatur voluntas ad malitiam formalem peccati, quando determinatur ad aliquid, quo poſito inuitabilis homini eſt malitia formalis: ſed ſi voluntas determinetur ad id, à quo hîc & nunc inſeparabilis eſt malitia, determinatur ad aliquid, quo poſito inuitabilis illi eſt malitia: ergo determinatur ad malitiam formalem. Probatur maior. Malitia formalis vel eſt aliquid priuatiuum, vel eſt poſitiua formalitas: ſed voluntas non poteſt determinari ad illud priuatiuum, aut ad formalitatem, niſi quatenus determinatur ad id à quo inſeparabiliter reſultat: ergo ſi voluntas determinatur ad materiale, ex quo reſultat priuatio, vel formalitas, determinatur etiam ad formale.

Deus erit cauſa & author peccati.

Confirmatur clariffimo exemplo. Sit Iudas in ſtatu, in quo deliberat, an proditor ſit Chriſtum, an non: Deus ex ſua ſola voluntate determinat illum ad prodicionem, potiùs quàm ad non prodicionem; potiùs ad malum, quàm ad bonum; non vt impleat munus cauſæ primæ, nam æquè illud impleat, ſi determinaret ad bonum. Tunc oſtendo manifeſtè, quod Deus Iudam determinat ad formalem malitiam. Si quando Deus Iudam determinauit ad materiale peccati, non determinaret ad formale, Iudas ſe ipſum ad illud decerneret: ſed poſito quod Iudas determinatus fuerit ad materiale, à quo inſeparabilis

PHODG

parabilis est malitia, & quo posito, malitia illi est inquitabilis, non se determinat: quod probat. Iudas non se determinat ad id quod non est in eius electione ut sit, vel non sit: sed posito quod Iudas sit determinatus ad aliquid, quo posito non potest vitare malitiam, non est in eius electione ut sit, vel non sit malitia: ergo Iudas determinatus ad materiale peccati, non se determinat ad formale.

Alia plura possem addere, quæ sequuntur incommoda, & absurda ex sententia, quam impugno; quæ tamen quia spectare videntur ad Theologiam, prorsus hic omitto, quia solum hic specto Dei concursum naturalem: de auxiliis gratiæ planè abstineo dicere.

Prima obiectio ex multis testimoniis S. Thomæ.

Obiiciuntur primò aliqua testimonia S. Thomæ. Primò enim (ut supra monui) dicit S. Doctor, *causas secundas moueri à prima*; imò negat illas agere nisi ab ea motas. Vbi præuius concursus videtur indicari, & inclinari. Tertiò ait, *esse in Deo ideas præfinites & prædeterminantes*. Quartò ponit *quest. 3. de potentia, art. 7.* duplicem virtutem in potentia creatam; vnam firmam & permanentem, alteram transeuntem; quæ vltima virtus esse non potest aliud, quàm præmotio voluntatis à Deo. Denique Deum vocat causam primam: non est autem causa prima, si non determinat, sed determinatur.

Resp. In nullo ex huiusmodi testimoniis significari determinationem causæ secundæ à prima. Dicit S. D. causas secundas moueri à prima eo modo, quo dicitur grauius & leuius moueri à generante, quia virtutem ab eo mouendi acceperunt; in quo etiam sensu negat illas agere nisi motas. Vbi etiam sepius significat actus indeliberatos voluntatis liberæ, quorum principium est sine dubio causa prima, ne detur progressus in infinitum. Vnde dicit sepe Philosophus, illos esse à bona fortuna. In eodem sensu dicit S. Doctor, causas secundas inclinari ad agendum, & applicari, quatenus accipiunt ab eo virtutes naturales, per quas inclinantur & applicantur. Ponit etiam in Deo ideas præfinites, & prædeterminantes actiones omnes creaturarum, etiam liberarum, postquam vidit illas futuras sub conditione; tunc enim sine vlllo libertatis dispensio prædefinit illas fo maliter absolute, non tamen sine conditione aliqua virtuali, ut exposui prima parte. Merito etiam statuit duplicem potentiam in causa creata; vnam quæ intrinseca sit, & innata; alteram quæ sit transiens, & extrinseca tantum, vbi significatur solum Dei omnipotentia parata præbere concursum simultaneum. Denique nihil mirum est, Deum causam vocari primam, quia eius virtus vniuersalis est, & ad omnes effectus sic necessaria, ut nulla causa sine illo cooperante possit exercere suam virtutem, sed sint inertes omnes, & emortuæ sine Deo.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. A causa indeterminata & indifferente implicat oriri effectum determinatum; determinatum enim & indeterminatum opponuntur contradictoriè: omnis causa libera est indifferens, nisi aliunde determinetur: ergo à causa secunda libera non potest oriri certus effectus & determinatus, nisi Deus ad illum determinet. Deinde quando aliquis effectus determinatus prodit ab aliqua causa, debet reddi ratio cur ille potius effectus prodeat, quàm alius: sed si prodeat à causa indifferente, non poterit assignari vlla ratio: ergo non potest vllus effectus prodire à causa indifferente, nisi Deus illum determinet.

Resp. primò quidem, eodem planè argumento probari posse, quod Deus debet ab extrinseco agen-

te determinari, cum sit maximè liber, & indifferens ad agendum, aut non agendum. Vnde

Resp. secundò, quod à causa indifferente actiue potest effectus prodire determinatus, quia illa causa dicitur actiue indifferens, quæ vim habet se determinandi ad opposita; vnde mirum non est, quod ab ea prodeat effectus determinatus. A causa verò indifferente, quæ vim non habet se determinandi, certum est non posse oriri effectum determinatum, nisi ab extrinseco illa determinetur. In causa igitur libera se ipsam determinante redditur ratio cur hic actus prodeat ab ea nunc potius, quàm alius, quia illa causa cum sit domina suorum actuum, cum posset se non determinare ad hunc actum, libere tamen ad illum se determinauit; nec enim reddi potest alia ratio, quare voluntas velit, nisi quia vult.

Obiicitur tertio: Necessitas ex suppositione non est contraria libertati; determinatio Dei concurrentis necessitas tantum est ex suppositione, qualem facit Dei præscientia, & prædefinitio: ergo illa determinatio non tollit libertatem.

Resp. distinguendo maiorem; necessitas ex suppositione consequenti, id est quæ causatur libere à voluntate, atque adeò sequitur eius determinationem, non est contraria libertati, concedo; necessitas ex suppositione antecedente, quæ videlicet causat actum voluntatis, & eum non supponit, non est contraria libertati, nego: si enim certum est, quod aliqua necessitas tollit libertatem, certe illa debet esse aliqua suppositio; nam id quod non supponitur esse, non tollit libertatem; determinatio autem illa voluntatis antecedens est, & non causatur ab vlllo actu voluntatis, ideo illa prius excindit omnem usum libertatis. Scio alia multa proferri ab aduersariis, quæ sanè vmbra difficultatis non habent, ut cum aiunt solam causam vniuersalissimam posse producere vniuersalissimum effectum, id est esse existentiam; solam causam summè æqualem producere posse vltimam actualitatem, seu existentiam. Sed hæc, & alia huiusmodi absolute negari debent, sequeretur enim ex iis, nullam causam secundam habere virtutem agendi.

S. II.

Verum causa secunda determinet causam primam ad speciem, & ad exercitium actus.

Dico primò, causas secundas, tum necessarias, tum liberas determinare obiectiue causam primam ad speciem, & ad indiuiduum actus, non absolute, sed supposito eius decreto æterno de concursu causis secundis præbendo, quoties illum exigent.

Obserua primò, duobus modis posse vnam causam determinari ab alia, primò effectiue, secundò obiectiue. Determinare causam aliquam effectiue, est producere aliquid in ipsa causa, quod illam trahat ad opus, ut artifex effectiue determinat securum ad sciendum lignum, imprimens illi motum. Determinare obiectiue causam aliquam, est ostendere illi aliquid, quo viso statim libere se applicet ad id, ad quod decreuit se applicare; ut cum pauper, cui decreueram subuenire, ostendit mihi suam indigentiam, determinat me ad faciendam illi nunc elemosynam, quam aliqui non facerem. Certum est non posse Deum effectiue à causa secunda determinari; nihil enim in ipso Deo produci potest: sed determinare illum creatura potest ostendendo ipsi suam necessitatem, & exigentiam, cui Deus semper decreuit subuenire. Hoc est determinare obiectiue.

Obserua

Quaest. IV. Sect. III. de Concursu diuino. 167

Determina-
re ad spe-
ciem.

Ad exerci-
tium.
Ad indiui-
dum.

Prima pars
conclusio-
nis.

Secunda
pars con-
clusionis.

Obserua secundò, determinationem aliam esse quoad speciem, aliam quoad exercitium, aliam quoad indiuiduum. Determinare influxum secundum speciem, est efficere ut influxus tendat ad effectum talis speciei, non alterius, v. g. ut ignis producat, non aqua. Determinare secundum exercitium, est efficere ut effectus nunc potius producat, quam ante. Determinare ad indiuiduum, est facere ut influxus tendat ad hunc numero effectum potius quam ad alium eiusdem speciei, v. g. quod producat ignis A, potius quam ignis B. His positis,

Dixi causam primam determinari obiectiue à causa secunda quoad speciem & exercitium, non quod causa secunda determinet absolute voluntatem Dei ad dandum huc & nunc talem concursum in specie; sic enim Deus se voluntarie determinat, cum sit liber; sed quia est obiectiua ratio postulans in tali tempore concursum huius speciei, & non alterius, quem Deus non potest negare posita voluntate, quam ab eterno habuit subueniendi necessitati causarum secundarum.

Prima ergo pars de determinatione ad speciem actus manifesta est primò pro causis necessariis, quia illae sunt ex sua natura determinatae ad vnum, neque possunt ad alios effectus excurrere: v. g. ignis ex sua natura determinatus est ad producendum ignem, non aquam; ideoque natura ignis est tota ratio cur Deus cum igne potius ignem producat, quam aquam: ergo causae naturales determinant Deum ad speciem actus; id est propterea Deus praebet concursum ad effectum talis speciei, & non alterius, quia causa secunda petit concursum talis speciei, non alterius; eamque suam indigentiam obicit Deo. Deinde pro causis liberis hoc etiam patet, quia libertas contrarietatis sita in eo est, quod voluntas se ipsam determinet ad actum talis speciei, & non alterius, v. g. ad amorem potius, quam ad odium: sed non potest determinare se ipsam ad speciem, quin etiam determinet Deum obiectiue; si enim voluntas determinet se ipsam ad amorem, & non ad odium, ratio cur Deus concurrat ad amorem erit exigentia & determinatio causae secundae, non autem determinatio Dei: ergo causa secunda libera Deum determinat ad speciem.

Et hoc vnum voluere omnes illi Doctores qui dicunt, concursum, quem Deus praebet, esse indifferentem ex eo, quod non tendat nisi ad rationes generales entis; sic enim docent Molina, & Ruiz nuper citati; non enim intelligunt, quod à Deo producantur solae rationes genericae, creatura verò producat rationes specificas, quo nihil dici posset absurdius; quia cum rationes specificae sint entia per participationem, debent produci à Deo; & cum identificentur cum rationibus genericis, certe produci vna non potest sine altera. Volunt igitur tantum illi Doctores, concursum Dei esse indifferentem, quia quamuis totus effectus secundum omnes gradus sit à Deo, Deus tamen à causa secunda determinatur ad speciem actus: ratio enim cur effectus sit in tali specie, est determinatio creaturae, non autem Dei determinatio; ideoque formaliter eius concursus est indifferens, & tendit ad solas rationes entis superiores, quamuis realiter ad omnes tendat, cum eius concursus sit ipse concursus creaturae.

Secunda pars de determinatione ad exercitium non est minus euidens, primò pro causis necessariis, quia illae positis omnibus requisitis ad agendum, determinatae sunt ex sua natura, ut non possint non agere: ergo illae non determinantur à Deo, sed Deum determinant.

Secundò pro causis liberis probata est in supe-

riori assertionem, ubi probatum est, causam secundam non determinari à prima: ergo causa secunda determinat causam primam, quia scilicet alioqui tota excideretur libertas & indifferentia voluntatis; libertas enim contradictionis est indeterminatio ad agendum, & non agendum, & determinatio voluntatis per se ipsam, quod alibi saepe demonstratum est. Voluntas ergo determinat seipsam ad exercitium actus, & ad illud Deum determinat. Vide ibi dicta.

Obicitur primò. Si causa secunda Deum determinat, sequitur Deum in agendo pendere à creatura, quod nemo dicere auit. Probatur tamen, quia si verum est dicere: Idem Deus operatur, quia causa secunda operatur; verum est dicere, quod Deus pendet à creatura: sed si causa secunda Deum determinat, verum est idem Deum operari, quia causa secunda operatur: ergo verum est quod Deus in operando pendet à creatura. Deinde si causa secunda determinaretur à Deo, causa secunda penderet à Deo in operando: ergo si causa prima determinetur à causa secunda, certe pendet à causa secunda.

Resp. negando sequi, quod si Deus determinetur obiectiue, supposito suo decreto, pendeat à causa secunda in operando; sine illa enim operari posset si vellet; & si noller operari, non operaretur: si ergo ab aliquo penderet, à suo penderet decreto, non à creatura; nam licet Deus exigentiam sequatur creaturarum in operando, posset tamen ea neglecta operari quidlibet aliud. Quod autem hoc nolit, non propterea dependet à creaturis in operando, sed tantum propter immensam suam liberalitatem decreuit earum sequi exigentiam. Ad argumentum negatur prima illa maior; si verum est, Deum idem operari, quia creatura operatur, verum est quod Deus in operando pendet à causa secunda. Hoc (inquam) nego, quia Deus obiectiue solum determinatur, & supposito decreto suo. Si causa secunda determinaretur à Deo, penderet ab eo, quia determinaretur effectiue, non obiectiue.

Obicitur secundò. Si causa secunda seipsam determinat, & causam primam, debet causa secunda dici primum principium sui actus: sequetur etiam quod causa prima subest, causa verò secunda praest; imò quod Deus causa est secunda, creatura verò est causa prima. Denique sequetur, Deum cum creaturam videt labi ad malum, lapsum eius sequi, suoque influxu adiuuare, trahique ab eo in societatem flagitij, quod designat.

Resp. duo posse intelligi per primum principium sui actus: primò principium omnino independens ab alio: secundò id quod se ipsum determinat. Creatura non potest priori modo dici primum principium sui actus, sed tantum secundo modo. Et sane quando voluntas male facit, non potest assignari principium vllum antea voluntate, & ipsa est primum principium suae ruinae. Quod ad alterum sequi, praestare causam primam, & secundam subesse, negandum est, quia causa secunda non absolute primam determinat, sed tantum ex suppositione diuini decreti facti liberaliter, ratione cuius voluit libertatis inclinationem sequi ut posset voluntas operari libere, & mereri, aut demereri, in quo non subest, sed adiuuat operantes ex nostra determinatione. Vnde nec sequitur, quod Deus causa sit secunda; causa enim prima non illa dicitur, quae determinat; sed illa cuius influxus omnibus plane aliis agentibus necessarius est. Denique de societate flagitij quod additur, supra reiectum est, cum dixi Deum non concurrere nisi ad materiale peccati, cum concurrat ut causa prima, & bene faciat id quod male creatura operatur.

Obicitur

Prima ob-
iectio.

Secunda
obiectio.

Tertia ob-
iectio.

Obiicitur tertio. Tunc voluntas non potest seipsam determinare quando non habet actualem concursum Dei: sed si voluntas Deum determinat, non habet actualem Dei concursum tunc quando seipsam determinat: ergo si voluntas Deum determinat, non potest seipsam determinare. Maior est evidens, quia sine Dei concursu creatura nec agere potest, nec determinare seipsam. Probatur minor. Si creatura Deum determinat, prius determinat seipsam, quam determinet Deum: sed Deus non exhibet suum concursum antequam sit determinatus: ergo Deus non exhibet suum concursum nisi postquam creatura seipsam determinavit.

Respondeo, determinationem creaturæ voluntatis posse concipi, vel pro actu ponitur, vel pro ut concipitur futura sub conditione, si nimirum divinus ei detur concursus. Non potest quidem actu poni determinatio creaturæ antequam actu ponatur divinus concursus, sed antequam Deus ponat suum concursum, potest cognoscere illam determinationem pro ut futuram hic & nunc, si præbeat voluntati suum concursum. Id quod Deum determinat, non est actualis ipsa determinatio creaturæ, sed est illa determinatio præiusta sub conditione si detur concursus.

Ad argumentum itaque conceditur maior, & minor distinguitur: sed si voluntas Deum determinat, non habet actualem Dei concursum tunc quando actualiter determinat seipsam, nego; tunc quando cognoscitur sub conditione quod seipsam determinabit, concedo: tunc enim sufficit si habeat concursum paratum sub conditione, non requiritur ut illum actu habeat. Ad probationem distinguitur maior: si voluntas Deum determinat, prius determinat seipsam actu, quam determinet Deum, negatur; prius cognoscitur determinare seipsam sub conditione, concedo.

Instabis: Illa determinatio creaturæ necessarius est à Deo, cum sit ens participatum: ergo Deus determinat creaturam.

Resp. distinguendo antecedens: illa determinatio creaturæ est à Deo, formaliter ut determinatio est, nego; pro ut actio est, concedo.

Multa video contra hoc adhuc posse obijci. Primo, quod impossibile videatur decretum, quod Deus dicitur habere de præbendo concursu; quia illud erit contrarium libertati. Secundo, quia nihil videtur assignari posse, per quod causa secunda determinet Deum ad præbendum concursum; id est, quod nihil Deus videre potest in creatura, per quod determinetur hic & nunc ad exhibendum concursum, & non antea. Quæ duo breviter postea expediri poterunt, quantum satis est Philosopho; plenior enim illa tractatio data est prima secundæ.

S. III.

Utrum causa prima determinet causam secundam ad individuum actus.

Conclusio
affirmans.

Deo tertio determinationem effectus quoad individuum actus peti à causa prima, non autem à causa secunda, vel à circumstantiis aut materia: id est, agens creatum elicit hunc effectum numero, & non alium; hanc actionem numero, & non aliam in eadem specie, quia Deus determinat ut hic effectus numero, & hanc numero actio producantur. Ita docent Suarez *disp. 5. sect. 9. num. 7.* Hurtadus *disp. 10. sectione 4.* contra Valquem *tom. 3. in 3. partem, disp. 74. c. 8.* Valentia *3. parte, disp. 11. q. 1. art. 3.*

A Ratio est, quia determinatio effectus ad individuum non potest oriri ab alia causa, quam à prima: ergo fit à causa prima. Antecedens probatur primo pro causa libera; illa enim non potest se determinare ad id quod non cognoscit: sed non cognoscit varias actuum individuationes, cum enim amas, non præfers amorem A, amor B: ergo causa libera non potest se determinare ad individuum actus.

Secundo idem probatur in omnibus causis; vel enim hæc determinatio peteretur ab ipsa natura causæ, vel ex intrinseca ratione effectus certum postulantis ordinem, vel ex circumstantiis, vel à tempore: à nullo ex his capitibus potest oriri: ergo à sola causa prima oriri potest. Primo quod non possit oriri ex ipsa natura causæ, probatur, quia ignis est omnino indifferens ad producendum ignem A, vel ignem B, aut C: neque habet in se aliquid, quo determinetur potius ad ignem A, quam ad ignem C. Secundo non petitur ab intrinseca ratione effectus qui postulet esse prius, quam alter; quia si daretur essentialis ordo effectuum inter se, non posset etiam divina virtute fieri ut ordo hic mutaretur: hoc autem falsum est, quia in resurrectionibus miraculosis effectus, qui antea erant priores, facti sunt posteriores: non est igitur ordo iste effectuum intrinsecus effectui. Tertio non à materia, quia illa indifferens est ad omnes formas & actiones recipiendas, cum sit potentia universalis. Quarto non à circumstantiis, quia illæ circumstantiæ sunt aliquod individuum: ergo causa illarum circumstantiarum debuit determinari per aliquid aliud, non à circumstantiis aliis, sic enim daretur progressus in infinitum.

Tertio declaratur modus, quo causa prima determinat causam secundam ad individuum actus; ius determinatio. quando enim ignis v. g. hic & nunc applicatur ligno, habet virtutem completam ad calefactionem ut octo; sed nihilominus ex se indifferens est ad illam, vel ad illam calefactionem ut octo, neque magis inclinat in vnam, quam in aliam; tantum enim curat facere actionem aliquam singularem; hoc autem vel illud individuum facere non curat. Videns itaque Deus causam secundam ita perplexam, ut suppleat defectum causæ naturalis, determinat ad individuum, tribuens hunc numero concursum, & non alium ex innumeris quos præbere tunc posset: & quia divinus concursus idem omnino est cum concursu creaturæ, necesse est concursum causæ secundæ determinari hoc modo ad hanc singularitatem, & consequenter ad hunc effectum numero; v. g. si possum scribere duobus calamis, tu verò eripias mihi vnum, tunc permittis mihi scriptionem per vnum, & impedis scriptionem per alterum.

Obiicitur primo. Causa prima non potest determinare ad individuum, quin determinet etiam ad speciem & exercitium, quia gradus individui idem est cum specifico; qui enim determinat ad gradum individuum, determinat ad omnia, quæ cum ipso identificantur; sicut qui producit gradum individuum, necessario producit specificum.

Resp. negando causam secundam determinari à Deo quoad speciem & exercitium, etiam si determinetur ad individuum, quia illi gradus, quamvis identice sint vna res, distinguuntur tamen formaliter: nego autem eum qui determinat ad gradum individuum, determinare ad omnia, quæ sunt vnum realiter cum illo gradu individuo, sed tantum ad ea quæ sunt vnum formaliter. Fateor eum, qui producit gradum individuum, producere necessario gradum specificum, quia productio terminatur ad

rem

tem propt̃ est in se à parte rei; determinatio terminatur ad rem propt̃ subest intellectui praescedenti formalitatem vnam ab alia, vt dixi agens de praefinitionibus obiectiuis.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Si determinatio quoad speciem & exercitium peteretur à causa prima, excideret tota libertas creata: ergo excidit etiam libertas, si Deus determinet ad indiuiduum. Probatur consequentia, quia posito quod Deus decreuerit dare hunc numero concursum, & non aliū, voluntas non est amplius indifferens ad producendam vllam aliam actionem: ergo non habet plenam libertatem; si enim plena libertas tollitur per determinationem ad speciem, certè illa tollitur multò magis per determinationem ad indiuiduum.

Resp. libertatem causae secundae nullo modo tolli per determinationem ad indiuiduum, sicut tolleretur per determinationem quoad speciem vel exercitium. Ratio est, quia determinatio quoad indiuiduum non tollit libertatem contrarietatis, neque libertatem contradietionis, quae duae sufficiunt ad integram libertatē. Triplex videlicet excogitari potest voluntatis indifferencia. Prima est libertas contrarietatis, qua possum amare, vel odire. Secunda contradietionis, qua possum amare, vel nō amare. Tertia libertas ad indiuiduū, qua possum elicere amorem A, vel amorē B. Essentia creatae libertatis exigit duas priores indifferētiās, sed vltimam istam non exigit. Igitur determinatio quoad indiuiduū cum non tollat libertatem contrarietatis, aut contradietionis, nec enim determinat ad agendū, neque ad non agendū intra talē speciem, nullo modo tollit libertatem, sicut eam tolleret determinatio quoad speciem, & quoad exercitium; determinatio enim quoad exercitium supponit duas determinationes iam factas, vnde nec facit vt voluntas, quae non esset operatura, operetur, neque vt eliciat actum talis speciei, quem non esset elicitura; sed tantum facit vt actum eiusdem speciei cum ceteris innumeris quos posset elicere voluntas, eliciat potius quam alios.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertio. Voluntas est libera non solum ad amandum & non amandum, sed etiam ad amandum intensè, aut remissè; sed intensio & remissio actus pertinent ad indiuiduationem actus; ergo voluntas libera est circa indiuiduationem actus. Minor est certa; nam amor vt quatuor, non differt specie, sed indiuidualiter tantum ab amore vt sex.

Resp. voluntatem esse liberam, & se determinare ad amandum intensè, vel remissè; sed nego determinationem ad intensionem & remissionem actus esse determinationem ad indiuiduum, quia voluntas potest elicere plures actus intensos vt sex, & plures actus intensos vt octo. Si quid ratur ergo, quomodo determinetur ad hunc actum vt sex potius quam ad alium actum vt sex, fateor quod intensio actus non pertinet ad speciem actus, sed est aliquid accidentale ipsi qualitati; ideo dici potest pertinere ad speciem accidentalem.

Quarta obiectio.

Obiicitur quarto. Si causa secunda esset prius indifferens quoad indiuiduum actus, ita vt posset quodlibet producere, posset etiam producere naturaliter effectum iam corruptum sine vilo miraculo, & sic mortuorum resurrectio non erit impossibilis naturaliter.

Resp. causam secundam esse quidem ex se indifferentem ad omnes effectus, qui possunt produci naturaliter, cuiusmodi non est effectus iam corruptus; sed quia tamen causa propter quam reproduci non potest effectus, solum est (vt aliàs dixi) decretum diuinum, ideo dici potest causam secundam esse quidem ex se indifferentem ad productionem effectus corrupti, si adsint omnes dispositiones requisitae ex parte subiecti, & Deus ad eum determinet: g. sol hodie indifferens est, quantum est ex se, ad producendum idem lumen quod heri producebat; si enim Deus illud determinaret

R. P. de Rhodis curf. Philosoph.

A ad eius productionem, tam bene illum produceret, quam aliud lumen: & quando corpus embryonis formatum est, & paratum ad vnionem cum anima, tam bene vniretur animae hominis mortui, quā alteri animae de nouo creatae. Sed absolutè tamen dici non debet causa secunda indifferens ad productionē effectus corrupti, quia propter diuinum decretum de non reproducendis effectibus corruptis, & saepe propter defectū dispositionū necessariarū ad productionem talis effectus, ille non potest sine miraculo iterū produci.

Resurrectio ergo mortuorum est verè supernaturalis secundum modum, non propter solum Dei decretū, sed quia suppletur in ea dispositiones necessariae ad productionem effectus; solo videlicet imperio, in instanti, sine vilo agente applicato, sine materia vlla disposita per prauas alterationes, corpora corrupta & dissipata resumunt priorem statum, quod est supernaturale.

§. IV.

Quale sit decretum, quo proximè Deus omnipotentiam suam applicat ad praebendum concursum.

Contra datam resolutionem de determinatione causae primae per causam secundam, grauissima (vt notabā) difficultas est, quia Deus non potest actu praebere suum concursum causae liberae hic & nunc operanti, quin ab aeterno decreuerit concursum illum praebere; id est, quin habuerit voluntatem fixam & determinatā praebendi hoc tempore talem numero concursum; Deus enim in tēpore nihil facit, quod facere non decreuerit ab aeterno. Sed neque fuit illud decretum duntaxat aliquod generale ac confusum, quo dixerit, *Volo concurrere cum causis secundis quoties ipsae hoc exigent*; sed etiam dixit distinctissime, *Volo cum tali causa, in hoc instanti concurrere ad talem actū*; & quando actu exhibet concursum dicit, *Volo hic & nunc applicare meam omnipotentiam, & praebere concursum*. Vnde videtur quod illud decretum absolutū est, efficax, determinatum, & antecedens productionem effectus; sed cum decreto absoluto & antecedente videtur non posse stare voluntatis indifferencia, cum huiusmodi decretū non possit frustrari effectū; ergo cum concursu Dei non potest stare indifferētia voluntatis creatae.

Statu controuersia.

D De hoc Dei decreto fusè disputabam prima secunda, agens de libertate voluntatis; & plenè de illo discesserunt Suarez disp. 22. Metaphys. se 4. & lib. 1. de concursu Dei, c. 14. Vasques 1. p. disp. 87. c. 1. Lessius de gratia, c. 4. Arrabal disp. 77. Ruiz de voluntate Dei, disp. 45. Moncaus disp. 13. c. 9. Fasolus q. 19. art. 4. Herice, Ariaga, & reliqui Theologi communiter. Mihi obiter indicasse hic satis erit quae alias dixi plenius.

Dico tertio. Decretum, quo Deus proximè applicat suam omnipotentiam ad cooperandum causis secundis liberis, non esse simpliciter antecedens, sed sequi: scilicet eorū quae voluntas liberè factura est, nec esse simpliciter determinatū & absolutum, neque simpliciter conditionatum & indifferens; sed ita esse absolutum, vt aequiuallenter sit conditionatum & indifferens.

E Quatuor partes habet conclusio sigillatim, sed breuissimè probandas. Primo, quod decretum illud non sit simpliciter antecedens, probatur, quia illud decretum, quod sequitur praerisionem conditionatam eorum quae voluntas factura est, non est simpliciter antecedens; nam licet antecedit effectum absolutè futurum, sequitur tamen illum futurum sub conditione: sed voluntas dandi concursum voluntati liberae hic & nunc, sequitur praerisionem conditionatam actus voluntatis, aliqui necessitaret voluntatem antecedenter & eā modo ageret voluntas: ergo illa voluntas diuina non est simpliciter antecedens.

Illud decretum non antecedens.

P

Secundò,

Non est simpliciter absolutum.

Secundò, quod illud decretum non sit simpliciter absolutum & determinatum, probatur primò, quia si simpliciter efficax, absolutum, & determinatum ad vnum, voluntas nunquam facere posset ea quæ non facit, & ita nunquam peccaret aliquid omitiendo. Probatur hæc sequela, Voluntas facere non potest id ad quod paratur, non habet cōcursum: sed voluntas nunquam haberet paratum cōcursum ad ea opera, quæ non facit; Deus enim non pararet cōcursum nisi per decretum absolutum & efficax, quod semper habet effectum: ergo voluntas nunquam facere potest ea quæ omitit, si decretum hoc Dei est absolutum & determinatum. Secundò, vel illud decretum ita sequitur consensum voluntatis præuissum conditionatè, ut dicat ordinem ad præuisionem illam, vel ita ut nullum ordinem ad eam dicat; si dicit ordinem ad illam scientiam: ergo non est simpliciter absolutum, sed includit aliquam conditionem, ut patet; si non dicit vllum ordinem ad illam scientiam, neque vllò modo ab ea pendet: ergo facit necessitatem antecedentè simpliciter; quod probò. Illa est suppositio simpliciter antecedens, quæ non pēdet vllò modo à consensu voluntatis, & necessariò infert effectum: hoc decretum nullo modo penderet à consensu voluntatis, & necessariò infert effectum, cum esset absolutum & efficax: ergo illud decretum esset suppositio antecedens. Tertiò, si decretum illud absolutum est, & efficax, Deus per scientiam necessariam, non autem per scientiam conditionatam præuideret consensum voluntatis, & sic ille consensus est simpliciter necessarius. Probo hanc sequelam. Implicat ut Deus præuideat consensum voluntatis futurum conditionatè, quin præuideat omnes eius causas, quæ necessariè sunt ad eius existentiam, quarum vna est decretum efficax dandi cōcursum: sed Deus per scientiam necessariam, non autem per scientiam vllò modo liberam cognoscit, quod si habeat decretum absolutum dandi cōcursum, voluntas operabitur; hoc enim est omninò necessarium: ergo Deus cognoscit consensum voluntatis per scientiam necessariam. Neque satis facit Vasques dicens, istud esse decretum duntaxat comitans; patet enim quod sit antecedens, cum sit vnum ex prærequisitis ut ponatur consensus.

Non est formaliter conditionatum.

Tertiò, quod illud decretum non sit simpliciter conditionatum, probatur, quia voluntas purè conditionata non potest ponere actu & efficaciter effectum, quamdiu manet conditionata: hæc Dei voluntas actu, & efficaciter ponit cōcursum, est enim voluntas actu cōcursum præbens voluntati consentienti: ergo illa voluntas non est purè, ac formaliter conditionata. Deinde si voluntas illa esset conditionata formaliter, Deus diceret, *Ego volo præbere cōcursum si voluntas consenserit*: hoc autem implicat, quia cum Dei cōcursum & consensus voluntatis sint actio eadem, Deus diceret, *Volo concurrere, si concurrero*: ergo voluntas illa non est formaliter conditionata.

Non est indifferens.

Quartò, quod illud decretum non sit simpliciter inefficax, & indifferens ad disuncta, ita ut Deus habeat solum voluntatem concurrenti ad amorē, vel ad odium, & applicandi suā omnipotentia ad bonum, vel ad malū opus, demonstrari potest primò, quia illa voluntas est efficax, quæ habet suum effectum; voluntas enim inefficax dicitur illa, quæ non habet effectum; inefficax illa, quæ habet effectum: sed voluntas exhibēs hūc & nunc cōcursum ad amorē, habet effectum; voluntas enim actu amat, ut suppono: ergo illud decretum non est inefficax. Secundò, quod etiam non sit indifferens ad duo disuncta, probatur manifestè, quia illa voluntas non est indifferens ad duo disuncta, quæ habet effectum determinatū ad vnā partem disunctionis, & non ad alā: sed voluntas qua Deus proximè hūc & nunc applicat suā omnipotentia mihi loquenti, habet effectum

A cum determinatū ad vnā partem disunctionis, & non ad aliā: ergo illa voluntas non est indifferens ad disuncta. Deinde implicat ut illa voluntas sit indifferens, & tamen efficax, alioqui poneret actu duo contradictoria; vellet enim efficaciter agere: ista voluntas, qua Deus proximè applicat suā omnipotentia, est efficax, ut ostendit ergo implicat ut illa voluntas proxima sit indifferens; si enim æqualiter terminatur ad disuncta, quæ opponuntur cōtradictioni, certè ponit omninò æqualiter vtrumque disunctum oppositum cōtradictioni. Denique illa voluntas cum operatur, non est indifferens ad disuncta, quæ antequam operetur, determinatur à causa secunda ad vnā partem disunctionis: sed Dei voluntas determinatur à causa secunda ad vnā partem disunctionis: ergo voluntas illa proxima non est simpliciter indifferens. Dico, voluntas proxima; quia certum est, quod voluntas remota & generalis præbendi cōcursum omnibus causis liberis, est indifferens & conditionata.

Quintò itaque sequitur ut decretum istud sit conditionatum, ut dixi, virtualiter, & æquiualeuter, ita ut Deus non dicat, *Volo concurrere si voluntas consenserit*; sic enim decretum esset conditionatū formaliter: sed, *Volo concurrere ita ut non hoc vellem, si voluntas creata vellet omittere actionem*, quod est decretum esse conditionatum virtualiter. Probatur autè, quia istud decretum, ut probauimus, nec est simpliciter absolutum, nec obicit voluntati liberæ; nec est formaliter & simpliciter conditionatum, ne sit inefficax: ergo est conditionatum virtualiter, sic enim neque simpliciter antecedens est, cum supponat scientiam conditionatam, & ab illa penderet; neque tollit libertatem, cum includat illam ut conditionem. Neque inefficax est, cum absolute dicat, *Volo concurrere, sed ita tamen ut cessare possit voluntas à cōsensu, & illum omittere*: quod est decretum esse dependens à voluntate.

Decretum conditionatum virtualiter.

Sic ergo componi possunt dissidentes Authorum sententiæ; qui enim volunt istud decretum esse absolutum & efficax, non excludunt conditionem virtuale, cum etiam velint illud pēdere à scientia conditionata; & qui volunt illud esse conditionatū, indifferens, & inefficax, non ponunt conditionem & indifferenciam nisi virtuale, eo quod Deus, quantum est ex se, paratus sit non agere, si voluntas velit omittere consensum; & tam paratus sit ad vnum extremū disunctionis quam ad aliud extremū. At in hoc differt decretum Dei concurrenti cum causis necessariis, à decreto concurrenti cum causis liberis, quod illud sit absolutum simpliciter, & sine conditione vlla virtuali; cum tamen istud æquiualeuter sit conditionatum. Neque in hoc vllus est circulus, ut cōstabit ex ista dicēdis.

§. V.

Quid sit illud, quo causa secunda determinat primam ad præbendum cōcursum.

Hæc est altera, ut monebam, eaque grauissima difficultas, qua probatur implicare ut causa secunda determinet Deum ad concurrenti; si enim Deum obiectiue determinat, sanè debet per aliquid illi determinare; nihil autem videtur posse assignari per quod Deum determinet; non enim entitas ipsa voluntatis Dei determinat, cum illa sit indeterminata, & indifferens; neque ipsa voluntatis determinatio, quia illa cū sit actio voluntatis, vel certè illa includat, est etiam realiter ipse cōcursum Dei, atque ita Deus per suū cōcursum determinabitur, ut velit præbere cōcursum; quod implicat, quia cōcursum est aliquid posterius voluntate præbendi cōcursum. Multi etiam sunt in hac explicanda difficultate Theologi, quos citavi nuper: mihi satis erit obiter explicare, quæ dixi alias diffusius. Dico quartò, Deum non posse determinari à causa

Conclusio quadri-membri.

Quæst. IV. Sect. II. de Concursu diuino. 171

sa secunda, quin videat aliquid in ipsa, per quod exciteretur, & determinetur hic & nunc ad agendum; illud autem esse non posse actionem, quam eliceret voluntas; si se sola posset agere; neque determinationem voluntatis causalem, aut formalem, præuisam conditionatè, si detur concursus; sed esse actionem ipsam conditionatè futuram, si Deus decreuerit accommodare se voluntati, dando illi concursum. Quatuor sunt partes conclusionis.

Deus videt aliquid in creatura per quod determinetur.

Primo, quod Deus videat aliquid in causa secunda, per quod determinetur & exciteretur ad exhibendum concursum suum, miror posse à nonnullis negari, qui aiunt, præberi à Deo concursum duntaxat indifferentem, & parari omnipotentiam ad ea quæ voluntas voluerit, eo modo quo paratus est habitus concurrere cum potentia; quod est Deum cæco modo agere. Probatum autem, hoc effectiue determinari à voluntate, sed obiectiue, ut dixi: sed determinari Deum obiectiue, est Deum videre rationem aliquam obiectiuam, per quam exciteretur; ergo Deus videt in creatura rationem aliquam obiectiuam, per quam excitarur. Deinde non potest Dei omnipotentia hic & nunc applicari ad cooperandum, nisi per Dei voluntatem applicetur: sed voluntas non potest applicare omnipotentiam nisi aliquid videat intellectus per quod exciteretur voluntas, quæ ut patet, nunquam fertur in incognitum: ergo intellectus Dei videt aliquid in creatura cum qua concurrat. Præterea Dei decretum dicitur esse posterius scientiæ conditionatæ eorum, quæ voluntas factura est: ergo voluntas non operatur sine directione illius scientiæ, videturque aliquid, à quo exciteretur. Denique cæcus ille modus operandi profus dedecet intuentem omnia providentiam.

Deus videt quid factura sit voluntas sine concursu.

Secundò, illud per quod creatura Deum determinat, seu illud, quod Deus videt, & per quod excitarur ad operandum hoc & non aliud, hic & nunc, non ante, neque post, non est actio, quam causa secunda eliceret si posset operari sine concursu Dei; Deus enim (inquiunt quidam Doctores) videt voluntatem operabundam, id est operaturam hic & nunc, si absque Deo posset operari; quod sanè placere nullo modo potest. Primò, quia illud quod est omnindò impossibile, non potest terminare scientiam Dei practicam, neque dirigere voluntatem; nunquid enim chimæra potest terminare scientiam practicam Dei, quæ semper terminatur ad aliquod operabile? Sed id quod voluntas creata faceret hic & nunc, si per se sola posset operari, est aliquid impossibile ac chimericum: ergo illud non potest dirigere voluntatem Dei, nec terminare scientiam eius practicam. Deinde Deus non potest cognoscere voluntatem operaturam hic & nunc, si posset operari sine Deo, nisi cognoscat actionem in indiuiduo, quam elicitura esset voluntas: sed non potest cognoscere operationem vllam in indiuiduo, quam elicitura esset voluntas, si operaretur sine concursu Dei; quia nulla huiusmodi operatio est possibilis: ergo Deus non potest cognoscere quod voluntas esset operatura sine concursu Dei. Denique absurdum est dicere, voluntatem esse actu liberam dependentem à conditione aliqua impossibili. Fateor Deum multa cognoscere impossibilia: v. g. videt quod si Spiritus sanctus non procederet à Filio, non distingueretur à Filio; sed nego tantum, quod huiusmodi conditio impossibilis dirigat vquam voluntatem Dei ad operandum, & quod terminet scientiam Dei practicam.

Tertia pars.

Tertiò, id quod Deum determinat, non est determinatio ipsa creatæ voluntatis absolute futura, ut patet; quia actio voluntatis ut fiat, exigit diuinum

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A concursus: ergo non potest videri absolute futura talis actio, nisi iam decretus sit diuinus concursus: ergo actio illa iam absolute futura non determinat Deum ad decernendum concursum. Sed neque actio illa voluntatis determinat Deum conditionatè præuisa sub tali conditione, si detur concursus. Ratio est, quia id quod determinat Deum ad concursum, est aliquid prius concursu: sed actio creaturæ præuisa conditionatè, si detur concursus, non est prior concursu: ergo actio creaturæ futura conditionatè si detur concursus, non determinat Deum ad concursum.

Quartò itaque, id per quod causa prima determinatur ad dandum concursum, seu id quod Deus videt, est determinatio ipsa voluntatis creatæ futura conditionatè, si Deus decreuerit dare concursum accommodando se voluntati, quia verè illud Deus videt, & illud antecedit concursum; decretum enim concursus antecedit concursum: ergo per illud potest excitari, & determinari Deus ad dandum concursum. Deinde potest Deus determinari per actionem creatam futuram dependentem ab omnibus suis causis: sed quando Deus dicit, *Voluntas agit si ego decrevero concurrere cum illa*; Deus videt actionem voluntatis futuram dependentem ab omnibus suis causis futuris conditionatè: ergo per illam potest determinari.

Obiicitur primò, hinc sequi, quod diuinus concursus est posterior, saltem ratione, quàm actio causa secunda, siue quod hæc actio prius ratione prodiit à causa secunda quàm à causa prima: consequens illud absurdum est, quia in illo priori concursu creaturæ independens esset à Deo, & consequenter non esset ens per participationem à Deo: ergo id quod Deum determinat, non est actio creaturæ. Probatum maior. Quia id quod determinat Deum ad concursum, est prius concursu: actio creaturæ determinat Deum ad concursum: ergo est prior concursu.

Resp. non esse absurdum dicere, quod actio causa secunda in aliquo sensu dici potest prior ratione, quàm concursus cause primæ; prius enim ratione significare potest id quod est ratio ut aliquid sit, & non contra: hæc enim propositio vera est, *Idcirco Deus agit, quia creatura illum determinat*: hæc autem falsa, *Idcirco agit creatura, quia Deus se determinat*. Si autem prius ratione significet id quod potest concipi agere independentem, certè concursus Dei non est posterior concursu cause secunda, quia implicat concipi causam secundam agere independentem à causa prima. Neque potest vllum signum rationis fingi, in quo agant causa secunda, & non agat prima; sed tantum in eodem signo concipitur agere causa secunda, & determinare obiectiue Deum ad cooperationem. Fateor ergo, quod actio creaturæ ut conditionatè futura, præcedit actualem exhibitionem concursus; sed nego quod actio creaturæ absolute posita, illam præcedat; hæc enim Deum non determinat, ut patet.

Obiicitur secundò, Deus hanc propositionem cognoscit per scientiam necessariam, *Si ego dederò, vel si voluerò dare voluntati meum concursum, voluntas se determinabit ad agendum*; est enim hoc necessarium & infallibile: ergo Deus ut determinetur, non videt actionem voluntatis futuram sub ea conditione; semper enim videt actionem eo modo futuram.

Resp. illam quidem propositionem cognosci per scientiam necessariam, *Si ego dederò concursum, voluntas agit*; & per hoc Deus non determinatur. Sed istam, *Si ego decrevero dare concursum accommodando me voluntati*; Deus cognoscit per scientiam conditionatam, quia decretum hoc Dei, ut patet, non est absolutum, sed dependens à voluntate. Si Deus diceret, *Si ego absolute decrevero concurrere,*

Quarta pars.

Prima obiectio.

Secunda obiectio.

Voluntas ager, esset propositio necessaria; sed ista contingens est, *Si e. o. decrevero concurrere sequendo existentiam voluntatis, voluntas liberè operabitur*; & hoc est quod videt Deus, & per quod determinatur.

Tertia obiectio.

Obiicitur tertio, Deus non potest videre determinationem voluntatis creatæ, quin videat illam existentem dependentem ab omnibus suis causis, sed una ex illis causis est decretum Dei de dando concursu: ergo Deus non potest videre determinationem creatæ voluntatis, quin videat suum decretum: ergo non determinatur ad decretum per illam determinationem: ergo Deus determinatur ad decretum per ipsum decretum.

Resp. Deum non posse determinari ad decretum per ipsum decretum, sed posse determinari ad decretum per aliquid quod in obliquo connotet ipsum decretum conditionatè futurum. Vnde ad argumentum concedo, quod Deus non potest videre determinationem creatæ voluntatis, quin videat decretum suum conditionatè præsum ab ea connotari; nego autem ultimam consequentiam: ergo non determinatur ad decretum per illam determinationem quæ in obliquo connotat decretum futurum conditionatè; sic enim ipsum decretum non determinat decretum, sed aliquid connotans in obliquo decretum, in quo nihil est incommodi.

QVÆSTIO V.

De causa finali.

Aristoteles 2. *Physic. cap. 8.*

Causam finalem Ethica considerat agens de fine ultimo ad quem homo debet dirigere suos actus, & ex illo totam vitam ordinare. De hac autem causa quinque sunt physice considerationis. Primum existentia & quidditas causæ finalis cum variis eius diuisionibus: secundò principium causandi finis: tertio causalitas: quarto effectus: quinto quænam agentia agant propter finem.

SECTIO I.

Quidditas diuiso, & existentia causæ finalis.

Quidditas definitione continetur; diuiso multiplex est. Circa existentiam finis controuersum dicitur hoc loco est, utrum finis verè participet conceptum formalem causæ, & sit vera causa.

Definitio.

Dico primò, rectè finem definiti, *Id cuius gratia, seu id propter cuius amorem fit aliquid*. Materia videlicet causat recipiendo, forma actuando, efficiens per positum influxum, finis per bonitatem & conformitatem.

Due conditiones.

Colligitur autem ex data definitione, quod ad finem due requiruntur necessariò conditiones. Prima ut per se, seu propter propriam bonitatem sit amabilis: secunda ut eius gratia fiat aliquid; medium videlicet propter aliud amatur, & efficitur. Finis est id propter quod amatur, & sit aliud; quidquid enim amat voluntas, vel illud propter se amat, vel propter aliud, id est vel in eo sistit, vel illud ordinat ad aliud. Id in quo sistit, dicitur finis; quod ordinatur ad aliud, dicitur medium.

Finis ultimus & non ultimus.

Dico secundò, duas esse præcipuas diuisiones finis; primò enim diuiditur in finem *ultimum*, & non *ultimum*. Finis ultimus est is, qui tantum propter bonitatem suam appetitur, & non propter aliud, seu ad quem alia omnia referuntur, ipse verò ad nihil aliud refertur in tali serie; ut sanitas, Dei visio, &c. Finis non ultimus est, qui propter bonitatem quidem suam appetitur, sed ita tamen ut ap-

petatur etiam propter aliud: ingrederis v.g. carcerem, ut des elemosynam, & elemosynam illam ad remissionem peccatorum ordinas; elemosyna illa finis est, quia per se amatur, & medium, quia propter aliud amatur. Rursum autem finis ultimus alter est simpliciter ultimus, ad quem omnia creata referuntur, vel explicitè, vel implicitè; ipse verò ad nihil aliud refertur: huiusmodi est Deus, & & & alter est ultimus secundum quid, qui propter se sic expetitur, ut propter aliud non expetatur intra certam seriem actionum; huiusmodi finis potest esse sanitas, quæ licet referibilis sit ad aliud, tamen intra seriem quandam actionum non ordinatur ad aliud. De fine simpliciter ultimo, ad quem ut scopum collineare debent omnes actus nostri, dicitur in principio Ethicæ.

Secundò celebris est diuisio finis in finem *cuius gratia*, & finem *cui*: finis cuius, est ipsa res assequenda, ad quam media omnia diriguntur, ut sanitas est finis cuius gratia pharmacum hauritur. Finis cui est subiectum cui talis res desideratur; ille qui haurit pharmacum finis est cui sanitas amatur. Rursum finis cuius diuiditur in finem *qui*, & finem *quo*. Finis qui, est res ipsa quæ desideratur; finis quo, est assequatio, seu possessio rei; v.g. Beatitude est finis cuius gratia homo existit, sed in ea finis qui, est Deus; finis quo, est visio Dei. Circa diuisionem hanc notissimam in finem cuius, & finem cui; in finem qui, & finem quo, tria necessariò debent obseruari.

Primum est, diuisionem hanc non esse diuisionem finis in duos fines adequatos, sed in duas rationes eiusdem finis, qui simpliciter dicitur cuius gratia; quia videlicet nunquam vnus ex illis finibus suam exercet causalitatem sine altero, id est nisi relatus & coniunctus cum altero. V.g. cum sit aliquid propter sanitatē, non sit illud propter sanitatem in abstracto, sed propter eam ut coniungendam cum subiecto sanando. Illud ergo quod adequatè mouet agrotum, est sanitas futura in se ipso, id est, esse sanum. Finis ergo cui, & finis cuius duæ sunt rationes inadæquate vnum adequantes finem totalem; finem cuius, ut formam acquirendam; finem cui, ut subiectum informandum. Idemque dicendum rursum est de fine qui, & fine quo, ex quibus tanquam ex partibus integratur vnus finis cuius.

Secundum est, quod vterque ille finis verè participat rationem finis, quia vterque propter se amatur, non propter aliud; finis enim cuius gratia, tametsi ametur alteri tanquam bonum ipsi conueniens, verè tamen habet rationem finis, quia propter bonitatem suam appetitur, & ad ipsum alia ordinantur omnia, ut constat in sanitate quæ amatur ut conueniens agrotis, & propter illam fiant omnia pharmaca. Neque obstat, quod finis cuius ordinatur ad finem cui; unde videtur amari propter aliud, & ad aliud ordinari; dupliciter enim potest aliquid ad aliud ordinari. Primò ut medium ad finem assequendum, & quidquid eo modo ad aliud ordinatur, finis rationem non habet. Secundò ordinatur ad subiectum tanquam vltima ratio assequenda, & hoc non tollit rationem finis. Itaque finis cuius, non appetitur propter aliud primo, sed secundo modo; quia non appetitur tanquam aliquid vtile ad bonum aliquod vltius assequendum, sed tanquam bonum assequendum: sanitas enim v.g. licet non appetatur propter se ipsam extra subiectum, sed propter se ipsam in subiecto, tamen particula illa, *propter*, non denotat vltiorem aliam formam assequendam, sed solum denotat subiectum; ideoque dici non potest medium, sed verus finis. Nam v.g. per actum speciei Deum amamus ut nobis bonum & vltimum finem nostrum, & illum ad nos ordinamus.

Finis cuius, & finis cui.

Non sunt duo fines adequati.

Habent vtram rationem finis.

ordinamus tanquam ad subiectum, cui est conueniens, non tanquam medium ad finem.

Vtri potius
conueniat
ratio finis.

Tertium est, vtrum ratio finis magis conueniat fini cui, quam fini cuius; an contra, idest, vtrum magis ametur finis cuius, quam finis cui. Puto autem distinctione opus esse; nam vel finis cuius est ipsa ratio formalis amandi finem cui, vel bonitas finis cui est formalis ratio amandi finem cuius. Si primum, finis cuius magis amatur quam finis cui, nec ad illum ordinatur, v. g. cum Deum amamus per amorem concupiscentia, quatenus nobis bonus est, non nos magis amamus quam Deum, neque Deum ad nos referimus, quod esset inordinatissimum, sed nos ipsos potius referimus ad Deum, tanquam ad bonum nostrum, cui volumus coniungi; in eo enim actu Dei bonitas est obiectum formale, quod primo respicitur, & cuius gratia desiderantur reliqua omnia. Quando vero ratio formalis amandi finem cui est bonitas illi propria, non autem bonitas finis cuius, tunc certum est finem cuius minus amari quam finem cui, cum ad illum ordinetur, vt cum expeto mihi sanitatem, magis me amo quam sanitatem, quam non nisi propter me amo.

Finis est vera
causa.

Dico tertio, finem esse veram & realem causam physicam. Ita communiter cum Philosopho 2. *Phys.* 6.2. & 3. vt indubitatum asserunt Philosophi omnes & Theologi, quorum sensum deserit Hurtadus *diff. 13. de anima, sect. 5.* contra quem consueverunt Socrates & Plato, qui solam causam finalem asserbant esse, ac vocari debere causam.

Probatio.

Ratio est, quia id à quo realiter, & per se pendet effectus, est causa realiter & per se illius effectus: sed effectus physicus realiter & per se pendet à fine; nam ab eo realiter & per se pendet effectus, propter quod, seu cuius gratia producit, & quod verè mouet agens ad agendum: sed finis est id propter quod producit effectus, & verè mouet agens ad agendum: ergo ab eo pendet effectus; cum enim volo recuperare sanitatem, illa me realiter mouet ad sumendum pharmacum.

Deinde causa efficiens, quæ temerè non agit, per se exigit agere alicuius gratia: ergo effectus exigit fieri alicuius gratia. Denique particula, *propter*, non minus designat veram causalitatem, quam particula *ex*, vel *à*: finis autem est id propter quod: ergo non minus est causa, quam materia, vel efficiens.

Prima ob-
iectio.

Obiicitur primo. Omnis causa est principium: sed finis non est principium, nam duo hæc opponuntur: ergo finis non est causa.

Resp. duplicem in humanis actionibus distingui solere ordinem: primus dicitur ordo intentionis, secundus ordo executionis. Ordo intentionis est ille, in quo finem cognitum desideramus & amamus, & media ad illum obtinendum querimus, vbi quinque includuntur actus, cognitio finis, amor finis, intentio efficax, consultatio seu inquisitio mediorum, & electio aliquorum mediorum præ aliis. Ordo executionis est in quo, mediis inuentis & electis vtimur ad consequendum finem, seu is quo per media electa finem ipsum acquirimus. Certum est finem, qui est vltimus in executione, semper esse primum in intentione; quia semper ante omnia intenditur finis, tum ex eius amore media eliguntur; at verò in ordine executionis acquiritur finis per media, quæ causæ sunt efficientes finis; vnde patet finem in ordine intentionis esse principium, non autem in ordine executionis.

Secunda
obiectio.

Obiicitur secundo. Quod non existit, non causat realiter: finis non existit quando mouet ad sui consequentem: ergo finis non causat realiter.

Resp. verum quidem esse, quod nihil efficienter causare potest, si non existat; falsum autem, quod

R. P. de Rhodis *curf. Philosoph.*

A causare non possit finaliter. Ratio est, quia modus causandi efficientis est per actionem actu egredientem ab agente, tanquam à principio actuali; actio autem actualis non egreditur nisi à principio actuali. At verò modus causandi causæ finalis non est per actionem actu & proximè egressam ab ipso fine, sed tantum procedentem à fine vt mouente agens à quo proximè actio egreditur; finis enim causat tantum mouendo agens; mouet autem quamuis non existat realiter, sed tantum per apprehensionem.

Obiicitur tertio. Illa non est causa realiter, quæ causalitatem non habet nisi metaphoricam: finis vt (postea dicitur) causalitatem non habet nisi metaphoricam, quia motio metaphorica causalitas est finis: ergo finis non est causa realiter. Deinde si finis esset causa, idem esset causa sui ipsius, quia finis est effectus ipse productus. Denique creaturæ Deum possunt mouere metaphoricè, non possunt autem exercere causalitatem aliquam in Deum: ergo mouere metaphoricè non est causare.

Tertia ob-
iectio.

Resp. causalitatem finis esse verè realem, non autem tantum metaphoricam; non enim dicitur causalitas hæc idèò tantum esse motio metaphorica, quod non sit vera, & realis motio, sed quia sit solum alliciendo ad sui amorem, non autem per influxum physicum. Deinde non est necesse, vt inter causam finalem & omnes eius effectus intercedat distinctio, vt dicitur in sequentibus, vbi & ostenditur quomodo Deus agat propter finem; nunc satis est dicere, quod actus internus Dei non causatur à fine, sed solum actus eius externus.

SECTIO II.

Principium causandi finis.

Posito ergo, quod finis mouendo ad amorem sui, sit vera, & realis causa, merito queritur quid illud sit per quod in actu primo constituitur potens ad causandum finaliter. Quia verò non causat finis nisi alliciendo voluntatem ad sui desiderium, non potest causare nisi per sui appetibilitatem, sicque sola bonitas esse potest principium causandi finis, cum illa sola sit, quæ allicit appetitum ad amorem sui; bonum enim, & appetibile sunt synonyma: sed quia tamen voluntas non potest vnquam moueri à bono incognito, propterea duplex potest esse hoc loco controuersia: primo, quale sit bonum quod causat finaliter: secundo, vtrum illud bonum moueat voluntatem quatenus est cognitum, an verò quatenus est reale.

Bonitas.

§. I.

Quale bonum causet finaliter.

Certum est primo, actus voluntatis alios esse prosequutiuos, alios auersatiuos. Prosequutiuus sunt illi, quibus voluntas fertur in bonum, vt amor, desiderium, spes. Auersatiui, quibus auersatur malum, vt odium, fuga, timor. Cum queritur, quid illud sit, quod causat finaliter, seu propter cuius amorem sit aliquid, queritur proprie quid illud sit, quod mouet voluntatem ad actus prosequutiuos, non autem quid illud sit, quod mouet ad actus auersatiuos, quod est diligenter notandum.

Certum est secundo, impossibile prorsus esse, vt voluntas actibus prosequutiuis feratur in malum vt malum est, neque in indifferens vt indifferens est; sed necessario ferri semper in bonum, vel certè in aliquid sub ratione boni; actibus autem auersatiuis ferri semper in malum vt malum. Ratio est, quam habet Philosophus 1. *Ethic. cap. 1.* vbi

Voluntas
non fertur
in malum.

P 3 notiss

notissimum ponit illud principium, *bonum* esse id, *A* quod *omnia appetunt*, probatque, quia omnis ars, doctrina, electio, & actio tendit in bonum; id est, omnes actus intellectus, tum speculativi, tum practici, & omnes actus appetitus imperantis, & exequentis tendunt in bonum si sunt prosequutivi, in malum autem si sunt auersariui, ut recte exponit Eustratius, quibus consentit etiam Magnus Dionysius c. 4. de divinis nominibus, ubi ait, quod *nemo intendens in malum operatur*. Ex quibus ratio duci potest, quia quicquid movet voluntatem ad actus prosequutivos, causat in voluntate amorem sui propter convenientiam, quam habet cum illa: sed solum bonum habet convenientiam cum voluntate: ergo solum bonum movere potest voluntatem ad actus prosequutivos. Deinde nulla potentia egredi potest fines obiecti sui adequati: bonum autem est obiectum adequatum voluntatis. His positis,

Bonitas honesta & delectabilis causat finaliter.

Dico primò, solum bonitatem realem, honestam, vel delectabilem causare posse finaliter movendo ad amorem sui; bonitatem vilem ut sic, nunquam habere posse rationem finis.

Ratio evidens est, quia bonum, siue appetibile, vulgò triplex esse dicitur, honestum, delectabile, vile. Honestum dicitur, quod est conforme rectæ rationi, seu naturæ rationali: delectabile, quod delectationem affert: vile, quod confert ad aliud aliquod bonum assequendum. Quæ tria bona nonnunquam coniuncta sunt, ut scientia honesta sine dubio est, cum naturam rationalem deceat; est delectabilis, cum incredibili voluptate animum perfundat; est utilis ad honores, & virtutem etiam obtinendam. Sæpe tamen ea bona divisa sunt, ut gula ita est delectabilis, ut neque utilis sit, nec honesta. Itaque illud solum causare potest finaliter, quod solum potest appeti propter se; solum honestum ac delectabile propter se appeti possunt; vile autem ut sic non est appetibile, nisi propter aliud: ergo solum honestum & delectabile possunt causare finaliter.

Res apparenter bona causat finaliter.

Dico secundò, posse quidem rem apparenter bonam causare finaliter, quamvis sit impossibile ut bonitas solum apparens eo modo causet.

Ratio est, quia bonitas realis est honestas, delectabilitas, utilitas: bonitas apparens est ea quæ apparet esse bonitas, & non est aliud autem est bonitas, aliud res bona. Res bona est id, cui attribuitur bonitas; at verò bonitas est id quod attribuitur rei bonæ. Res verè bona est illa, quæ verè habet bonitatem, quæ illi attribuitur; ut eleemosynæ bonitas attribuitur, quam verè habet. Res apparenter bona illa est, cui applicatur & attribuitur bonitas, quam non habet, ut si furto moveatur tanquam honesto, honestas quidem verè bonitas est, sed non inest furto, cui attribuitur; ideo furtum est res bona solum apparenter.

Dixi ergo bonitatem tantum apparentem non posse unquam movere voluntatem, quia voluntas nunquam movetur nisi ab honestate, delectabilitate, aut utilitate, quæ sunt veræ bonitates, alioqui egrederetur extra fines obiecti adequati; sed nihilominus tamen licet sola bonitas realis moveat voluntatem, quæ nunquam decipi potest in ratione formali sui obiecti, res tamen, quæ non est bona nisi apparenter sæpe illam movet; constat enim, quod sæpius voluntas res amat, quibus falsò bonitas tribuitur; quia nimirum id quod movet voluntatem, est id quod intellectus applicat voluntati: sed intellectus sæpe applicat bonitatem rei non bonæ: ergo voluntas potest moveri per rem non bonam.

Obicitur primò. Peccatum ex malitia illud est, quod homo committit, cognoscens esse malum: ergo in tali peccato voluntas tendit in malum sub ratione mali. Potest v.g. velle aliquis mortem inimico suo, licet neque ipsi, neque ulli alij proueniat ullum bonum: ergo videtur tunc operari propter solum malum. Confirmatur, quia in non ente non est ulla bonitas; & tamen illud appetitur sæpe à voluntate: ergo voluntas non semper appetit bonum.

Prima obiectio.

Respondet peccatum ex malitia esse quidem illud, quod aliquis committit nulla malitia vel passione impeditus, cognoscens illud esse malum; sed nego propterea eum qui sic peccat, ferri in malum ut malum; quia semper in eo peccato aliquam apprehendit rationem boni, quæ insecutus amplectitur illud malum; cum enim mortem inimici appetit, in ea morte aliquam apprehendit rationem boni propter appetitum vindictæ, quæ apparet illi bona. Ad confirmationem resp. posse à voluntate appeti non ens, in quo fingatur ab intellectu esse aliqua ratio boni; nam etiam privatio mali bonum quoddam est, non positivum, sed privativum.

Obicitur secundò, multos sæpe dari fines indifferentes, ut cum aliquis ambulat nihil cogitans de sanitate. Deinde fieri potest ut aliquis de sola cogitet malitia homicidij v.g. tunc est liber ad operandum, neque tamen operabitur propter bonum: ergo voluntas non semper fertur in bonum.

Secunda obiectio.

Resp. nullum prorsus esse posse finem ita indifferenter, ut nulla in eo apprehendatur ratio boni; actus autem secundum speciem indifferens non ille appellatur, cuius obiectum non est bonum, vel malum ullo modo, sed quod moraliter non est bonum, aut malum. Voluntas si nullam in homicidio apprehendat rationem boni, nullo modo libera est ad illud parandum, quia libera non est ad agendum extra suum obiectum, quod non est nisi bonum quoad actus prosequutivos, & malum quoad auersatios.

Obicitur tertio. Delectatio non est amabilis propter se, quia si rectum feratur iudicium de bono delectabili, nunquam illud iudicabitur propter se amabile, nisi referatur ad honestum finem, ideo peccant v.g. qui solum in cibo sectantur voluptatem, ad nullum eam referentes finem vltiorem.

Tertia obiectio.

Resp. negando quod delectabile non sit amabile propter se: duplex enim debet distingui iudicium rectum; aliud est physicè rectum, aliud moraliter. Physicè rectum illud est, quo iudicamus aliquid esse in re, quod reuerà est in re: moraliter rectum, quo iudicamus cum recta ratione, ita ut non peccet, qui operatur ex tali iudicio. Iudicium quo delectabile iudicatur esse per se amabile physicè, rectum est, quia reuerà expecti potest sine ordine ad aliud bonum, licet iudicium illud non sit moraliter rectum, nisi delectatio illa referatur ad honestatem.

S. II.

Utrum bonitas finaliter causet quatenus cognita.

*E*rgo bonitas est principium finaliter causans; sed quia nunquam moveri ab ea potest voluntas, nisi cognoscat eam intellectus, & proponat voluntati, quæ cæca potentia est; ideo quæri solet, utrum id quod movet, & allicit voluntatem, sit cognitio bonitatis; an verò bonitas ipsa, quæ cognoscitur.

Dico secundò, principium causans finaliter, esse solum realem bonitatem; cognitionem verò esse tantum

Conclusio.

tantum conditionem sine qua bonitas non causaret. Ita docent omnes communiter cum Suarez *disp. 23, sect. 8.* Vasque *1. 2. disp. 2. cap. 2.* Contra Capreolum, Gregorium, Medinam.

Ratio.

Ratio verò facilis est, quia illud est principium causandi finis, quod allicit voluntatem, & ab ea desideratur; sed cognitio sanitatis v. g. non est id quod agroti voluntas appetit, sed sanitas, cuius gratia vocat Medicum, & haurit pharmacum. Mercator non allicitur per cognitionem pecuniæ, neque illam appetit, sed ipsam pecuniam: ergo cognitio boni non est id quod causat finaliter. Deinde illud causat finaliter, propter quod assequendum suscipiuntur media: sed media non suscipiuntur ad acquirendam cognitionem finis; pharmacum enim v. g. non est medium aptum ad cognitionem sanitatis, sed ad sanitatem: ergo cognitio finis non causat finaliter, sed bonitas ipsa, quæ obiectum est cognitionis, siue illa bonitas sit reuera in tali subiecto, siue fingatur esse. Præterea si bonitas finis causaret propterea cognitio, certè quiesceret voluntas obtenta cognitione, & sic nemo frustraretur inquam optato fine; quod absurdum est. Denique voluntas ferri non potest in finem incognitum: sed cognitio boni plerumque non cognoscitur: ergo cognitio boni non est finis, sed conditio applicans tale bonum voluntati.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Illud est ratio motiua, & non tantum conditio, quod allicit ad amorem finis: sed cognitio, etiam si non allicit ad amorem sui, allicit tamen ad amorem finis: ergo cognitio est ratio motiua, non conditio.

Resp. sensum huius propositionis, *Cognitio allicit ad amorem finis*, esse necessariò istum: Cognitio proponit voluntati bonitatem finis, quæ posita illà propositione mouetur per ipsam bonitatem finis; neque hinc sequitur quod cognitio moueat, sed tantum quod sit conditio, quæ posita, bonitas mouet.

Instantia.

Instantis. Præmissa syllogismi non se habent vt pura conditio respectu conclusionis, sed vt motiuum: ergo similiter cognitio boni est ratio motiua respectu amoris.

Respondeo negando consequentiam; disparitas enim est inter præmissas, & cognitionem finis, quia præmissa ipsa cognoscuntur, cognitio autem finis non semper cognoscitur; quamquam id quod causat conclusionem non sunt præmissæ formales, sed præmissæ obiectiue.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Quoties finis appetitur impossibilis, bonitas realis nulla est, sed sola bonitas apprehensionis: ergo sola bonitas apprehensionis tunc causat finaliter. Imò bonum apparens & existimatum, non est bonum reale, sed apprehensum duntaxat. Dixi autem bonum apparens causare saepe finaliter: ergo non solum est bonum reale quod causat finaliter.

Resp. distingui debere duo, quando finis appetitur impossibilis: primum est bonitas, quæ cognoscitur; alterum est cognitio illius bonitatis in subiecto, in quo non est. Itaque quoties eo modo appetitur aliquid impossibile, id quod allicit voluntatem, est bonitas cognita, non cognitio bonitatis. Concedo itaque nullam tunc esse bonitatem nisi apprehensam; seu nego illam causare vt apprehensam, ita vt apprehensio sit ratio motiua. Bonum etiam apparens, seu existimatum duntaxat, causat finaliter, sed non causat vt apparens, & existimatum.

Instantia.

Instantis. Illud bonum est tantum apparens & apprehensum, nullo autem modo est reale: er-

go non causat vt reale, sed vt apprehensum.

Resp. distinguendo antecedens; vel enim per bonum intelligitur bonitas, & sic nego illam villo modo esse realem, sed esse tantum apparentem; vel intelligitur res bona, & sic concedo antecedens; sed id quod causat bonitas, est non res bona. Deinde distinguo consequentiam: ergo causat vt pure apprehensum, nego; vt apprehensum reale, concedo.

Obiicitur tertio. Illud est ratio motiua voluntatis in ratione finis, per quod habitus & actus voluntatis specificantur & distinguuntur: sed habitus & actus voluntatis distinguuntur & specificantur per cognitiones specie diuersas; nam amor naturalis, & supernaturalis specie differunt; appetitus etiam rationalis & sensitius non differunt nisi per cognitiones diuersas.

Tertia obiectio.

Resp. habitus & actus voluntatis specie inter se differre per diuersa obiecta formalia, cognitiones autem esse conditiones applicantes voluntati obiecta illa formalia diuersa; atque adeò illas esse veritatis signa, quibus cognoscatur specifica diuersitas obiectorum formalium. Cognitio itaque non est id quod specificat, aut distinguit actus voluntatis, sed est id quo innotescit nobis specificatio hæc, & distinctio: nec est ratio formalis, sed signum quo illa cognoscitur. Amor v. g. naturalis dicitur ille, qui fertur in bonum cognitum naturaliter; non quod cognitio sit ratio specificatiua talis amoris; bonum enim ea cognitione cognitum est ratio motiua, cognitio verò est id quo innotescit tale motiuum.

SECTIO III.

Causalitas propria finis.

VT intelligatur quid illud sit, quo posito finis actu causat, quo sublato non causat, attendenda est definitio ipsa finis, id nimirum propter cuius amorem sit aliquid; nam illud, quo bonitas finis proximè inclinabit appetitum vt propter ipsam faciat aliquid, erit causalitas finis, de qua quaritur.

Dico primò, causalitatem finis in genere respectu cuiuscunque agentis propter finem, & respectu cuiuscunque effectus finis, esse actionem ipsam efficientis, quatenus sit propter finem.

Prima conclusio.

Ratio est, quia illa est generalis causalitas finis, qua mediante finis causat suos omnes effectus, & ipsa non causatur villo alio mediante, sed immediate per seipsam pendet à fine: atqui nihil aliud assignari potest quod sit huiusmodi, quam actio efficientis, quatenus sit propter finem: ergo illa est generalis causalitas finis. Probatur minor. Effectus finis, vt postea constabit, vel versantur circa finem, vt complacentia, intentio efficax, &c. vel versantur circa media, vt electio mediorum, applicatio exequutiua potentia, &c. sed illi omnes effectus causantur à fine mediante actione, actio autem non causatur mediante villo alio: ergo actio est id quod immediate pendet à fine, & quo mediante finis causat suos effectus. Minor declaratur. Amor finis est primus effectus finis, in quo duo reperiuntur, sicut in qualibet actione vitali: primum est terminus productus, qui est qualitas; secundum est actio productiua illius qualitatis. Hæc actio non pendet à fine mediante villo alio; unde argumentor. Omnis effectus finis est posterior primo eius effectui, qui est amor finis: sed actio productiua illius amoris, est illo prior: ergo actio

Probatio:

est prior omnibus effectibus finis. Deinde, illud immediate pendet à fine, per quod finis causat suum primum effectum: sed finis causat suum primum effectum, nempe amorem, per actionem: ergo actio immediate pendet à fine.

Obiectio.

Obiicitur. Actio quatenus fit propter finem, siue quatenus fit dependenter à fine, nihil aliud est, quam actio facta ex amore finis: sed actio quatenus facta ex amore finis, non est causalitas finis: ergo actio propter facta propter finem, non est primaria causalitas finis. Maior est certa; quid enim aliud significare potest actio facta propter finem? Probatur minor. Illud non est primaria causalitas finis, quo mediante non fiunt omnes effectus finis: sed amor finis, qui est effectus finis, non fit ex amore finis; sic enim præsupponeret seipsum: ergo actio facta ex amore finis, non est primaria causalitas finis.

Resp. actionem quatenus fit propter finem, esse posse vel productionem primi effectus finis, vel productionem effectuum posteriorum; finis enim, v.g. sanitas, causat ante omnia sui amorem, deinde facit ut Medicus vocetur, sumatur pharmacum, &c. Actio productiva primi effectus finis, quatenus facta propter finem, non significat actionem factam ex amore finis, ut recte probat argumentum; sed significat actionem propter factam dependentem à propositione bonitatis facta voluntati. Actio autem productiva effectuum consequentium amorem, quatenus facta propter finem, significat actionem quatenus factam ex amore finis. Ex quo euident est, quomodo distinguenda sit prima maior. Causalitas ergo finis respectu amoris est actio facta dependenter à propositione boni, propter obiectiue allicientis, seu ab amore obiectiuo. Causalitas verò finis respectu effectuum, qui sequuntur amorem, & respectu mediorum, est ipsamet actio productiva mediorum, propter facta ex formali amore finis. Quod ut adhuc sit manifestius,

Secunda conclusio.

Dico secundò, causalitatem finis non esse motionem metaphoricam obiectiuam, neque motionem metaphoricam formalem, si ea significet formalem amorem finis; si autem significet actionem propter factam ex amore finis, motio metaphorica formalis est causalitas propria finis.

Motio metaphorica obiectiuam & formalem.

Obserua, certum apud omnes Doctores esse, quod causalitas finis motio est metaphorica, quia sic expresse habetur apud Philosophum *primo de ortu, cap. 7. Est enim effectiua causa, inquit, unde principium motu, causa verò cuius gratia non est effectiua nisi secundum translationem.* Quid autem motio illa sit, variis modis exponi solet. Communior est explicatio, quæ docet, motionem metaphoricam aliam esse obiectiuam, aliam formalem. Obiectiuam est attractio ipsa voluntatis à bono apprehenso; quæ attractio non fit per aliquid reale impressum voluntati ante actionem eius, sed est ostensio bonitatis, per quam voluntas allecta mouetur ad eliciendum actum amoris; unde illa nihil esse potest reale præter ipsum bonum cognitum, & ostensum voluntati, quæ sic inuitatur ad amorem. Motio metaphorica formalis, est ipse actus amoris, quo voluntas fertur in bonum cognitum, & ex quo habet originem omnis effectio mediorum propter finem. Dicitur verò actus hic motio metaphorica, & finis ut finis dicitur mouens metaphoricum, quia finis non mouet illam allicientem ad amandum: mouere autem hoc modo est mouere metaphoricè, ad differentiam causæ efficientis, quæ propriè mouere dicitur, improprie autem mo-

uet & metaphoricè, quod mouet alliciendo, sicut fune dicitur propriè trahi canis, improprie autem & metaphoricè cibo proposito. Actus igitur amoris, quatenus effectiue à voluntate pendet, dicitur motio propria; quatenus verò pendet à fine, dicitur metaphorica, etiam si verè realis sit. Hoc igitur posito,

Prima pars conclusionis negat, motionem metaphoricam obiectiuam esse causalitatem finis, contra Salam & Conimbricenses. Ratio est, quia si huiusmodi motio esset causalitas finis, daretur causa in actu, sine vilo effectu in actu; & finis in actu secundo causaret quando nihil fieret eius gratia, quod absurdum est. Probatur sequela, quia quando voluntas non elicit actum amoris, vel illum suspendit pro aliquo tempore circa bonum propositum ab intellectu, tunc finis haberet actu causalitatem, atque adeò esset actu causa, & tamen nullum haberet effectum: ergo finis posset esse actu causa, & tamen non habere vllum effectum. Deinde causalitas finis est aliquid distinctum à principio causatiuo in actu secundo; motio autem metaphorica est principium causatiuum finis, est enim bonum cognitum, & propositum voluntati.

Secunda pars negat causalitatem finis esse motionem metaphoricam formalem, si illa significet amorem finis. Ratio est, quia amor finis solitarie sumptus nec est causalitas finis respectu primi effectus, nec respectu effectuum qui sequuntur primum illum effectum: ergo nullo modo est causalitas finis. Probatur non esse causalitatem respectu primi effectus; nam primus effectus finis est ipse amor finis: sed amor finis non est causalitas finis respectu ipsius amoris: ergo amor non est causalitas respectu primi effectus. Quod autem neque sit causalitas respectu effectuum sequentium, probatur, quia posita causalitate causæ, necessariò ponuntur illius effectus sequentes; nam sæpe amat aliquis scientiam, ad quam non assumit media.

Confirmatur, quia eadem in omnibus agentibus est causalitas finis; amor non potest esse causalitas primò in Deo, cuius amor æternus est, neque vllum habet effectum æternum; deinde in agentibus purè naturalibus, in quibus nullus esse potest amor elicitus.

Obiicitur primò. Finis mouet & attrahit voluntatem ad sui amorem: hæc attractio est distincta ab omni actione voluntatis, neque fieri potest nisi à fine actu causante: ergo finis est actu causa, & habet causalitatem ante omnem actionem voluntatis.

Resp. attractionem voluntatis, si sumatur obiectiue, distingui ab omni actione voluntatis, neque fieri à fine ut actu causante, sed esse principium causans: si autem sumatur formaliter, esse actionem ipsam voluntatis, seu amorem finis, qui etiam non est causalitas finis, ut dixi.

Obiicitur secundò. Non potest eadem causalitas attribui diuersis causis, finis autem & efficiens sunt distinctæ causæ. Imò cum finis prima sit omnium causarum, eius etiam causalitas præcedere necessariò debet causalitates omnium aliarum causarum.

Resp. posse rem vnā & eandem esse causalitatem causarum diuersarum sub diuerso respectu. Deinde concedo finem esse primum mouens, quia prius naturā quam actio ab agente sit, est à fine, quia agens non agit nisi excitetur à fine.

Obiicitur terciò. Non potest causalitas vnus causæ finalis procedere ab alia causa finali, sicut causalitas causæ vnus efficientis non potest procedere

Obiectiuam non est causam.

Neque formalem.

Prima obiectio.

Secunda obiectio.

Tertia obiectio.

cedere ab alia causa efficiente: sed potest eadem appetitio procedere à causis finalibus diversis, v.g. potest aliquis appetere scientiam, vel ad lucrum, vel ad Dei gloriam: ergo hæc appetitio non est causalitas finis.

Respondeo negando minorem, quia certum est quod appetitio scientiæ ad lucrum est actus diversus specie ab appetitu scientiæ ad gloriam Dei, cum actus sumat speciem à fine, ut constat ex morali.

SECTIO IV.

Effectus causa finalis.

Quadruplex quæstio.

At tendenda etiam hoc loco est definitio finis; cum enim ille sit *id cuius gratia fit aliquid*, illud omne dicitur effectus finis, quod fit finis gratia, seu ex amore finis. Ideoque quadruplex hoc loco est difficultas. Prima quoad ipsos actus elicitos voluntatis circa finem, vtrum scilicet simplex complacentia, amor efficax, desiderium & gaudium sint effectus finis: secunda quoad actus elicitos circa media, idest vtrum consultatio, electio & imperium sint effectus finis: tertia quoad actus imperatos circa media, vtrum scilicet ipsa media & usus mediorum sint effectus finis: quarta vtrum ipse finis provt executioni mandatus, sit effectus sui ipsius ut intenti.

Actus elicitus circa finem.

Dico primò, amorem finis, aliosque omnes actus elicitos circa finem, esse proprios effectus finis. Antequam probetur conclusio.

Divisio actuum voluntatis.

Observe actus voluntatis dividi primò in actus elicitos, & imperatos. Eliciti sunt ij, qui producuntur ab ipsa voluntate immediate, ut amor finis: imperati sunt ij, quos voluntas sua virtute causat in aliis potentiis, v. g. in intellectu, in appetitu; imò & sæpius etiam in seipsa, quia unus actus voluntatis alium imperat. Secundò actus elicitos alij sunt circa finem, alij circa media. Eliciti circa finem sunt simplex amor finis, quo volumus finem non attendendo media: desiderium efficax, seu intentio finis, qua volumus finem ut obtinendum per media: gaudium, seu fructio & delectatio, quæ tria synonyma sunt, & sunt ipsa quies voluntatis in bono obtento & possessio, duo primi sunt in ordine intentionis, & præcedunt assequutionem finis; tres alij sunt in ordine executionis, imò illam sequuntur. Actus elicitus circa media, sunt consultatio, seu inquisitio mediorum, electio vnus præ alio, imperium, & usus, seu applicatio aliarum potentialium ad agendum ea que necessaria sunt ad talis finis assequutionem. Duo primi actus pertinent ad ordinem intentionis, duo alij ad ordinem executionis. Hic igitur ordo est horum actuum, post finis cognitionem amor, intentio, consultatio, electio, imperium, executio, gaudium & fructio.

Actus circa media.

Ratio ergo conclusionis est, quia quod procedit à fine provt alliciente voluntatem propter bonitatem suam ut diligibilem, est verus effectus finis: sed amor, desiderium, & gaudium procedunt à fine provt alliciente voluntatem, ut patet: ergo illi sunt effectus finis.

Dico secundò, electionem mediorum, ipsamet media, & omnes actus, tum elicitos, tum imperatos circa media esse veros effectus finis.

Finis causat seipsum.

Ratio est, quia illa omnia sunt ex amore finis. Dico tertio, etiam ipsum finem, provt executioni mandatum, effectum esse sui ipsius provt intenti.

A Ratio est, quia finis provt existens in executione, fit ex amore finis intenti; finis enim ut causer, non requirit actualem existentiam, sicut requirunt eam reliquæ causæ, quæ propterea causare non possunt seipsas.

Obiicitur primò, illud solum est effectus finis, quod fit gratia finis, idest ex amore finis: sed amor finis non fit ex amore finis; nam sic daretur processus in infinitum: amor enim finis supponeret alium amorem finis, & hic alium. Imò sola media esse videntur effectus finis, non autem actus illi voluntatis.

Resp. distinguendo antecedens; illud solum est effectus finis, quod fit ex amore finis, si fieri ex amore finis significet fieri à voluntate ut obiectivè, & excitata per bonitatem finis, concedo maiorem; si autem fieri ex amore finis, seu finis gratia, fit fieri ex priori amore & intentione finis, nego illud solum esse effectum finis, quod ita fit ex amore finis. Amor, & intentio finis priore modo sunt ex amore finis, non autem posteriore modo; idest, non sunt ex formali amore finis, sed ex attractione illius obiectivæ.

Obiicitur secundò, Causalitas finis cessat obtento fine: sed gaudium, & fructio sunt circa finem iam obtentum: ergo causalitas finis non exercetur circa illam.

Secunda obiectio.

Resp. negando maiorem; nam ut aliquid sit effectus finis, sufficit quod fiat ex amore finis, non requiritur autem ut ametur reflexe propter finem; finis enim est id cuius gratia fit aliquid, non cuius gratia amatur aliquid.

Obiicitur tertio, illud non est effectus finis, quod non amatur propter finem: electio mediorum non amatur propter finem, sed solum medium electum per illam; non enim amat voluntatem medicinæ ille qui vult medicinam propter sanitatem: ergo electio mediorum non est effectus finis.

Tertia obiectio.

Resp. negando maiorem; nam ut aliquid sit effectus finis, sufficit quod fiat ex amore finis, non requiritur autem ut ametur reflexe propter finem; finis enim est id cuius gratia fit aliquid, non cuius gratia amatur aliquid.

SECTIO V.

Quenam agentia agant propter finem.

In triplici differentia sunt ea quæ agunt; quædam prædita sunt intellectu, Deus, Angelus & homo; quædam solum habent cognitionem sensitivam, ut bruta; quædam carent omni prorsus cognitione, quæ vocantur agentia purè naturalia. De Angelo & homine non potest esse controversia, quia illi cognoscunt finem ut propter se amabilem, & ad illum eligunt media. Difficultas itaque primò est de Deo, secundò de brutis, tertio de agentibus purè naturalibus.

Dico primò, actiones Dei ad extra esse verè ad propriè propter finem; actiones autem ad intra non esse vllò modo propter finem.

Deus agit propter finem.

Observa, Dei actiones alias esse ad intra, alias ad extra. Actiones ad intra sunt actus immanentes Dei, cognitio, amor, gaudium, non tantum quatenus amat seipsum, & fruitur seipso; sed quatenus etiam amat creaturas; actus enim ille amoris est intra Deum. Actiones ad extra illæ appellantur, quibus Deus producit aliquid extra se, ut creatio mundi, conservatio, cooperatio. Dixi ergo Deum nihil operari extra se propter creaturas ut causas finales;

Actiones Dei ad extra, & ad intra.

finales, sed propter solam suam bonitatem; *Omnia enim propter semetipsum operantur est Dominus.* Et optime S. Dionysius diuinum amorem ait esse velut æternum quendam circulum, qui propter bonum conuersione in orbem inerrante, atque in seipsum ambulat, & progreditur, & manet, & reuertitur. Et ratio est, quia Deus sicut omnium causa est efficiens, ita & finalis; & minus bonitatem suam amaret si ad illam non omnia referret, quæ possunt referri. His positis,

Actiones
Dei ad extra.

Prima pars asserens actiones omnes Dei ad extra fieri propter finem, probatur, quia illud verè pendet à fine, quod fit ab agente dirigente illud ad finem: sed actiones Dei ad extra sunt huiusmodi: ergo fiunt propter finem. Minor patet, quia Deus dirigens mundum ad gloriam suam, dirigit hanc creationem ad hunc finem, & Filium suum faciens hominem, saluos facere vult homines; neque propterea Deus pendet à fine, quoniam actus internus Dei semper est independens; sed solus actus externus dependet.

Actiones
ad intra.

Secunda pars negans actiones Dei ad intra esse propter finem, probatur; quia quod nullo modo fit, non fit propter finem, nihil enim causam habet finalem, si causam non habeat efficientem: actiones ad intra nullo modo fiunt, cum sint ipse Deus: ergo non fiunt propter finem. Deus itaque amat creaturas propter bonitatem suam, sed non ita ut amor ille pendeat à bonitate ut causa finali, quia non fit propter illum, tamen habet verè finem, idest aliquid verè amatum.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Effectus finis non pendet à fine, nisi quia finis causat amorem sui: sed effectus producti non causant in Deo amorem sui: ergo illi non sunt effectus finis: ergo Deus non agit propter finem.

Resp. negando maiorem, quia ut aliquid sit effectus finis, non est necesse ut finis causet amorem sui, sed satis est ut illi effectus fiant ex amore finis, etiamsi amor ille cum sit independens, non causetur à fine. Dei effectus fiunt ex amore diuinæ bonitatis, etiamsi amor ille non causetur ab illo fine, cum sit independens.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundò. Finis non mouet nisi metaphoricè: sed motio metaphorica cadit in actus etiam internos Dei: ergo illi fiunt etiam propter finem. Probatur minor. Deus amat creaturas propter suam bonitatem tanquam propter finem: sed hoc est voluntatem Dei moueri metaphoricè à sua bonitate: ergo Dei voluntas mouetur metaphoricè.

Resp. negando quod in Deo reperiatur motio metaphorica; moueri enim metaphoricè non est duntaxat amare vnum propter aliud, sed est amare ita ut amor ille causetur ab illo fine: Deus amat suam bonitatem, sed cum amor ille non causetur à Dei bonitate, non debet dici Deus moueri metaphoricè, neque amor ille motio est metaphorica; nam sicut Deus amat se & alia per seipsum sine causalitate vlla effectiua; ita propter seipsum amat sine vlla causalitate finali.

Animalia
bruta.

Dico secundò, animalia bruta saltem materialiter agere propter finem, cognoscendo saltem imperfectè conuenientiam mediorum cum fine.

Instinctus.

Obserua primò, nullam quidem vim rationis & discurrendi brutis inesse, ut probabitur tractatu quinto, contra Porphyrium, lib. 3, de abstinentia, ubi statuit naturam omnibus hominibus, quibus sensum dedit & memoriam, rationem quoque, imò & orationem, tam internam, quam externam tribuisse; additque Apollonium Thyanæum, Melam-

pum, Thyresiam & Thaletem brutorum sermones diiudicasse atque intellexisse, quos mirum non est si non intelligamus ipsi, qui plurius etiam nationum linguam non callemus. Sed hæc vesana sunt, ut ostendam citato loco, ubi probabitur prudentiam illam omnem nihil esse aliud quam instinctum naturalem. Vide interim de mirabili hac animalium prudentia Basilium, & Ambrosium in Hexam. Plutarchum opusculo, Vtrum brutis insit ratio? Plinum lib. 8. Aristotelem lib. de historia animalium, Alianum lib. 6. Gesnerum in Bibliotheca, Aldrouandum in Ornithologia.

Obserua secundò, posse duobus modis aliquid agere propter finem; primò formaliter, secundò materialiter. Agere propter finem formaliter, est cognoscere ipsum finem, quatenus est propter se amabilis, & dignus ut propter ipsum alia fiant. Agere materialiter, est cognoscere bonitatem finis, & illam amare, licet non cognoscatur illum esse propter se amabilem. Animalia cum non discerant, certum est non cognoscere finem ut est propter se amabilis; & ideo non agere formaliter propter finem. Difficultas tantum est, utrum agant saltem materialiter, cognoscendo imperfectè aliquo modo conuenientiam mediorum cum fine: v. g. hirundo quando colligit paleas ad nidum construendum, utrum cogitet tantum de bonitate palearum, an verò cogitet ex illis constitui posse nidum, & ita colligat eas tanquam viles ad hunc finem; quod assereram in conclusione.

Ratio est, quia illud agit materialiter propter finem, quod appetit bonum à se cognitum: sed bruta sine dubio appetunt bonum quod cognoscunt; canis enim v. g. qui currit ad frustum panis propositum, cogitat illum panem, & cum fugit ostenso baculo, cogitat baculum: ergo agit propter finem. Similiter hirundo chelydoniam querens ad pullos carcos sanandos; ceruus dictamnium ut euolat sagittas; hyppopotamus cum ad acutiores arundines in ripa nili affricto fœmore venam sibi aperit, ut superfluum sanguinem eiciat, & quando satis sanguinis sentit effluxisse, corpus volutat in limo, & sic sinit sanguinem; vulpes ut pullos voraret gallinaceos mortuam se fingit, & linguam extra os porrigit; ut caneros expiscetur, caudam in aquam immergit, & ubi sentit eorum mortuum, statim eam retrahit; ut à pulicibus se liberet, totam se in aquam immittit. Refert Olaus Magnus lib. 16. cap. 27. viros in Lituania & Russia choreas ducere, & ab iis qui spectant munuscula petere oblato pileo, aut vase. Sed de his alibi plura.

Obiicitur. Quando canis comedit, non cogitat hoc sibi ad sanitatem esse utile, sed comestione apprehendit ut sibi bonam: ergo non agit propter finem. Præterea illam utilitatem canis non apprehendit sensu: ergo apprehendit discursu.

Resp. concedendo, quod canis in eo casu non agit propter finem alium; nam delectatio cibi finis ei est. Utilitas illa non percipitur à brutis sensu, nec discursu, sed solo instinctu, siue ille sit phantasia sola ipsius bruti, siue sint species à Deo inditæ, de quo dicam suo loco.

Dico tertio, Agentia inanimata non solum agunt ad finem, sed etiam præcisa directione Dei agere propter finem.

Ratio est primò, quia illud fit propter finem, non autem casu, & fortuito, quod vel semper, vel vtplurimum fit eodem modo: sed agentia naturalia semper eodem modo agunt, vel saltem vtplurimum; lapis v. g. non impeditur semper tendit Deorsum: ergo non agunt casu, sed propter finem.

Imò

Agere formaliter
propter finem.

Probatio
asserentiæ.

Obiectio.

Agentia
inanimata
agunt propter finem.

Imò monstra peccata sunt naturæ, hoc est aberrationes à fine: ergo agentia illa certum habent finem, ad quem tendunt, saltem prout aguntur à Deo. Dicuntur autem à Deo agi prout acceperunt propensiones naturales ad tale bonum, v. g. lapis ad locum deorsum.

Deinde verò, quod agentia illa non solum agantur, sed agant etiam propter finem; idest quod eorum actio sit propter finem, etiam prout est ab illis, probatur eodem argumento, quia hæc actiones etiam prout sunt ab illis agentibus non sunt temerè & casu, cum fiant semper eodem modo: ergo sunt propter finem. Deinde non idè lapis cadit deorsum, quia Deus illi cooperatur, sed idè illi Deus cooperatur ad cadendum, quia ex sua natura determinatus est ad locum deorsum, quem exigit tanquam bonum suum: ergo actio illa non idè est propter finem, quia Deus illam producit; sed idè illa producit à Deo, quia est ad talem finem.

Prima obiectio.

Obiicitur primò. Agere propter finem, est moueri ex cognitione & amore finis: res inanimatæ non possunt moueri ex cognitione & amore finis: ergo non possunt agere propter finem; sed Deus illas agit in finem, vnde dicit Philosophus, quod *opus naturæ opus est intelligentiæ*. Confirmatur, quia lapis cum cadit, agit eodem modo ac sagitta cum à sagittatore missa est ad aliquem locum: sed illa non agit propter finem: ergo nec lapis.

Resp. negando cognitionem & amorem finis necessariò requiri ut finis causet, sufficit enim propensio naturalis ad talem finem; nam sicut de ratione agentis non est cognoscere, ita nec de ratione finis est cognosci. Aristoteles verò dixit opus naturæ, opus esse intelligentiæ, quia Deus, qui agit per intellectum, concurrit ad omnia opera naturæ; non significat autem, quod actus illi non sint propter finem, quatenus sunt ab ipsis agentibus creatis, sed tantum quatenus sunt à Deo. Ad confirmationem nego paritatem de sagitta, quia illa propensionem non habet naturalem ad scopum, sicut lapis ad centrum; idè sagitta agit ad finem, lapis agit etiam propter finem.

Secunda obiectio.

Obiicitur secundo, vix intelligi posse, quæ ratione finis possit causare actiones agentium inanimatorum, si præscindantur à directione Dei.

Resp. actiones illas causari à fine quatenus sunt propter finem, ad quem ex sua natura ordinantur tanquam ad bonum suum; idè causalitas horum agentium est ipsamet actio illorum prout est propter talem finem. Principium primum causandi finis respectu illorum est ipsa bonitas finis, quæ mouet talia agentia ad sic operandum; mouet (inquam) per propensionem, & inclinationem naturalem, secundum quam feruntur ad bonum sibi conueniens; finis enim mouet agentia singula secundum propriam ipsorum naturam; agentia quidem libera per cognitionem perfectam & amorem sui: cetera quæ impetu feruntur, non habent cognitionem perfectam finis, sed animalia quidem per cognitionem sensitiuam in illum feruntur, inanimata verò solo appetitu innato finem appetunt, & in illum tendunt sine ulla cognitione finis.

QVÆSTIO VI.

De causis per accidens.

Aristot. lib. 2. à textu 39.

Inter causas efficientes, aliæ sunt causæ per se (ut notabam olim) aliæ sunt causæ per accidens. Causa per se illa est, quæ producit effectum, & illum intendit producere; causa per accidens illa est, quæ vel non producit effectum, sed tantum coniuncta est cum causa quæ illum producit; vel certè non illum intendit producere. Primo modo causa est per accidens, cum dicitur, musicus adificat; secundo modo, cum dicitur, fodiens terram inuenit thesaurum. In hac posteriori acceptione agitur hic de causis per accidens: primò de fortuna & casu; secundo de fato; tertio de monstris.

SECTIO I.

De fortuna, & casu.

TO o mundo, locisque omnibus (inquit Plinius lib. 2. cap. 7.) omnibusque horis omnium vocibus fortuna sola innocatur, una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitur; hinc omnia expensa, hinc omnia feruntur accepta, & in rotaratione mortalium, sola utramque paginam facit. De hac fusè agit Augustinus lib. 4. ciuitatis, ubi varia refert circa fortunam veterum placita: mihi cum Aristotele satis sit breuiter tria ponere. Primò, quid sint casus & fortuna, siue sumantur pro effectu ipso casuali, siue sumantur pro causa talis effectus: secundo, quomodo differant: tertio, ad quod causæ genus pertineant.

Dico primò, rectè fortunam definiri sumptam pro effectu ipso fortuito, Est effectus ille, qui præ intentionem vel opinionem iungitur effectui alicuius cause, in iis quæ agunt ex electione. Casus autem sumptus pro effectu casuali, Est idem ille effectus fortuitus in quouis agente, cum libero, sum necessario.

Effectus fortuitus, & casualis.

Explicatur conclusio. Effectus (inquit Philosophus citato loco) triplicis generis reperiuntur, alij enim semper & similiter eueniunt, ut solis ortus & occasus; alij frequenter eueniunt, sed aliquando tamen deficiunt, ut quod senes canescant; alij nec semper, nec frequenter, sed raro eueniunt, hi vocantur fortuiti & casuales, ad quos exiguntur tria.

Primò ut raro eueniant, idest quod posita tali causa raro sequantur.

Tria exigunt.

Secundo ut eueniant præter intentionem causæ agentis, vel certè sine illius præscientia, ut quod prætereunte homine lapis cadat, & illum obuiat, effectus dicitur casualis, quia nec à Petro intenditur, nec à lapide. Quod si fuisset ab aliquo intentus, certè non esset effectus ille casualis respectu illius, ideoque certum est, quod respectu Dei nullus esse potest effectus fortuitus; v. g. mirabile proflus est, quod narratur accidisse in Apulia anno 1627. pridie kalendas Augusti. Cum enim apud urbem Sanseuerinum magno terramotu hausta essent plura hominum millia, ruens è summa turri campana ingens tam opportunè in puerum decidit, ut eam omnino amplexa ex omni parte, in colamen seruauerit à tanta calamitate; tunc fortuitus respectu Dei non fuit euentus ille, sed tantum respectu campanæ fuit casualis.

Tertio

Tercio effectus fortuitus aliquando est coniunctus cum effectu per se intento; v.g. effodiens sibi aliquis sepulchrum, inuenit thesaurum.

Quomodo differant.

Differunt itaque fortuitus effectus & casualis, quod in solis agentibus liberis, agentibus ex electione, ponantur effectus fortuiti; casuales autem sint etiam in agentibus necessariis.

Fortuna, & casus.

Dico secundo, recte definiti fortunam sumptam pro causa, *Est causa per accidens in iis, quæ raro, & propter finem secundum electionem fiunt.*

Casus autem sumptus pro causa, *Est causa per accidens in iis, quæ fiunt propter finem, in quocunque agente.* Constat ex præcedenti hæc definitio. Fortuna videlicet, & casus non sunt peculiaris aliqua causa per se ad talem effectum instituta; sed esse potest qualibet causa efficiens creata, quatenus præter intentionem ipsius coniungitur alius effectus rarus cum effectu per se illius causæ. Dicitur fortuna causa qualibet efficiens, quatenus fortitur effectum, quem non intendebat, iunctum cum eo effectu, quem intendebat, ex quibus

Primum collarium.

Colliges primo, quàm vanum sit putare fortunam causam aliquam communem esse, à qua emanarent effectus omnes fortuiti; atque adde Deam quandam insidentem rotæ vitreæ, cum homo quilibet, imò & quodlibet agens fortuna sit quoties causat effectum aliquem, quem non intendebat iunctum cum effectu intento. Ideoque constat, quò in sensu christianum sit fortunæ nomen usurpare; ita videlicet ut eo nomine nihil intelligatur aliud, quàm causa effectiua qualibet particularis causans effectum, quem non intendebat.

Secundum.

Colliges secundo, quod respectu Dei, & causarum vniuersalium nullus esse potest fortuitus effectus, quia nihil est, quod Deus non præuideat, imò non decernat, aut permittat; v. g. narratur *lib. 1. Græca Anthologia*, naufragium, in quo pater & filius simul demersi exitum habuere omnino inaequalem; demortuo enim patre filius portum tenuit, non alio usus nauigio, quàm defuncti patris cadauere, qui vitam ei mortuus seruauit, quam viuens dederat. Fuit effectus ille casualis respectu exorta tempestatis, sed respectu Dei fuit effectus per se intentus. *Hinc ex alio* (inquit Boët. *lib. 5. metro 1.*) *cuncta menti, nulla terra mole resistunt, non nox aris nubibus obstat, vno mentis cernit in istu, quæ sunt, quæ fuerint, veniantque, quem quia cernit omnia solus, verum possis dicere Solem.*

Tertium.

Colliges tertio, fortunam & casum esse semper causas effectiuas, non autem materiales, licet aliquando contingat, ut causa effectiua coniungatur cum causa materiali, ut dicitur de monstris.

SECTIO II.

De fato.

Fatale malum corruptissimi huius sæculi fatum est, cuius opinio mentes fatuorum deprauat, & mores infatuat: nam sicut fortunæ ac casui quidam olim omnia tribuebant, ita nunc ex aduerso quidam existimant inuitabili necessitate omnia constringi. Scripserunt contra istam amentiam præter omnes Christianos Theologos Philosophi etiam omnes alicuius nominis, Plotinus, Iulius Syrenius in *libris de fato*, & eximie Sancti Patres, Chrysostomus, & Theodoretus in *orationibus de providentia*. Damascenus *lib. 2. fidei*, cap. 25. Eusebius *lib. 6. præparationis*, cap. 5. Nyssen & alij. Imò etiam negat August. in *lib. 5. ciuitatis*, cap. 1. & 10. eam fieri necessitatem placuisse Stoicis, ea

enim necessitate illos, non humanas actiones, sed naturales solum inclusisse. Mihi breuiter duo videntur dicenda; primum quid non sit fatum: secundum quid illud propriè sit.

Dico primo, nullo modo admitti debere fatum inducens inuitabilem necessitatem rerum & actionum omnium; atque ita illud non debere definiri, *Connexionem causarum, quam sequatur inuitabilis necessitas effectuum.* Quod priusquam probetur, explicanda prius est mens eorum qui loquuntur peruersè de fato.

Fati definitio peruersa.

Obserua igitur primo, communem hanc esse fatuorum omnium vocem cum Apuleio, *Nec consilio prudenti, nec remedio sagaci, diuina providentia fatalis dispositio subverti, vel reformari potest.* Et cum Seneca *lib. 2. quaest. naturalium*, cap. 35. *Quemadmodum rapidorum aqua torrentium in se non recurrit, nec moratur quidem, quia priorem superueniens præcipitat; sic ordinem fati æterna series regit, cuius hæc prima lex stare decreto cogitur.* Vnde sequitur, ut cum eodem dicatur *cap. 36. Fatum esse rerum omnium necessitatem inuitabilem, quam nulla vis rumpat*, idest, ut de Stoicis ait Tullius *lib. 1. de diuinatione*, *Connexionem & ordinem causarum vniuersi, à quibus aiebant omnia ex necessitate provenire.* In hoc enim totius erroris caput est, quod fato putent induci necessitatem inuitabilem, atque inde inferant stuporem quandam & incuriam eorum, quæ euentura sunt, quo nihil dici potest peruersius.

Error communis de fato.

Obserua secundo, conuenire quidem fatidicos istos omnes in statuenda fati necessitate; sed dissidere tamen eos tripliciter in assignanda causa huius necessitatis. Primo enim sideribus, & motui cælorum eam aliqui adscribendam putant; hinc enim inuitabili necessitate volunt provenire varios concursus & aspectus causarum sublunarium, ex quibus inuitabili necessitate proveniant effectus omnes in hoc inferiori mundo; & idè fatum definiunt cum Apuleio, Firmico, & Ptolemæo, *Causarum colligantiam ex astrorum motu & vi efficaciam trahentem.* Secundo alij necessitatem hanc provenire aiunt ex Dei decreto, quo ab æterno tempore præscita, & præordinata sunt omnia; nam eo posito fieri necesse est quæcunque præsciuit & ordinavit Deus; sic enim Seneca *citato loco* necessitatem hanc, quam perumpere nulla vis queat, ait provenire ex eo quod secundum scientiam à Iouis dispositione, ac consilio definito Deorum dependeat. Tercio alij causam necessitatis huius, & connexionis provenire aiunt ex intrinseca natura causarum, quæ huiusmodi essent ut necessitatem inferrent omnino inuitabilem, etiam ipsi Deo. His positis,

Triplex dissidium.

Ratio conclusionis primo ducitur ex hominis libertate, quam omnem fatalis ea necessitas exscindit. Pulchrè Tertullianus *lib. 1. contra Marcionem*, cap. 5. *Tota libertas arbitrij in utramque partem concessa est homini, ut sui dominus constanter occurreret & bono seruando, & malo spontè vitando.*

Prima præbatio.

Deinde probatur illis omnibus argumentis, quibus Dei providentia probari solet; illa enim ita rebus omnibus se accommodat, ut liberas libere sinat agere, necessarias necessariò: eam autem omnem fatalis necessitas planè destruit.

Secunda præbatio.

Denique si daretur fatum inducens necessitatem hanc inuitabilem rerum omnium, vel illa necessitas oriretur ex influxu cælorum in actiones liberas, vel ex diuina præscientia & ordinatione, vel ex ipsa causarum natura. Non primum, quia cælorum directè in humanas voluntates non agit. *Non potest regmina cælorum sperare* (inquit Tertullianus)

Tertia præbatio.

CHS

Quæst. II. Sect. III. de Causis per accidens. 181

SECTIO III.

De monstris.

Monstra effectus sunt fortuiti, idè tria de illis breuiter attingenda sunt: Quid sit monstrum, quibus modis fiat, quibus ex causis procedat.

Dico primò, monstra rectè definiti, *Effectus Monstri de-
tun naturalem à recta, & solita secundum spe-
ciem dispositione degenerans*: vel, *Est peccatum na-
tura agentis ob aliquem finem, quo frustratur aliquo
principio corrupto.*

Dicitur primò, *effectus naturalis*; nam in arte, eius expli-
& in moribus monstra etiam sunt, sed similitudi-
ne solum & analogia ad res naturales.

Dicitur secundò, *degenerans à recta dispositione*, quia effectus naturalis monstrum non est, nisi sit obliquitas aliqua, & deuiatio ab eo, quod futurum erat secundum rationem illius effectus; idè appellantur monstra *peccata natura*, quasi erret in illis faciendis natura, neque finem suum assequatur.

Dicitur tertio, *dederens à recta & solita dispositione secundum speciem*, quia qualibet species certam sibi vindicat membrorum dispositionem, & certa partium lineamenta, à quibus quoties notabiliter fetus defleuit, monstrum est, siue contingat error in parte tantum aliqua corporis, sicut refert Aristoteles *lib. 6. histor. anim. cap. 2.* natum esse aliquando puerum capite arietis, & alias capite bouis: & apud Melam homines leguntur equinis pedibus. Siue contingat error in toto corpore, ut cum fetus in alterius animantis naturam declinat, sicut dicitur apud Plinium *lib. 7. c. 3.* mulierem enixam esse elephantem, aliamque inter initia belli Marisci serpentem peperisse.

Igitur monstrum est semper effectus ille, in quo est aliqua defectio ab ea natura lege, quam in singulis rerum naturalium speciebus earum finis præscribit, seu aliquis recessus à communi regula naturæ.

D Colliges ex his primò, quo in sensu à non-
nullis verè dicatur, quod *scæminæ monstra* sint. *scæminæ an-
fin non-
stra.* Aristoteles *lib. 4. de generatione animalium, cap. 3.* scæminam appellat primum monstrum, & naturæ prolapsionem: & Galenus *lib. 11. de usu partium, cap. 6. & 7.* dicit scæminam esse monstrum, illamque appellat maris imperfectionem, & animal occasionatum.

Resp. tamen, scæminas non propriè quidem monstra posse dici, ac rigorosè, quia monstrum propriè dictum rarè fieri debet, & nullo modo intendi; scæmina sæpe fit, & saltem secundariò intenditur in natura: sed posse tamen eas aliquo modo satis proprio monstra vocari, quia illud aliquo modo monstrum est, quod non fit nisi per aberrationem naturæ; scæmina verò sic gignitur, quia tunc aberratio est à fine, quando agens non assequitur quod intendebat: sed natura semper intendit primariò generationem maris, qui est scæminà perfectior; per accidens autem gignitur scæmina ex debilitate seminis, & ex defectu materiæ. Procreatur ergo scæmina semper per aberrationem naturæ, atque adeò monstrum quodammodo est.

Colliges secundò, Gigantes & Pygmæos vocari *Gigantes, &
Pygmæi.* posse monstra, si nascerentur ex hominibus qui nunc sunt; si autem ex Gigantibus nascantur Gigantes, & Pygmæi ex Pygmæis, non sunt monstra, propter rationem contrariam; dicuntur enim in ex-
tremâ

enim digitus, aut radius abuitur colo. Non secundum, quia Dei præscientia non magis tollit libertatem futuri, quam visio rei præsentis, aut memoria præteriti. Rectè Faustus Regienfis *lib. 2. de grat. cap. 2.* Si ad factorem homo respicit, bonus esse potuisti; si ad præcognitorem, tu me pro gestorum tuorum ordine, ut de te malum prænoscerem compulisti. Diuina verò prædefinitio circa liberas hominis actiones nulla est absoluta simpliciter, ut suo loco probaui. Non tertium quia causæ liberæ non possunt ex sua natura esse determinatæ ad vnum.

Dico secundò, fatum quod nullam rebus imponat necessitatem, sed solam infallibilitatem, verè ac christianè admitti posse, ac definiti cum Trismegisto, *Est complexio causarum dependens à providentia prima causa.* Vel cum Boetio, *Est inherens mobilibus immobilis dispositio, secundum quam Dei providentia suis quæque necit ordinibus.*

Obserua certum omninò esse, quod Deus ab æterno effectus omnes præcognouit omnium causarum, adeò ut omnia, quæ successiue sunt per totum tempus, præsentissima Deo fuerint in æternitate. Deinde certum est, quod sic Deus videt omnia futura, ut in certos fines illa ordinauerit per media quædam accommodata singulis, sed ita tamen, ut libertati nihil profusus adimat; nam ea quæ pendent à causis necessariis ita vult esse, ut sint necessariò; ea quæ pendent à liberis, sic decernit esse, ut possint non esse, licet videat illa futura esse. Vnde sequitur, causas esse inter se certo quodam ordine dispositas, & seruire providentiæ omnia in fines suos dirigenti & ordinanti. Ordo itaque ille rerum, & causarum, per quas Deus omnia in suos fines dirigit, propt in mente Dei est, dicitur providentia; propt autem est in rebus ordinatis & dispositis, dicitur fatum; quo nomine intelligitur causarum naturalium dispositio, quatenus providentiæ diuinæ subsunt, & iuxta illius præordinationem, & permissionem ac præscientiam infallibiliter operantur, & hoc significant duæ definitiones, quas attuli. Dicitur enim à Boetio, immobilis dispositio hærens mobilibus, idèst, infallibilis dispositio inferiorum causarum, secundum quam Dei providentia suis quæque necit ordinibus, id est, secundum quam omnia Deus perducit in suos fines accommodatè ad naturas suas, libera per media infallibilia, sed non necessaria; necessaria per media necessaria.

Ex quibus probata manet conclusio; nam aliud est aliquid euenire necessariò, aliud euenire infallibiliter. Necessariò illud euenit, quod non potest non euenire; infallibiliter euenit, quod potest non euenire, sed reuerà tamen euenit. Hæc est necessitas tantum sequens, quæ non adimit libertatem: ergo potest admitti fatum, quod solam inuehat infallibilitatem, non necessitatem.

Cum ergo dixi, dari fatum, primò significauit causas secundas diuinæ providentiæ subordinatas esse, quatenus ordinatæ à Deo sunt ad hos effectus producendos: secundò significauit nihil causas istas operari quod non sit à Deo præuisum, & præconceptum, seu præfatum, & vel præordinatum, vel permissum, quæ duo sunt certissima: ergo certum est, dari tale fatum; sed illud nomen rarò, & cautè usurpari debet.

trema Indiæ regione degere, ac etiam iuxta Nilum, ubi dorlis arietum, caprarumque insidentes pugnant cum gruib; & eos multos adhuc ibi esse testantur plerique Authores. Vide Delrium *lib. 2. disquisit. 9. 14.* Gabinius Romanus Historicus vidisse se narrat in Mauritania Anthei ossa longa 60. cubitis; & scribit Augustinus *lib. 16. ciuitatis, cap. 9.* se vidisse in vrbe Vtica molarem Gigantis dentem adedò grandem, vt in nostrorum dentium modulos minutatim conscissus centum è nostris facere poterit.

Onocentauri & Satyri.

Colliges tertid, non esse absurdum dicere quod olim fuesint Centauri, Onocentauri, & Hippocentauri; nam eos se vidisse Romæ imperante Claudio narrat Plinius *lib. 7. c. 3.* testatur etiam Hieronymus in vita Pauli, occurrisse Sancto Antonio Satyrû in eremo, & vnum alium sub Constantino delatum esse Alexandriam. Plutarchus in vita Syllæ tradit caput fuisse dormientem Satyrum, & oblatum Syllæ. Guischarinus in descriptione Belgij de Arlemio ciuitate agens, narrat captam esse anno 1403. à piscatoribus in lacu quodam Hollandiæ marinam mulierem, nudam, mutamque, deinde paulatim assuesctam fuisse vestibus, & esui panis ac lactis, multos eam annos vixisse, & edoctam crucem formare, sacra venerari, nere, ac domestica opera exequi. Anno 1548. Syrenem mortuam cum duobus Satyris adductam esse Genuam à Philippo Archiduce Austriae spectaculi causâ narrat Gesnerus *lib. 4. de aquatilibus.* Denique Sphingas, Tritones, Nereidas sæpe visos & captos esse referunt Plinius *lib. 9. cap. 5.* Alexander Neapolitanus *lib. 3. cap. 8.* Pierius *lib. 6.*

Non sunt homines & bruta.

Fuerunt, inquam, & multa etiamnum monstra sunt, quæ absurdissimum esset dicere, quod plures habeant naturas; hoc enim prorsus implicare comperimus est. Illa igitur quamuis secundum externam naturam repræsentent hominem & brutum, vnicâ tamen informantur animâ bruti: vel enim primò sunt omninò pisces, vt Nereides, & Tritones, in quibus præter externam figuram nihil humani est, non eo quod viuunt in aquis; narrat enim Volaterranus, hominem in Apulia Nicolaum nomine, paulatim adedò marinis flutibus assuesisse, vt anxie omnino viueret extra aquas, & tres ipsas, aut quatuor horas in aquis nullum respirando aërem maneret. Vel sunt quadrupedes, vt Fauni & Satyri; nam illum appellat bestiam S. Hieronymus, qui monstrauit viam S. Antonio. Probabiliter autem censet Baronius apertû diuinitûs illi fuisse os, sicut apertum fuit asinæ Balaam. Quod verò dicat, Satyros Christum agnoscere, non est intelligendum de cultu rationali, sed de eo cultu, quem feræ ipsæ Deo exhibent, omnibus eius nutibus obsequentes. Fateor tamen pleraque huiusmodi monstra esse homines, quoties sufficientia dant signa rationis, & ab homine geniti sunt, quales illi fuere, qui à parentibus expositi feris, educati fuerant ab vrsis, lupis, aut ceruis, qui deinde hirsuti, & ferini visi sunt prono in terram corpore, manibus, pedibusque instar quadrupedum progredi cœpere. Huiusmodi fuisse narrat Mariana *lib. 1.* Habidem quendam Regem Hispaniarum, qui à Gargoro auo suo feris expositus, ab illis nutritus est; cerua enim illum aluit, vnde lacte nutritus ceruæ, celeritate pedum fuit incredibili. Narrat Loyerius, inuentum esse in Germania hominem lupum, & Vigenerus, interceptum esse à venatoribus hominem ceruina celeritate.

Causæ monstrorum.

Dico secundò, causas monstrorum plures referri posse. Prima est defectus materiæ, secunda eiusdem materiæ abundantia, tertia vitium matricis aut

A virtutis seminalis, vel intemperies qualitatũ quarta matris imaginatio, quinta coniunctio seminum diuersæ speciei. Agunt de huiusmodi causis Plutarchus *lib. 5. de placitis*, Galenus de *historia Philosophiæ, cap. 113.* Laurentius *lib. 8. anatomia, quest. 14.* Pererius *lib. 9. cap. 10.*

Prima causa est defectus materiæ; idedò enim Defectus pygmaeos nasci certum est ex dictis. Eodem refertur materiam quod Vincentius narrat *lib. 31. historia naturalis, cap. 16.* plerisque reperi Tartaros vnicum habentes oculum in pectore, crus vnum, & vnum pedem; qui tamen optimi sagittarij munus obeant, bini & bini, tantaque celeritate manu simul, & pede currant, vt equos ipsos anteuertant; & cum manu defatigantur, vnicò illo pede saltatim currant.

Secunda causa est abundantia materiæ, quæ fa- Abundantia cit vt plura sapè fetus habeat, quàm materiæ, communiter debeat habere. Nostro sæculo mulier visa est puerum è dorso exuberantem gestans, qui eosdem in omnibus membris haberet motus cum muliere.

Tertia causa est vitium matricis, in qua forma- Vitium vir- tur fetus; tunc enim si angustior fuerit, impedi- tus femi- tur membrorum efformatio; si laxior, dissipatur nalis. materia: quod idem contingit si tunica secundina, quâ inuoluitur fetus, frangatur; tunc enim duo distincti fetus in vnum coeunt. Scribit Valeriola *lib. 4.* Auenione se vidisse fetum duplici corpore, vno prægrandi capite, totidemque brachiis.

Quarta causa est vitium virtutis seminalis, quæ Intemperies vocatur virtus formatrix; vnde fetus aliquando qualitatũ habet membra imperfectioris alicuius speciei. Narrat Gemma in sua cosmocritica Augustæ Vindellicorum anno 1531. natum esse caput humanum cum duabus alis nocturæ; & anno 1512. Ravenaræ natum esse aliud monstrum loco brachiorum habens alas duas, & in fronte pennam oblongam, sub ventre tibiam vnam, crus squamuis plenam, & pedem aquilæ.

Quinta causa est intemperies qualitatũ; hinc Matris im- enim si nimius sit calor, cum pilis fetus nascitur, ginatio. qualis fuit ille Macrini filius dictus Diadematus, quia coronam à pilis ferens ex vtero matris prodiiit.

Sexta causa est matris imaginatio, de qua plura Coniunctio dicentur in *lib. de anima*; mirabilem enim vim ha- seminum. bet, & nulli adhuc homini explicabilem.

Septima est coniunctio seminum diuersæ speciei, ob quam tot quotidie monstra ex Africa prodent. Et referri huc potest mirabilis illa monstri species, quam hoc anno 1658. allatam esse ferunt in Galliam ex Madagascaria insula: inest illi truncus hominis, collum longissimum strutionis, cui caput humanum insidet, rostrum habens auis, cum pelle è meleagri rostro dependente haud absimili.

Dico tertid, varia esse monstrorum genera, Genera primò enim vel sunt cum insigni defectu, aut monstrorum. excessu magnitudinis, siue membrorum aliquorum, siue totius corporis. Describitur in *Anthologia* homo punctum habens nasi, quo possis viso dicere, nasus ubi est. Meminit Nicephorus homuncionis cuiusdam, qui ad perdicis duntaxat magnitudinem exereuit, vixitque ad annos viginti-quinque. Secundò sunt in sexu, vt hermaphroditi, & Androgyni. Tertid cum habent inusitatum aliquam qualitatem, vt cum Europæa mulier Ethiope parit. Quartò sūt monstra in membrorum numero, si nascatur v.g. homo biceps. Narrat Cælius *lib. 13. c. 3.* natum esse suo tempore infantem bicipitem,

Quæst. I. Sect. I. de Quantitate continua. 183

pittem, inter cuius capita manus subrigebatur, quæ aures longitudine non excederet. Et Albertus refert alium, qui undecim habebat capita, & linguas totidem. Quot sunt in situ membrorum, ut illi, quos refert Plinius unicum habentes oculum. Sex tot sunt in figura, quales sunt Satyri, Fauni, & Syrenes, de quibus dixi.

DISPUTATIO III.

De continuo, & de infinito.

Arist. 3. & 6. Physic.

Actenus dixi principia & causas corporis naturalis; nunc ad proprietates eius explicandas progredior, quarum prima est quantitas continua & permanens, eique affinis infinitas. Labet autem ante omnia in hoc vestibulo profiteri, meras hic esse tenebras, neque intellectum inuenire aliquid lucis, quo abditissimam scrutetur quantitatis naturam; nihil rationem habere vitium, quo & finitam eius infinitatem, & diuisibilitatem indiuisibilem, & contactum sine adæquatione, & vnionem sine perfecta immediatione diiudicet. Naufragium videlicet in puncto facit humana ratio, dum huic oceano se committit; & tangi asserit aliquid de continuo, dum tamen negat, id quod tangitur, posse tangi; in atomo excogitans infinitatem, aduersaria sibi ipsi, ridere semper parata, quod querere semper est anxia. Nihil igitur possum hic Lectori meo, nisi tenebras polliceri, quæ tamen delicias suas habent, saltem dum ignorari scitur id quod nesciri soli periti sciunt. Tria ergo de hac obscurissima materia poni possunt. Primum quantitatis ipsius natura; secundò compositio eius ex partibus; tertio infinitas, quæ vna esse videtur ex passionibus quantitatis, tum permanentis, tum successiuæ, tum continuæ, dum discretæ.

QVÆSTIO I.

De natura quantitatis continuæ.

Ab hac ordiri placet, in qua nondum cimmerij planè sumus, antequam ad partes continui explicandas deueniam, in qua plena caligo est. Quia verò quidditas summi alicuius generis continet genus, differentiam, & species in quas illud diuiditur, tria hæc paucis perstringo.

SECTIO I.

Vtrum quantitas sit accidens distinctum à substantia, & qualitatibus.

IN definitione quantitatis primum omnium ponitur, illam esse accidens; certum enim est illam non esse rem subsistentem. Sed quæstio est, vtrum illa sit accidens quoddam particulare distinctum realiter à materia & à reliquis accidentibus, an verò sola ratione ab illis differat; siquidem Okam in Logica, c. de quantitate, & in 4. dist. 4. q. 4. Gabriel in 2. dist. 10. Maior distinct. 12. Adamus in 4. dist. 5. Albertus de Saxonia 1. Physic. q. 7. quibus videntur adhaerere quidam recentiores, existimant quantitatem

R. P. de Rhodes curs. Philosoph.

A non esse accidens aliquod peculiare; à substantia & aliis rebus distinctum, sed illam non esse aliud, quàm eandem ipsam entitatem rerum corporearum, prout extensam; atque aded in vnaquaque re, v. g. in lapide, non esse vnā simplicem quantitatem, sed aliam esse quantitatem materiæ, aliam albedinis, aliam caloris, &c. materia enim extensa (inquiunt) quantitas est; forma extensa est quantitas; albedo extensa est quantitas: quod etiam probabiliter censent Conink quæst. 77. de Sacram. art. 2. Hurtadus dist. 13. Metaph. sect. 2.

B Dico primò, Supposita veritate catholica Sacramenti Eucharistiæ, certum est quantitatem esse peculiare accidens distinctum realiter à substantia, & ab omnibus qualitatibus. Ita expressè docet Augustinus lib. 5. de Trinitate, cap. 10. S. Thomas 3. part. quæst. 77. art. 1. Scotus in 4. dist. 12. quæst. 13. alios dicere infinitum esset.

Ratio est, quia supposito mysterio Eucharistiæ, certum est quantitatem separari à materia, perit enim per consecrationem tota substantia panis & vini; quantitas autem remanet: ergo supposito Eucharistiæ mysterio certum est, quantitatem distinguui à substantia.

Commune Nominalium responsum est, quantitatem identificatam accidentibus, v. g. calori, albedini, saporis, manere post consecrationem, sed perire quantitatem identificatam cum substantia. Contra quam responsum est.

C Sic argumentor primò. Si per consecrationem destruitur quantitas identificata substantiæ, sequitur species conseruatas non posse frigi fieri aut cale fieri sine nouo miraculo, quod absurdum est. Probatur, quia nullum agens naturale sine miraculo creare potest: sed productio caloris in speciebus consecratis esset creatio; nam esset productio accidentis extra omne subiectum: ergo non posset sine miraculo cale fieri, vel frigi fieri hostia consecrata.

Secundò. Si per consecrationem periret quantitas substantiæ, maneret autem quantitas accidentium, accidentia specierum consecratarum non haberent vnionem vllam inter se, sicque vno modo non moueretur aliud; quod est absurdum. Probo sequelam, quia vel vnirentur accidentia illa inter se immediatè, vel mediante aliquo tertio; non immediatè, quia non possunt se mutuo informare, nulla enim esset ratio cur vnum potius informaret quàm alterum; non mediante aliquo tertio, quia illud esset quantitas distincta, quam negat hic aduersarius.

D Dico secundò. Etiam seclusa cognitione mysterij Eucharistiæ certum est ex ratione purè naturali, quod quantitas distinguitur à substantia; & ab omnibus qualitatibus.

Ratio est, quia ex sola etiam constat ratione purè naturali, penetrationem esse impossibile: sed si quantitas non sit speciale aliquod accidens distinctum à reliquis accidentibus & substantia, dabitur naturaliter penetratio plurium quantitatum, quantitas albedinis in eodem corpore simul erit cum quantitate caloris, & odoris, & saporis.

E Respondent primò Nominales, repugnare quidem penetrationem quantitatum eiusdem rationis substantialis; id est, vnus materiæ cum altera materia; non autem formæ, & accidentium cum materia, & inter se.

Sed contrà, quia si quantitates accidentium non haberent inter se repugnantiam localem, sed tantum quantitates duarum materiarum, possent naturaliter penetrari duæ hostiæ consecratae inter se, & cum aliis corporibus. Deinde non est maior ratio, cur quantitates duarum materiarum sint in-

Q 2

compati

Afferio prior, supposito mysterio Eucharistiæ.

Eualid.

Etiā secluso mysterio.

Probatid.

Prima etiam sic.